

Türkiye Cumhuriyeti
Başbakanlık
Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

Japonya
Uluslararası İşbirliği Ajansı
JICA

Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Kalkınma Çalışması

CİLT I

NIHAİ RAPOR

Şubat 2004, Ankara

BELDA LTD - Belde Proje Danışmanlık ve Ticaret Ltd. Şti.

ve

Semor - Seminer Organizasyon Danışmanlık ve Turizm A.Ş

Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Kalkınma Çalışması

Nihai Rapor

İçindekiler

Sayfa No

1. Giriş.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	1
1.2. Çalışma Organizasyonu.....	1
1.3. Çalışmanın Evreleri ve Sonuçların Yansıtılması.....	2
2. Bölge Turizminin Talep Boyutu	2
2.1. Bölgeye Gelenler - Yerli ve Yabancı Ziyaretçiler	2
2.1.1. Ziyaretçilere Sunulan Konaklama Olanakları ve Yatak Sayıları	7
2.1.2. Ziyaretçilerin Milliyetlere Göre Dağılımı.....	9
2.1.3. Ziyaretlerin Temel Özellikleri	10
2.1.3.1. Ziyaretçilerin Harcamaları.....	11
2.1.4. Yeni ve Alternatif Turizm Hareketliliği.....	11
2.2. Bölgeye Düzenlenen Turlar.....	13
2.2.1. Turların Bölgeye Giriş ve Çıkış Noktaları ve Ulaşım Türleri	14
2.2.2. Önemli Tur Güzergahları ve Geceleme Noktaları	14
2.2.3. Çekici Alanlar - Önemli Varış Noktaları ve Ara İstasyonlar	15
2.2.4. Seyahat Acentelerinin Turizmi Geliştirme Konusundaki Görüş ve Önerileri	16
2.3. Turist Anketi Sonuçları	17
2.3.1. Münferit ve Turlarla Yapılan Ziyaretler	17
2.3.2. Ziyaretçilerin Beklentileri ve Memnuniyet Düzeyleri	17
2.3.3. Ziyaretçilerin Turizm Sektörünün Gelişmesi ve Bölgenin Çekiciliğinin Artırılması İçin Görüşleri	18
2.3.4. Ziyaretçilerin Açısından Bölgenin Genel Görünümü.....	18
2.4. Turizm Sektörünün Talep Açısından Değerlendirmesi	18
2.4.1. Bölgenin Bir Varış Alanı Olarak Geliştirilmesi.....	19
2.4.2. Bölgeye Yapılan Turların Geliştirilmesi.....	19
2.4.3. Münferit Ziyaretlerin Artırılması.....	19
3. Bölge Turizminin Arz Boyutu	20
3.1. Turizme Konu Olacak Doğal Kaynaklar	20
3.1.1. Dağlar, Ormanlar ve Akarsular	20
3.1.2. İklim Özellikleri – Dört Mevsim.....	21
3.1.3. Flora ve Fauna.....	22
3.1.3.1. Flora.....	22
3.1.3.2. Fauna.....	22
3.2. Kültürel ve Tarihi Değerler	22
3.2.1. Geleneksel Yaşam.....	23
3.2.2. Folklor ve Geleneksel Dans ve Müzik	24
3.2.3. Tarih ve Tarihi Değerler	25
3.3. Ulaşım Sistemleri ve Erişilebilirlik.....	26
3.3.1. Kırsal Kesimlere Ulaşılabilirlik.....	27
3.4. Ortaklar Toplantısı Sonuçları	27
3.4.1. Turizm Potansiyeli Yüksek Alanların Tanımlaması	27
3.4.2. Pazarlama Yöntemleri	28
3.4.3. Kurumsal Güçlendirme ve Kapasite Artırımı	28
3.4.4. İnsan Kaynakları Geliştirme Gereksinimi.....	28
3.5. Bölgenin Turizm Sektörü Arzı Konusunda Değerlendirmeler ve Öneriler	28
3.5.1. Ürün Geliştirme ve Ürün İmajı Yaratılması	29
3.5.2. Ürün Pazarlama	29
3.5.3. Kurumsallaşma	29
3.5.4. İnsan Kaynaklarını Geliştirme.....	29
4. Turizm Gelişme Planı	30

4.1. Turizm Gelişme Politika ve Stratejileri	30
4.1.1. Gelişme Politikaları	30
4.1.1.1. Turizm Sektörünü Ekonomik Kalkınma Aracı Olarak Kullanmak (Politika:1)	30
4.1.1.1.1. Bölge Dışından Sermaye Transferini Sağlamak (Alt-politika:1.1)	33
4.1.1.1.2. Turizm Ürünlerine Yeni Pazarlar Açmak (Alt-politika: 1.2)	33
4.1.1.1.2.1. Etkin Tanıtım ve Yeni Dış Pazarlara Girmek	34
4.1.1.1.2.2. Turizm Fuarlarına Katılım	35
4.1.1.1.2.3. Çağdaş İletişim Olanaklarından Yararlanmak ve e-turizm Olanaklarını Kullanmak.....	35
4.1.1.1.3. Talebi Artırmak (Alt-politika:1.3)	36
4.1.1.1.4. Bölgenin Büyüklüğü ve Ürün Çeşitliliğini Olanaklarını Kullanmak ve Farklı Hedef Kitlelere Erişmek (Alt-politika 1.3.1).....	36
4.1.1.1.4.1. Bölgeyi Yakın Çevresi İle Değerlendirmek (Alt-politika 1.3.2).....	37
4.1.1.1.4.2. Bölgeyi Uluslararası Çerçeve Değerlendirmek (Alt-politika 1.3.3)	37
4.1.1.1.4.3. Kamu ve Özel Kesim İşbirliğini Artırmak (Alt-politika 1.3.4)	38
4.1.1.2. Turizmi Bölge Gelirini Arttırıcı Bir Faaliyet Olarak Görmek ve Sektörün Gelişmesini Yerel İnişyatiflerle Sağlamak (Politika: 2).....	38
4.1.1.2.1. Yerel İnişyatifi Güçlendirmek ve Kurumsallaştırmak (Alt-politika: 2.1)	39
4.1.1.2.2. Yatırımları Aşamalı Olarak Programlamak ve Gerçekleştirmek (Alt-politika: 2.2).....	40
4.1.1.2.3. Özel Sektörün Yatırımlara Katılımını Sağlamak (Alt-politika: 2.3).....	40
4.1.2. Gelişme Stratejileri.....	40
4.1.2.1. Doğu Karadeniz İmajının Yaratılması (Strateji: 1)	40
4.1.2.2. Ziyaretçi Memnuniyetini Artırmak (Strateji: 2)	41
4.1.2.3. Tur Operatörleri İşbirliği ve Sektör Ortakları Arasındaki Dayanışmayı Artırmak (Strateji: 3).....	42
4.1.2.4. Turizm Gelişme Koridorları Yaratmak (Strateji: 4).....	44
4.1.2.4.1. Kıyı Koridoru 1	44
4.1.2.4.2. Ordu Güney Koridoru 1	46
4.1.2.4.3. Ordu Güney Koridoru 2	48
4.1.2.4.4. Kıyı Koridoru 2	50
4.1.2.4.5. Giresun Güney Koridoru	51
4.1.2.4.6. Kıyı Koridoru 3	55
4.1.2.4.7. Trabzon Güney 1- Gümüşhane Koridoru.....	56
4.1.2.4.8. Trabzon Güney Koridoru 2.....	58
4.1.2.4.9. Trabzon Güney Koridoru 3.....	59
4.1.2.4.10. Kıyı Koridoru 4	62
4.1.2.4.11. Rize Güney Koridoru 1.....	63
4.1.2.4.12. Rize Güney Koridoru 2.....	65
4.1.2.4.13. Kıyı Koridoru 5	67
4.1.2.4.14. Artvin Güney Koridoru 1.....	68
4.1.2.4.15. Aksların Pazarlanması İçin Yapılması Gerekenler	72
4.1.2.4.16. Turizm Koridorlarında Yapılması Gereken Kurumsal Düzenlemeler ve Motivasyon Programları	72
4.1.2.4.17. Turizm Koridorları Sakinleri İçin Çevre ve Turizm Eğitim Programları	72
4.1.2.5. Yeni Turizm Türleri Yaratmak (Strateji: 5).....	73
4.1.2.5.1. Özel Ürün Sunan Turizm Türleri – Yeşil Turizm	73
4.1.2.5.2. Eko-turizm	75
4.1.2.5.3. Sosyal ve Etnoğrafya Turizmi	79
4.1.2.5.4. Yeni Turizm Alanlarında Yapılması Gereken Kurumsal Düzenlemeler ve Motivasyon Programları	79
4.1.2.5.5. Yerel Halk, Çevre ve Turizm Eğitim Programları	80
5. Eylem Planı	80
5.1. Bölgenin Temel Özellikleri, Politikalar, Stratejiler ve Sektör Ortakları	80
5.2. Ortaklar ve Yükümlülükleri	83
5.2.1. Kamu Kesimi.....	83
5.2.1.1. Merkezi Yönetim Kuruluşları.....	83
5.2.1.1.1. Devlet Planlama Teşkilatı	83
5.2.1.1.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı.....	83

5.2.1.1.3. Diğer Merkezi Yönetim Kuruluşları	84
5.2.1.2. Yerel Yönetimler	84
5.2.1.2.1. Belediyeler ve Köy Tüzel Kişilikleri	84
5.2.1.2.2. İl Özel İdareleri.....	85
5.2.1. Özel Sektör	85
5.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları	86
5.2.3. Bölge Halkı.....	86
5.3. Kurumsal Gelişmeler ve Kapasite Artırımı	86
5.3.1. Dernekler ve Kooperatifler	86
5.3.2. Doğu Karadeniz Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliğinin Kurulması	86
5.3.2.1. Turizm Gelişme Koridorları Boyunca Oluşacak Altyapı ve Turizm Yerel Yönetim Birlikleri	88
5.3.3. Kamu ve Özel Sektör İşbirliği.....	88
5.4. Eğitim ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme Programları Gereksinimleri.....	88
5.4.1. Örgün Eğitim	88
5.4.2. Yaygın Eğitim.....	89
5.5. Stratejiler ve Önemli Ortaklar İtibarıyla Eylem Planı	90
5.5.1. Devlet Planlama Teşkilatı	90
5.5.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı.....	90
5.5.3. Diğer Merkezi Yönetim Kuruluşları	91
5.5.4. Yerel Yönetimler	91
5.5.4.1. Belediyeler ve Köy Tüzel Kişilikleri.....	91
5.5.4.2. İl Özel İdareleri.....	92
5.5.5. Doğu Karadeniz Turizm Geliştirme Yerel Yönetimler Birliği ve Diğer Altyapı ve Turizm Geliştirme Yerel Yönetimler Birlikleri	92
5.5.6. Özel Sektör	93
5.5.7. Sivil Toplum Örgütleri	93
5.5.8. Bölge Halkı.....	93
5.5.9. Hedeflere Erişme Matrisi	94
6. İvedilikle Yapılması Gerekenler.....	94
6.1. Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliğinin Kurulması İçin Hazırlıklara Başlanması	94
6.2. Öncü Turizmci Yetiştirme, Kadınlara Yönelik Eğitim ve Destekleme Programları.....	94

Tablolar:

Tablo 1: Bakanlık Belgeli Konaklama Tesislerinde Konaklama, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002).....	3
Tablo 2: Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Konaklama, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002).....	3
Tablo 3: Bakanlık ve Belediye Belgeli Tüm Konaklama Tesislerinde Konaklama, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002)	4
Tablo 4: Bakanlık Belgeli Konaklama Tesislerinde Yabancı ve Yerli Ziyaretçilerin Konaklama ve Geceleme Oranları (2000-2002).....	4
Tablo 5: Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Yabancı ve Yerli Ziyaretçilerin Konaklama ve Geceleme Oranları (2000-2002).....	5
Tablo 6: Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Yabancı ve Yerli Ziyaretçilerin Konaklama ve Geceleme Oranları (2000-2002).....	5
Tablo 7: Bölgede ve Türkiye’de Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Konaklayan Kişi Sayıları (1996-2002)	6
Tablo 8: Bölgede ve Türkiye’de Konaklama Tesislerinde Geceleme Sayıları (1996-2002) ...	6
Tablo 9: Bakanlık İşletme Belgeli ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Yatak Sayılarının Dağılımı (2002).....	8
Tablo 10: Bölgede ve Türkiye’de Konaklama Tesislerinin Yatak Sayıları (1996-2002).....	8
Tablo 11: Bakanlık ve Belediye Belgeli Toplam Konaklama Tesislerinde Konaklama, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002).....	10

Tablo 12: Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Geceleme Sayıları ve Doluluk Oranları (2000-2002)	10
Tablo 13: Farklı Turizm Çekim Noktalarında Bakanlık Belgeli Tesislerde Konaklama, Geceleme ve Yatak Sayılarının Türkiye Değerleri ile Karşılaştırılması (2002)	12
Tablo 14: Farklı Turizm Çekim Noktalarında Bakanlık Belgeli Tesislerde Konaklama, Geceleme ve Yatak Sayılarının Türkiye Değerleri ile Karşılaştırılması (2002) (%)	12
Tablo 15: Turizm Gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla İçindeki Payı (cari alıcı fiyatlarıyla).....	31
Tablo 16: Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri ve Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı (milyon ABD \$)	31
Tablo 17: Bölgesel İstihdamın İktisadi faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	32

Grafikler:

Grafik 1: 1996-2002 Dönemi Konaklama Tesislerinde Konaklayan Kişi Sayısı Yıllık Ortalama Artış Hızları.....	6
Grafik 2: 1996-2002 Dönemi Konaklama Tesislerinde Geceleme Sayısı Yıllık Ortalama Artış Hızları	7
Grafik 3: 1996-2002 Döneminde Yatak Sayılarının Yıllık Ortalama Artış Hızları (Bakanlık+Belediye Belgeli Toplam).....	9

Haritalar:

Harita A-1: Ordu Turizm Gelişme Koridorları	49
Harita A-2: Giresun Turizm Gelişme Koridorları	54
Harita A-3: Trabzon – Gümüşhane Turizm Gelişme Koridorları.....	61
Harita A-4: Rize Turizm Gelişme Koridorları	66
Harita A-5: Artvin Turizm Gelişme Koridorları	71
Harita B: Kaçkar Dağı Tırmanma ve Yürüyüş Tur Güzergahı	78

Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Kalkınma Çalışması

Nihai Rapor

1. Giriş

Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Kalkınma Çalışması; Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT) ile Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) arasında yapılan protokol çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma, en az yatırımla, mümkün olan en fazla gelir artışını sağlayacak bir gelişmeyi amaçlamakta ve turizm sektörüne ağırlık verilerek, bölgesel kalkınmayı hedeflemektedir. Çalışma; Doğu Karadeniz Bölgesinde turizm sektörüne ilişkin verilerin toplanması ve gelişmelerinin gözden geçirilmesi, doğal ve kültürel değerlere dayalı turizm türlerinin geliştirilmesi, ekoturizm olanaklarının örgütsel boyut da dahil edilerek araştırılması, yayla turizminin gelişmesi için katılımcı bir yaklaşımın kurgulanması, turizm sektörünün atılım yapmasını engelleyen darboğazların saptanması ve bunların giderilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi, Bölgeye daha fazla yerli ve yabancı ziyaretçi gelmesi için komşu ülkelerin olanaklarının da gözetenek, turizm gelişme koridor ve alanlarının tespiti olarak özetlenebilecek bir iş programı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Çalışma; Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Rize ve Artvin illerinde, ekoturizm de dahil olmak üzere; turizmin gelişmesini, Bölge iller arasında işbirliğinin artırılmasını, yerli ve yabancı ziyaretçilerin Bölgeye çekilmesini, sektör ortaklarının eğitimini amaçlamaktadır. Bu bağlamda; turizm sektörüne de destek verecek biçimde küçük ölçekli tarıma dayalı sanayinin ve el sanatlarının da gelişmesi öngörülmektedir. Çalışma kapsamına alınan iller, yeni İstatistik Bölge Birimleri – Düzey 2 (IBB 2) tanımına uygun olarak seçilmiştir.

1.2. Çalışma Organizasyonu

Kalkınma Çalışması, JICA tarafından finanse edilerek, DPT ve JICA eşgüdümünde sürdürülmüştür. Kalkınma çalışmasının tüm evreleri, DPT, ilgili Bakanlık Temsilcileri, İl Kültür ve Turizm Müdürleri ve Sivil Toplum Kuruluşları temsilcilerinden oluşan "Yönlendirme Komitesi" üyeleri tarafından incelenmiş, değerlendirilmiş ve yönlendirilmiştir (EK A: Yönlendirme Komitesi Üyeleri ve Proje Ekibi).

Kalkınma katılımcı bir yaklaşımla ele alınarak Planlama Bölgesinde yer alan tüm illerde sektörle ilgili tüm tarafların katılımı ile ayrı-ayrı "Ortaklar Toplantıları" düzenlenmiştir. Bu toplantılarda; Bölgenin güçlü ve zayıf yönleri, gelecekte ortaya çıkabilecek fırsatlar ve sektörü bekleyen tehditler araştırılmıştır. Toplantılara altı ilden toplam 302 katılımcı iştirak etmiştir (EK B: Ortaklar Toplantıları Katılımcıları ve Görüşleri). Ortaklar toplantılarının yanı sıra; Trabzon, Artvin ve Rize'de 250'den fazla katılımcı ile kamuoyu bilinçlendirme toplantıları, Giresun ve Rize illerinde de, turizm eğitim seminerleri yapılmıştır. Eğitim seminerlerine, çalışma kapsamındaki tüm illerden yönetici, yatırımcı veya işletmeci olarak fiilen sektörde görev yapanlar davet edilmişlerdir. Bu toplantılara katılanlar ise toplam 37 kişidir.

Çalışma kapsamında; ayrıca; 572 yerli ve yabancı ziyaretçi ile anket yapılmıştır. Benzer biçimde; Bölgede bulunan; seyahat acenteleri, tur operatörleri ve konaklama tesislerine de anket verilerle görüşleri alınmıştır. Böylece, çalışma kapsamında binin üzerinde kişi ve

kuruluşun görüşlerinden yararlanılmıştır. Katılımcı bir planlama anlayışı, çalışmanın her evresine yansıtılmıştır.

1.3. Çalışmanın Evreleri ve Sonuçların Yansıtılması

Çalışma, temelde iki farklı evreden oluşmaktadır. İlk aşama çalışmaları; turizm sektörünün mevcut durumunun tespiti, sektöre ilişkin politika ve stratejilerin yorumlanması, yürürlükteki yasal çerçeve ve planların derlenmesi ve yorumlanması ile turist, konaklama tesisleri ve seyahat acenteleri anketlerinin yapılması ve sonuçlarının değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları; 19 Eylül 2003’de “Başlangıç Raporu” ve 3 Ekim 2003’te “Ara Rapor” olarak Yönlendirme Komitesi’ne sunulmuştur.

Çalışmanın ikinci aşamasını ise; sektörün gelecekteki gelişme stratejisinin oluşturulması, farklı coğrafi kesimler itibarıyla turizm sektörünün gelişme göstereceği aksların ve odakların belirlenmesi, sektörün gelecekteki sayısal büyüklüklerinin tahmin edilmesi, kurumsal geliştirme önlemlerinin saptanması ve gelişme aks ve odaklarına ilişkin ayrıntılı önlemlerin oluşturulması teşkil etmiştir. Bunları kapsayan “Taslak Final Rapor” ise 2 Aralık 2003’de sonuçlandırılarak Yönlendirme Komitesine sunulmuştur.

Bu aşamalarda elde edilen veriler ve sonuç olarak varılan yorumlar, Nihai Raporun kurgusuna; Sektörün Arz ve Talep Boyutu, Sektörel Gelişme Politika ve Stratejileri, Yeni Turizm Türlerinin Tespit Edilmesi ve Eylem Planı başlıkları altında toplanan plan öngörülerini dizisine yansımıştır. Ayrıca, birinci ve ikinci aşamalara ilişkin çalışmalar; ayrıntılı olarak, Turist Anketi Sonuçları, Seyahat Acenteleri Anketi Sonuçları, Ortaklar Toplantıları Sonuçları, Çevresel Değerler, Kültürel Değerler, Yatak Projeksiyonları, Kısa Dönemde Beklenen Gelişmeler, Orta ve Uzun Dönemde Beklenen Gelişmeler ve Turizm Sektörünün Yatırım ve Mali Boyutu başlıkları altında Rapor Ekleri olarak sunulmaktadır.

2. Bölge Turizminin Talep Boyutu

Bölge, turizm sektörünün gelişmesine olanak sağlayacak önemli potansiyele sahip olmasına rağmen, turizm sektörü ancak 1990’lı yılların ortalarından itibaren gelişme göstermiştir. Bununla birlikte; Bölgeye yoğun yabancı ziyaretçi akımı ilk olarak Sovyetler Birliği’nin dağılma sürecini takiben 1990’lı yılların başında ortaya çıkmıştır. Ancak, gelenlerin önemli bir kısmı Bölgeyi iş amaçlı olarak ziyaret etmiş ve “bavul ticareti” olarak adlandırılan bir hareketliliğe neden olmuştur. Sektör 1990’lı yılların başında, belediye belgeli tesislerle hizmet sunma durumunda kalmış; bölgede, 1990’lı yılların ortasından sonra, özellikle yerli ziyaretçilere bağlı olarak gösterdiği gelişme, sektörün talep boyutunda önemli gelişmelere yol açmıştır. Özellikle bakanlık işletme belgeli tesislerin sayısında artış görülmüş, kaliteli hizmet sunum anlayışı giderek sektöre hakim olmuştur.

2.1. Bölgeye Gelenler - Yerli ve Yabancı Ziyaretçiler

Bölge turizm hareketliliğinde genel olarak yerli ziyaretçiler ağırlıktadır. Konaklama ve gecekalmaların önemli bir kısmı yerli ziyaretçilere aittir.

Bölgede Bakanlık işletme belgeli tesislerde 2002 yılında gerçekleşen toplam 352,562 adet konaklamaların; % 18.5’ini teşkil eden 65,377 adedi yabancı, % 81.5’ini teşkil eden 287,185 adedi yerli ziyaretçilere aittir (Tablo 1).

Belediye belgeli konaklama tesislerinde ise 2002 yılında toplam 458,763 adet konaklama yapılmıştır. Bunun; % 13.2’sini yabancılar, % 86.8’ini yerli ziyaretçiler oluşturmuştur (Tablo 2). Belediye belgeli tesislerde, 2000-2002 döneminde toplam konaklamalarda, yabancıların oranı % 16’dan % 13’e düşmüştür.

Bölgede yer alan Bakanlık ve belediye belgeli tüm tesislerde ise 2002 yılında toplam 811,325 adet konaklama yapılmıştır. Bunun; % 15.6'sını teşkil eden yabancı konaklamaların adedi 126,045'dir. Yerli konaklamalar ise, % 84.4'lük bir oran ile 685,280 adedini teşkil etmektedir.

Geceleme adetlerinde de yabancı ziyaretçilerin payı azdır. Bölgede Bakanlık belgeli tesislerde 2002 yılında 473,716 geceleme gerçekleşmiştir. Gecelemelerde yabancıların payı sadece % 19'dur. Kalan 383,079 geceleme yerli ziyaretçiler tarafından yapılmıştır.

Belediye belgeli tesislerde de durum farklı değildir. 2002 yılında gerçekleşen 562,775 geceleminin 90,019'u yabancılara aittir. Yabancı gecelemlerin oranı % 16'dır. Yerli ziyaretçilerin geceleme oranı % 84 olarak gerçekleştirilmiştir.

Bölgedeki tüm tesislerde toplam geceleme sayısı 1,036,491 olmaktadır. Yabancılar bu adedin % 17.4'ünü oluşturan 180,656 geceleme gerçekleştirmişlerdir. Gecelemelerin % 82.6'sı yerli ziyaretçilere aittir (Tablo 3).

Değerler, Bölge turizminin günümüzde büyük ölçüde yerli ziyaretçilere bağlı olduğunu kanıtlamaktadır.

Tablo 1: Bakanlık Belgeli Konaklama Tesislerinde Konaklama, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002)

İller	Konaklama Sayıları			Geceleme Sayıları			Yatak Sayısı	Ortalama Kalış Süresi (Gün)			Doluluk Oranı (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam		Yabancı	Yerli	Top.	
Ordu	1,943	53,771	55,714	3,114	70,185	73,299	634	1.6	1.3	1.3	26
Giresun	551	40,720	41,271	868	55,249	56,117	546	1.6	1.4	1.4	22
Trabzon	46,273	107,106	153,379	61,032	141,589	202,621	2,122	1.3	1.3	1.3	27
Gümüşhane	152	2,479	2,631	182	5,070	5,252	54	1.2	2.0	2.0	35
Rize	2,971	37,005	39,976	3,767	51,349	55,116	537	1.3	1.4	1.4	29
Artvin	13,487	46,104	59,591	21,674	59,637	81,311	655	1.6	1.3	1.4	35
Bölge	65,377	287,185	352,562	90,637	383,079	473,716	4,548	1.4	1.3	1.3	29
Bölge (%)	%1	%4	%2	%0	%3	%1	%1				
Türkiye	9,871,594	7,916,706	17,788,300	43,312,498	15,202,445	58,514,943	393,374	4.4	1.9	3.3	49

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bülteni, 2002, Turizm Bakanlığı, Ankara,

Tablo 2: Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Konaklama, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002)

İller	Konaklama Sayıları			Geceleme Sayıları			Yatak Sayısı	Ortalama Kalış Süresi (Gün)			Doluluk Oranı (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam		Yabancı	Yerli	Top.	
Ordu	9,643	99,304	108,947	10,239	119,689	129,928	1,341	1.1	1.2	1.2	49
Giresun	99	18,743	18,842	148	22,798	22,946	756	1.5	1.2	1.2	13
Trabzon	25,965	122,805	148,770	35,847	131,410	167,257	5,211	1.4	1.1	1.1	15
Gümüşhane	97	16,289	16,386	332	27,516	27,848	257	3.4	1.7	1.7	33
Rize	10,516	94,693	105,209	12,663	99,268	111,931	3,006	1.2	1.0	1.1	14
Artvin	14,348	46,261	60,609	30,790	72,075	102,865	2,133	2.1	1.6	1.7	28
Bölge	60,668	398,095	458,763	90,019	472,756	562,775	12,704	1.5	1.2	1.2	12
Bölge (%)	%2	%5	%4	%1	%4	%2	%3				
Türkiye	3,249,837	8,456,432	11,706,269	9,901,035	13,028,808	22,929,843	408,005	3.0	1.5	2.0	15

Kaynak: Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, 2002, Turizm Bakanlığı, Ankara

Tablo 3: Bakanlık ve Belediye Belgeli Tüm Konaklama Tesislerinde Konaklama, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002)

İller	Konaklama Sayıları			Geceleme Sayıları			Yatak Sayısı	Ortalama Kalış Süresi (Gün)			Doluluk Oranı (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam		Yabancı	Yerli	Top.	
Ordu	11,586	153,075	164,661	13,353	189,874	203,227	1,975	1.15	1.24	1.23	28
Giresun	650	59,463	60,113	1,016	78,047	79,063	1,302	1.56	1.31	1.32	17
Trabzon	72,238	229,911	302,149	96,879	272,999	369,878	7,333	1.34	1.19	1.22	14
Gümüşhane	249	18,768	19,017	514	32,586	33,100	311	2.06	1.74	1.74	29
Rize	13,487	131,698	145,185	16,430	150,617	167,047	3,543	1.22	1.14	1.15	13
Artvin	27,835	92,365	120,200	52,464	131,712	184,176	2,788	1.88	1.43	1.53	18
Bölge	126,045	685,280	811,325	180,656	855,835	1,036,491	17,252	1.43	1.25	1.28	16
Bölge (%)	%1	%4	%3	%0	%3	%1	%2	%35	%72	%46	59
Türkiye	13,121,431	16,373,138	29,494,569	53,213,533	28,231,253	81,444,786	801,379	4.06	1.72	2.76	28

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, 2002, Turizm Bakanlığı, Ankara

Bölgede Bakanlık belgeli tesislerde 2000-2002 döneminde, yerli ziyaretçi ağırlıklı konaklama ve geceleme deseni fazla değişmemiştir. Bununla birlikte; yerli ziyaretçilerin toplam konaklama ve gecelemlerden aldığı pay artma, yabancıların ise azalma eğilimindedir. Örneğin; 2002 yılında yerli ziyaretçilerin toplam konaklamalardan aldığı pay % 74, gecelemlerden aldığı pay % 75 iken, 2002 yılında bu değerler % 81'e yükselmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Bakanlık Belgeli Konaklama Tesislerinde Yabancı ve Yerli Ziyaretçilerin Konaklama ve Geceleme Oranları (2000-2002)

Yıllar		Konaklama Sayıları			Geceleme Sayıları			Konaklama Oranları (%)			Geceleme Oranları (%)		
		Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	Bölge	107,369	298,321	405,690	127,213	386,677	513,890	26	74	100	25	75	100
	Türkiye	6,804,076	8,855,902	15,659,978	28,510,906	16,475,699	44,986,605	43	57	100	63	37	100
2001	Bölge	55,859	235,710	291,569	73,001	311,137	384,138	19	81	100	19	81	100
	Türkiye	8,778,165	7,749,622	16,527,787	36,368,500	14,178,389	50,546,889	53	47	100	72	28	100
2002	Bölge	65,377	287,185	352,562	90,637	383,079	473,716	19	81	100	19	81	100
	Türkiye	9,871,594	7,916,706	17,788,300	43,312,498	15,202,445	58,514,943	55	45	100	74	26	100

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri, (2000-2002), Turizm Bakanlığı, Ankara

Belediye belgeli tesislerde de yerlilerin konaklama ve geceleme oranları artmaktadır. 2000 yılında konaklama ve gecelemlerde % 84 olan yerli ziyaretçilerin payı 2002 yılına gelindiğinde konaklamalarda % 87'ye yükselmiş, Tablo 5'den de görüleceği üzere gecelemlerde ise değişmemiştir.

Tablo 5: Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Yabancı ve Yerli Ziyaretçilerin Konaklama ve Geceleme Oranları (2000-2002)

Yıllar		Konaklama Sayıları			Geceleme Sayıları			Konaklama Oranları (%)			Geceleme Oranları (%)		
		Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	Bölge	106,782	568,849	675,631	124,679	660,885	785,564	16	84	100	16	84	100
	Türkiye	1,662,005	9,515,085	11,177,090	5,993,602	15,487,749	21,481,351	15	85	100	28	72	100
2001	Bölge	60,761	661,564	722,325	76,929	741,794	818,723	8	92	100	9	91	100
	Türkiye	2,144,606	8,655,588	10,800,194	7,239,131	13,202,431	20,441,562	20	80	100	35	65	100
2002	Bölge	60,668	398,095	458,763	90,019	472,756	562,775	13	87	100	16	84	100
	Türkiye	3,249,837	8,456,432	11,706,269	9,901,035	13,028,808	22,929,843	28	72	100	43	57	100

Kaynak: Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, (2000-2002), Turizm Bakanlığı, Ankara,

Bakanlık ve belediye belgeli tüm tesislerde de doğal olarak benzer bir gelişme eğilimi görülmektedir. Yerli ziyaretçilerin 2002 yılında konaklama ve geceleme oranları sırası ile % 80 ve % 81 iken, bu değerler 2002 yılında % 84 ve % 83 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 6).

Tablo 6: Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Yabancı ve Yerli Ziyaretçilerin Konaklama ve Geceleme Oranları (2000-2002)

Yıllar		Konaklama Sayıları			Geceleme Sayıları			Konaklama Oranları (%)			Geceleme Oranları (%)		
		Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
2000	Bölge	214,151	867,170	1,081,321	251,892	1,047,562	1,299,454	20	80	100	19	81	100
	Türkiye	8,466,081	18,370,987	26,837,068	34,504,508	31,963,448	66,467,956	32	68	100	52	48	100
2001	Bölge	116,620	897,274	1,013,894	149,930	1,052,931	1,202,861	12	88	100	12	88	100
	Türkiye	10,922,771	16,405,210	27,327,981	43,607,631	27,380,820	70,988,451	40	60	100	61	39	100
2002	Bölge	126,045	685,280	811,325	180,656	855,835	1,036,491	16	84	100	17	83	100
	Türkiye	13,121,431	16,373,138	29,494,569	53,213,533	28,231,253	81,444,786	44	56	100	65	35	100

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, (2000-2002), Turizm Bakanlığı, Ankara

Bölge ve Türkiye’de gerçekleşen konaklama ve geceleme adetleri 1996-2002 döneminde incelendiğinde; Bakanlık belgeli tesislerdeki konaklama adetlerinin, Türkiye ortalamasından daha hızlı arttığı görülmektedir (Tablo 7). Nitekim, Bölgede Bakanlık belgeli tesislerde konaklamalar yıllık ortalama % 7.6 hızla artmıştır. Bu değer Türkiye’ye ait % 5.4 değerinden daha yüksektir (Grafik 1).

Buna karşılık, Bakanlık belgeli tesislerde geceleme artış hızı Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Bölgede 1996-2002 döneminde gecelemler yıllık ortalama % 6.4 hızla artmıştır, bu değer Türkiye’de ise, aynı dönemde % 6.8 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 8).

Bölgede belediye belgeli tesislerde, konaklama ve geceleme adetleri düşmektedir. Bu nedenle, 1996-2002 döneminde bu iki işletme göstergesinin yıllık artış hızları, Türkiye ortalamasının altında kalmıştır.

Belediye belgeli tesislerdeki konaklama ve geceleme adetlerindeki azalma nedeni ile Bölgede gerçekleşen toplam konaklama ve geceleme adetleri de azalmaktadır. Bu nedenle Bakanlık işletme ve belediye belgeli tüm tesislerdeki konaklama ve gecelemlerin artış hızı negatif olarak gerçekleşmektedir (Grafik 2).

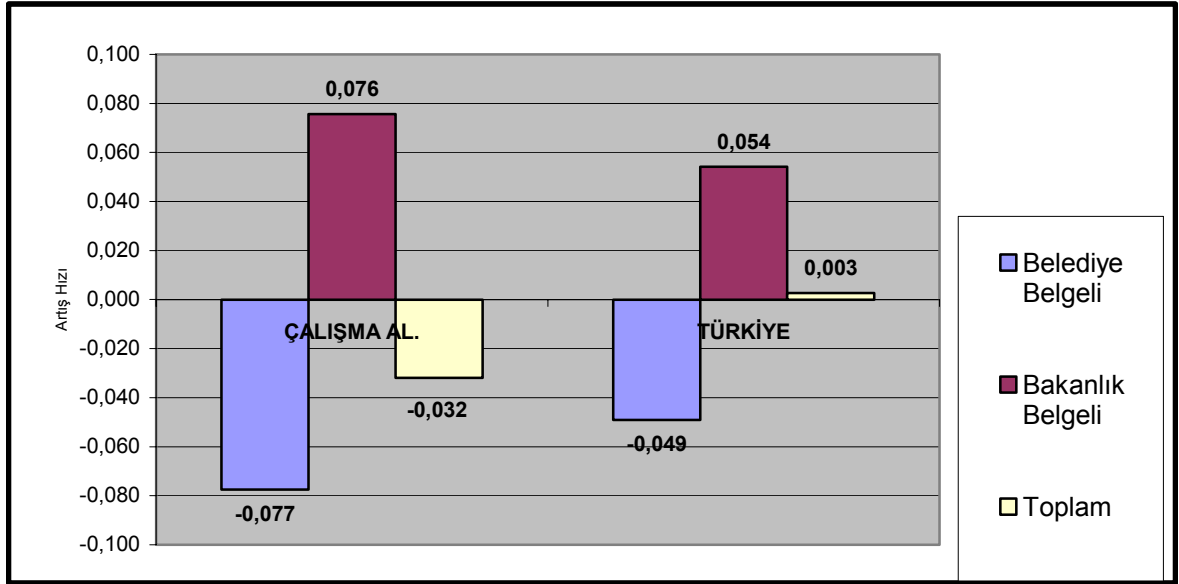
Özetle; 1996-2002 döneminde, Bölgede Bakanlık belgeli tesisler gelişme kaydederken, belediye belgeli tesisler gerek konaklama, gerekse geceleme açısından gerileme göstermiştir.

Tablo 7: Bölgede ve Türkiye’de Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Konaklayan Kişi Sayıları (1996-2002)

Yıllar	Bakanlık Belgeli		Belediye Belgeli		Toplam	
	Bölge	Türkiye	Bölge	Türkiye	Bölge	Türkiye
1996	211,598	12,294,141	806,425	16,648,944	1,018,023	28,943,085
1997	301,042	17,093,284	1,538,563	15,783,787	1,839,605	32,877,071
1998	326,846	15,284,257	818,159	13,458,219	1,145,005	28,742,476
1999	361,983	12,676,877	641,688	11,171,704	1,003,671	23,848,581
2000	405,690	15,659,978	675,631	11,177,090	1,081,321	26,837,068
2001	291,569	16,527,787	722,325	10,800,194	1,013,894	27,327,981
2002	352,562	17,788,300	458,763	11,706,269	811,325	29,494,569
Yıllık Ortalama Artış Hızı (1996-2002)	0.076	0.054	-0.077	-0.049	-0.032	0.003

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, (1996-2002), Turizm Bakanlığı, Ankara

Grafik 1: 1996-2002 Dönemi Konaklama Tesislerinde Konaklayan Kişi Sayısı Yıllık Ortalama Artış Hızları

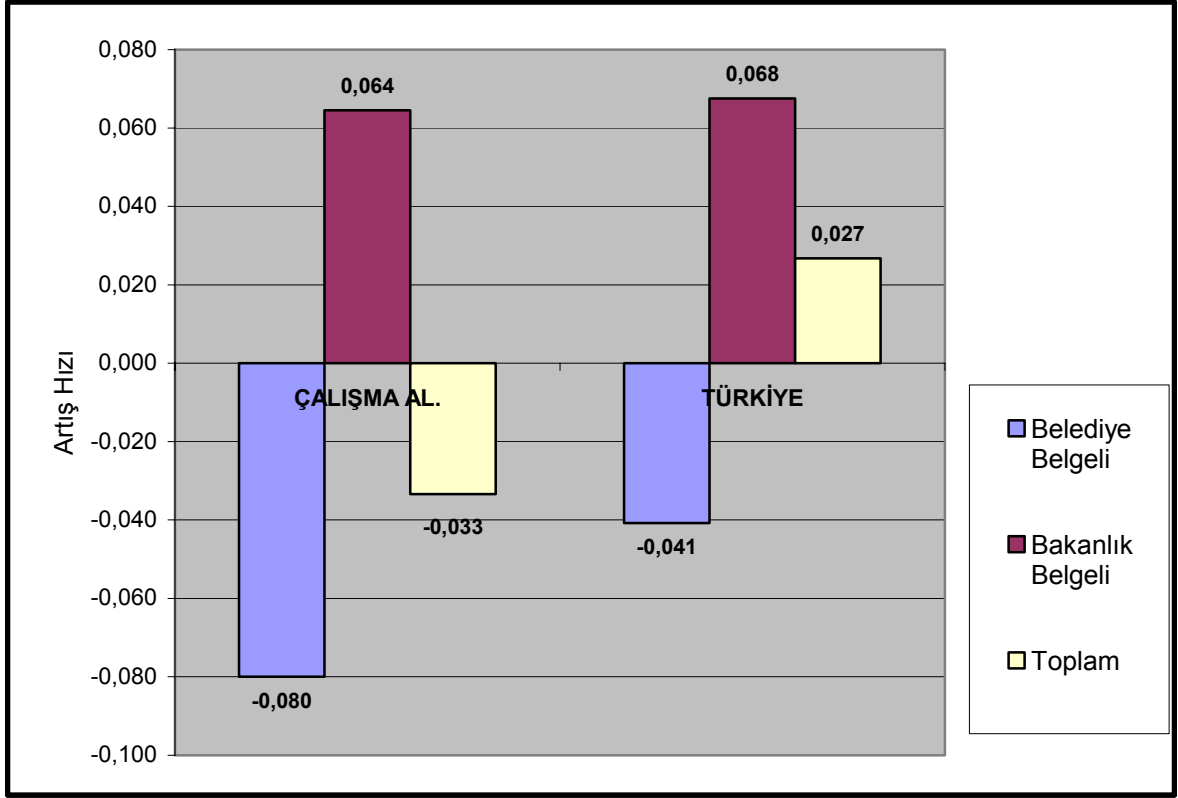
Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, (1996-2002), Turizm Bakanlığı, Ankara

Tablo 8: Bölgede ve Türkiye’de Konaklama Tesislerinde Geceleme Sayıları (1996-2002)

Yıllar	Bakanlık Belgeli		Belediye Belgeli		Toplam	
	Bölge	Türkiye	Bölge	Türkiye	Bölge.	Türkiye
1996	305,870	37,038,901	1,008,794	30,684,853	1,314,664	67,723,754
1997	418,975	51,108,608	1,996,900	29,205,326	2,415,875	80,313,934
1998	469,785	45,946,270	1,094,158	25,606,496	1,563,943	71,552,766
1999	498,899	37,217,721	870,195	20,853,174	1,369,094	58,070,895
2000	513,890	44,986,649	785,564	21,481,351	1,299,454	66,468,000
2001	384,138	50,546,889	818,723	20,441,562	1,202,861	70,988,451
2002	473,716	58,514,943	562,775	22,929,843	1,036,491	81,444,786
Yıllık Ortalama Artış Hızı (1996-2002)	0.064	0.068	-0.080	-0.041	-0.033	0.027

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, 1996-2002, Turizm Bakanlığı, Ankara

Grafik 2: 1996-2002 Dönemi Konaklama Tesislerinde Geceleme Sayısı Yıllık Ortalama Artış Hızları

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, (1996-2002), Turizm Bakanlığı, Ankara

2.1.1. Ziyaretçilere Sunulan Konaklama Olanakları ve Yatak Sayıları

Bölge, gerçek anlamda turizm hareketliliğine yeni girmektedir. Bölgede yabancı ziyaretçilerin turizme konu olacak hareketliliği son yıllarda ağırlık kazanmıştır. Yerli ve yabancı ziyaretçiler genellikle turlarla Bölgeye gelmeye başlamıştır. Bunun sonucunda, nitelikli konaklama tesisi ve yatak sayısı hızla artmıştır. Bununla birlikte, günümüzde belediye belgeli tesis ve yatak sayısı Bakanlık belgelilerden yüksektir (Tablo 9).

Bölgede 2002 yılı sonu itibarıyla toplam 17,252 yatak bulunmaktadır. Bunların, %74'ünü oluşturan 12,704 adedi belediye belgeli, sadece 4,548 adedi Bakanlık işletme belgelidir.

Bakanlık işletme belgeli tesislerin büyük bir kısmı 3 ve 2 yıldızlıdır. Bu iki grubun toplam Bakanlık belgeli yataklara oranı % 79'dur. Bölgede 5 yıldızlı bir, dört yıldızlı sadece iki tesis bulunmaktadır.

Özetle, Bölgedeki Bakanlık belgeli tesis, oda ve yatak sayıları, nüfusa oranlandığında Türkiye ortalamasının altındadır. Bölge, turizm sektörü tesisleşmesi açısından Türkiye ortalamasının altında gelişmişlik göstermektedir.

Tablo 9: Bakanlık İşletme Belgeli ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Yatak Sayılarının Dağılımı (2002)

	Oteller	5*	4*	3*	2*	1*	Özel Belgeli	Oteller Toplamı	Bakanlık Belgeli Tüm Tesisler	Belediye Belgeli	Toplam
Bölge	Tesis	1	2	13	26	4	1	47	47	349	396
	Yatak	331	402	1,597	1,981	199	38	4,548	4,548	12,704	17,252
Bölge İçsel Dağılımı	Tesis	%2	%4	%28	%55	%9	%2	%100	%12	%88	%100
	Yatak	%7	%9	%35	%44	%4	%1	%100	%26	%74	%100
Bölge/Türkiye	Tesis	%1	%1	%3	%4	%3	%1	%3	%2	%4	%4
	Yatak	%0	%0	%2	%4	%2	%1	%1	%1	%3	%2
Türkiye	Tesis	144	275	512	647	139	93	1,810	2,124	7,772	9,896
	Yatak	86,292	81,341	83,147	55,936	8,313	5,610	320,639	396,148	408,005	804,153
Türkiye İçsel Dağılım	Tesis	%7	%13	%24	%30	%7	%4	%85	%21	%79	%100
	Yatak	%22	%21	%21	%14	%2	%1	%81	%49	%51	%100

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, 2002, Turizm Bakanlığı, Ankara,

Bölgedeki yatak sayılarının 1996–2002 dönemi değişimleri incelendiğinde, Bakanlık işletme belgeli tesislerdeki yatak sayılarının, Türkiye genelinde olduğu gibi sürekli bir artış eğilimi içerisinde olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo 10).

Aynı dönemde Bölgede, belediye belgeli tesislerinde bulunan yatak sayılarının azaldığı görülmektedir. Buna karşılık; Türkiye genelinde ise belediye belgeli yataklar artmaktadır.

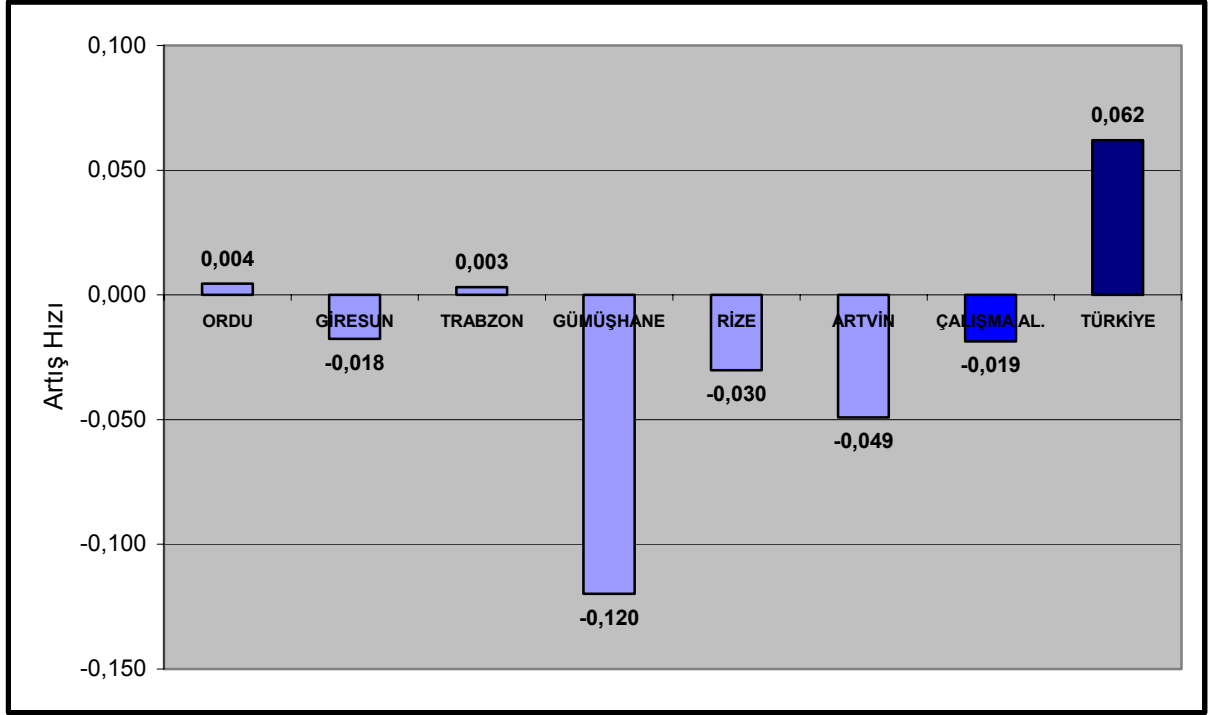
Tablo 10: Bölgede ve Türkiye’de Konaklama Tesislerinin Yatak Sayıları (1996-2002)

Yıllar	Bakanlık Belgeli		Belediye Belgeli		Toplam	
	Bölge	Türkiye	Bölge	Türkiye	Bölge	Türkiye
1996	2,463	286,821	17,221	238,830	19,684	525,651
1997	3,584	321,129	16,690	271,937	20,274	593,066
1998	4,062	273,059	12,464	256,039	16,526	529,098
1999	3,634	274,842	10,855	218,980	14,489	493,822
2000	3,262	344,885	13,605	344,885	16,867	689,770
2001	4,005	368,819	13,865	335,818	17,870	704,637
2002	4,548	396,148	12,704	408,005	17,252	804,153
Artış Hızı (1996-2002)	0.091	0.046	-0.043	0.080	-0.019	0.062

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, (1996-2002), Turizm Bakanlığı, Ankara

Türkiye genelinde Bakanlık ve belediye belgeli tesislerde bulunan toplam yatak sayıları artarken (% 6.2), Çalışma Alanında azalma eğilimi göstermektedir (-%1.9). Bölgede Bakanlık belgeli tesislerdeki yatak artışına karşın, belediye belgeli tesislerin baskın bulunması ve bunlardaki yatak sayısının azalması, Bölge genelini olumsuz etkilemekte, toplam yatak sayısının düşmesine neden olmaktadır (Grafik 3). Bununla birlikte 1996-2002 dönemi değerleri; Bölge genelinde kaliteli yatak sayısındaki artışa paralel olarak, kaliteli hizmet sunumuna doğru bir yöneliş görülmektedir.

Grafik 3: 1996-2002 Döneminde Yatak Sayılarının Yıllık Ortalama Artış Hızları (Bakanlık+Belediye Belgeli)

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, (1996-2002), Turizm Bakanlığı, Ankara

2.1.2. Ziyaretçilerin Milliyetlere Göre Dağılımı

Bölgede, Bakanlık işletme belgeli tesislerde konaklayan kişilerin milliyetlerine göre dağılımı da, ülke değerlerinden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. 2002 yılında Doğu Avrupa ülkelerine mensup kişilerin % 69'luk bir payla ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bunu % 23'lük oranla OECD ülkeleri ve % 6'lık oranla Asya ülkelerine mensup ziyaretçiler izlemektedir. Türkiye genelinde ise, aynı yılda, konaklayan kişilerin milliyetlerine göre dağılımı; Doğu Avrupa ülkelerine mensup ziyaretçiler % 15, OECD ülkelerine mensup ziyaretçiler % 76, Asya ülkelerine mensup ziyaretçiler % 6 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 11).

Bölgede konaklayan veya geceleleyen Doğu Avrupa ülkelerine mensup ziyaretçilerin oranının Türkiye'ye göre bu derece yüksek çıkması; bu ülke vatandaşlarının 1990'lı yıllardan sonra Bölgeye yoğun ilgi gösterdiklerinin kanıtı olmaktadır.

Tablo 11: Bakanlık ve Belediye Belgeli Toplam Konaklama Tesislerinde Konaklama, Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002)

Milliyet	Bölge			Türkiye		
	Konaklama (Kişi)	Geceleme (Kişi)	Ortalama (Gün)	Konaklama (Kişi)	Geceleme (Kişi)	Ortalama (Gün)
Top. OECD	30,805	47,971	1.56	10,157,127	42,768,920	4.21
Top. Doğu Avrupa	79,326	108,443	1.37	1,877,012	7,659,197	4.08
Top. Afrika	242	255	1.05	95,030	292,238	3.08
Top. Asya	13,875	21,507	1.55	733,684	1,924,411	2.62
Top. Amerika	192	381	1.98	39,096	109,924	2.81
Milliyetsiz	464	865	1.86	159,871	334,143	2.09
Diğer	1,111	1,234	1.11	59,611	518,204	8.69
Top. Yabancı	126,045	180,656	1.43	13,121,431	5,3213,533	4.06
Türkiye	685,280	855,735	1.25	16,373,138	28,231,253	1.72
Genel Toplam	811,325	1,036,491	1.28	29,494,569	81,444,786	2.76

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, 2002, Turizm Bakanlığı, Ankara

2.1.3. Ziyaretlerin Temel Özellikleri

Yabancı ziyaretçilerin Bölgede ortalama kalış süreleri, Türkiye ortalamasının altındadır. Bakanlık ve belediye belgeli tüm tesislerde 2002 yılında yabancı ziyaretçilerin ortalama kalış süreleri 1.43 gün, yerli ziyaretçilerin 1.25 gündür. Ortalama kalış süresi ise 1.28 gün olarak bulunmaktadır. Türkiye'deki konaklama tesislerinde, aynı yılda yabancı ziyaretçilerin ortalama kalış süresi 4.06 gün, yerli ziyaretçilerin 1.72 gün ve ortalama 2.76 gündür. Tüm değerler, Bölge ortalamalarından daha yüksektir (Tablo 12).

Türkiye'de yabancı ziyaretçilerin kalış süresinin yüksekliği; paket turlarla yapılan 7-10 günlük gezilere ve genelde bir tesiste yapılan gecemelere bağlıdır. Değerler, paket turların önemini ortaya koymaktadır. Bölgede de turlarla yapılan seyahatler yaygındır. Ancak bu turların özelliğinden ötürü, Bölgenin konaklama noktalarında bir, en fazla iki geceleme yapılmaktadır. Kalış sürelerinin görece kısıtlılığı turların özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Öte yandan; bu çalışma kapsamında yapılan turist anketlerine göre yabancıların Bölgede geçirdikleri gün sayısı ortalama 3.29'dur (EK C: Turist Anketi Sonuçları). Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2002 yılı verilerine göre bölgede geceleme sayısı tesis bazında 1.43 gündür. Ancak değerler; Bölge illerinin paket tur programlarında geceleme yapılan bir ara istasyon değil, bir varış noktası olarak değerlendirilmesinin gereğini ortaya koymaktadır.

Tablo 12: Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Geceleme Sayıları ve Doluluk Oranları (2000-2002)

Yıllar		Geceleme			Yatak Sayısı	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranları (%)
		Yabancı	Yerli	Toplam		Yabancı	Yerli	Top.	
2000	Bölge	251,892	1,047,562	1,299,454	16,867	1.18	1.21	1.20	43
	Türkiye	34,504,508	31,963,448	66,467,956	689,770	4.08	1.74	2.48	37
2001	Bölge	149,930	1,052,931	1,202,861	17,870	1.30	1.30	1.30	26
	Türkiye	43,607,631	27,380,820	70,988,451	704,637	4.10	1.80	3.10	46
2002	Bölge	180,656	855,835	1,036,491	17,252	1.43	1.25	1.28	59
	Türkiye	53,213,533	28,231,253	81,444,786	801,379	4.06	1.72	2.76	28

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, (2000-2002), Turizm Bakanlığı, Ankara

2.1.3.1. Ziyaretçilerin Harcamaları

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2002 yılı verilerine göre Türkiye genelinde bir yabancı ziyaretçi ortalama 764.3 ABD\$ harcama yaparak gezisini tamamlamaktadır. Bir yabancıya günde ortalama yaptığı harcama ise yaklaşık 190 ABD\$'dır. Bu çalışma kapsamında yapılan turist anketinde ise; kişi başına yapılan günlük harcama 211.7 ABD\$'ı olarak bulunmuştur. Bölge turizmi doğa ve kültür ağırlıklıdır. Doğa ve kültür amaçlı seyahatlerde, ziyaretçilerin harcama kalıplarının değiştiği ve daha fazla harcama yapıldığı bilinmektedir. Bölgede yapılan harcamaların Türkiye ortalamasından yüksek olması doğal karşılanmalıdır.

Öte yandan yerli ziyaretçilerin yaptıkları harcamalar ise 133.1 ABD\$/kişi/gün olarak bulunmaktadır. Yerli ziyaretçilerin harcamalarının, yabancılardan daha düşük olması da beklenen bir sonuçtur. Yerli ve yabancı ziyaretçilerin gelir düzeylerindeki farklılık ve yerlilerin görece daha mütevazı tesisleri tercih etmeleri bu durumu yaratmaktadır.

2.1.4. Yeni ve Alternatif Turizm Hareketliliği

Son yıllarda turizm sektöründe büyük atılım yapan Türkiye, bu başarısını büyük ölçüde kitle turizminde elde ettiği gelişmelerle sağlamıştır. Ülkeyi ziyaret eden yabancıların büyük bir bölümü seyahatlerini, "deniz ve güneş" öğelerini ön plana çıkaran programlara göre düzenlemektedir. Bu olanakların sunulduğu Akdeniz ve Ege kıyılarında turizm yatırımları yoğunlaşmıştır. Türkiye'deki konaklama ve gecelemlerin büyük bir bölümü, anılan kıyılarda yer alan Antalya ve Muğla illerinde gerçekleşmektedir. Örneğin, 2002 yılında toplam konaklamaların % 38'i ve gecelemlerin % 62'si bu iki ile aittir. Benzer biçimde Bakanlık belgeli tesislerdeki yatakların % 54'ü de Antalya ve Muğla illerindedir. Özetle; Antalya ve Muğla illeri, sahip oldukları yatak stoku itibarıyla Türkiye turizminin 1/2 sini, gecelemler itibarıyla yaklaşık 2/3'ünü temsil etmektedirler.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin turizm potansiyeli ise, Türkiye'deki genel gelişme eğilimine alternatif oluşturabilecek biçimde, "doğa ve kültür" ağırlıklıdır ve çeşitlendirilebilir turizm ürünü olanaklarını sunmaktadır. Bu potansiyel, gerekli yatırımlar ve düzenlemeler yapıldığı takdirde, turizm sektörüne önemli girdiler sağlayabilecek zenginliktedir. Turist anketleri sonuçlarından da görüleceği gibi Bölge'ye yapılan seyahatler ağırlıklı olarak doğal ve kültürel değerleri görmek amacını taşımaktadır (EK C: Turist Anketi Sonuçları).

Öte yandan; Türk turizminde alternatif turizm hareketliliği de gelişmeye başlamıştır. Kitle turizminin yanı sıra, alternatif turizm olarak adlandırılan etkinlikler giderek önem kazanmaktadır. Bununla birlikte; bu yeni tür hareketlilik daha çok kitle turizminin geliştiği kesimlerin yakınlarında yer alan ve ulaşım kolaylıkları bulunan alanlarda yoğunlaşmaktadır. Örneğin; yabancı ziyaretçiler ağırlıklı olarak; rafting etkinliği için Antalya ilinde Köprülü Kanyonu ve Muğla ilinde Dalaman Irmağı'nı, doğa gezileri ve kampçılık için, Muğla ilinde Fethiye-Göcek yaylaları ile Antalya ilinde Beydağları'nı tercih etmektedirler. İstanbul yakınlarında Karadeniz kıyısına ve arka plandaki orman alanlarına yapılan yürüyüş ve doğa tanıma gezileri ile benzer bir hareketlilik ortaya çıkmıştır. Bu geziler ağırlıklı olarak yerli ziyaretçiler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca, doğa tanıma turizmine Düzce ve Bolu yaylaları ile Batı Karadeniz Küre Dağları da eklenmiştir.

Türkiye'de; doğal ve kültürel değerleri tanımak amacı ile yapılan ve kitle turizmi özelliklerini taşımayan geziler; Nevşehir ilinde Kapadokya olarak bilinen bölge ile Adıyaman ilinde Nemrut Dağı'na yönelmiştir. Bu kesimler ve benzer diğerleri; nadir doğal oluşumları ve kültürel varlıkları görmek amacı ile yabancı ve yerli turistler tarafından ziyaret edilmektedir. Bu tür turizm hareketliliklerinde beklenildiği gibi; ziyaretçilerin bölge hakkında ön bilgileri vardır ve genelde bilinç düzeyleri yüksektir.

Doğu Karadeniz Bölgesi de, sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri ile, yukarıda anılan bölgeler kadar önemli potansiyele sahiptir. Son yıllarda sağlanan gelişmeler sonucu, sektörde önemli başarılar elde etmiştir.

Bununla birlikte; halen alternatif turizm Türkiye turizmi içinde önemli bir paya sahip değildir. Nitekim; Nevşehir ilinde 2002 yılında Bakanlık belgeli tesislerde gerçekleşen gecemeler, toplam gecemelerin % 1.5'i, Adıyaman ilinde ise sadece % 0.1'dir. Bu iki ilin gecemelerine Doğu Karadeniz Bölgesi gecemeleri de eklendiğinde oran % 2.4'ü geçmemektedir. Öte yandan; Doğu Karadeniz, Nevşehir ve Adıyaman illerinde toplam yatak sayısı Türkiye yatak sayısının sadece % 3.2'sidir (Tablo 13 ve Tablo 14).

Değerler, Türkiye'de alternatif turizmin, gelişmemiş olduğunu göstermektedir. Ancak, alternatif turizm için büyük potansiyel bulunmaktadır. Bu potansiyelin planlı bir şekilde değerlendirilmesi, potansiyel taşıyan bölgeler için önemli bir kaynak ve ekonomik hareketlilik yaratacaktır.

Tablo 13: Farklı Turizm Çekim Noktalarında Bakanlık Belgeli Tesislerde Konaklama, Geceleme ve Yatak Sayılarının Türkiye Değerleri ile Karşılaştırılması (2002)

	Konaklayan Kişi Say.			Geceleme			Yatak Sayısı	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam		Yabancı	Yerli	Toplam	
Ordu	1,943	53,771	55,714	3,114	70,185	73,299	634	1.6	1.3	1.3	26
Giresun	551	40,720	41,271	868	55,249	56,117	546	1.6	1.4	1.4	22
Trabzon	46,273	107,106	153,379	61,032	141,589	202,621	2,122	1.3	1.3	1.3	27
Gümüşhane	152	2,479	2,631	182	5,070	5,252	54	1.2	2.0	2.0	35
Rize	2,971	37,005	39,976	3,767	51,349	55,116	537	1.3	1.4	1.4	29
Artvin	13,487	46,104	59,591	21,674	59,637	81,311	655	1.6	1.3	1.4	35
Bölge	65,377	287,185	352,562	90,637	383,079	473,716	4,548	1.4	1.3	1.3	29
Antalya	4,050,824	864,601	4,915,425	25,289,860	2,836,846	28,126,706	150,955	6.2	3.3	5.7	63
Muğla	1,294,206	524,582	1,818,788	6,770,069	1,388,821	8,158,890	63,372	5.2	2.6	4.5	51
Nevşehir	325,325	165,736	491,061	612,991	281,951	894,942	7,445	1.9	1.7	1.8	34
Adıyaman	9,457	19,974	29,431	11,966	21,944	33,910	655	1.3	1.1	1.2	13
İstanbul	1,956,399	1,151,227	3,107,626	4,756,794	2,179,716	6,936,510	48,309	2.4	1.9	2.2	40
Türkiye	9,871,594	7,916,706	17,788,300	43,312,498	15,202,445	58,514,943	393,374	4.4	1.9	3.3	49

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, 2002, Turizm Bakanlığı, Ankara,

Tablo 14: Farklı Turizm Çekim Noktalarında Bakanlık Belgeli Tesislerde Konaklama, Geceleme ve Yatak Sayılarının Türkiye Değerleri ile Karşılaştırılması (2002) (%)

	Konaklayan Kişi Say. (%)			Geceleme (%)			Yatak Sayısı (%)
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	
Bölge	1	4	2	0	3	1	1
Antalya	41	11	28	58	19	48	38
Muğla	13	7	10	16	9	14	16
Nevşehir	3	2	3	1	2	2	2
Adıyaman	0	0	0	0	0	0	0
İstanbul	20	15	17	11	14	12	12
Türkiye	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Konaklama İstatistikleri Bültenleri ve Belediye Belgeli Konaklama İstatistikleri Bültenleri, 2002, Turizm Bakanlığı, Ankara,

Alternatif turizmin görece geliştiği Doğu Karadeniz Bölgesi'nde önemli bir özellik, son yıllarda yerli ziyaretçilerin seyahatlerini büyük ölçüde organize turlarla yapmalarındır. Kuşkusuz, münferit ve herhangi bir tura bağlı olmaksızın ziyaretler de yapılmaktadır. Ancak Bölgede yapılan gözlemler sonucunda, grup halinde ve tur organizasyonu ile gelenlerin sayıca fazla olduğu söylenebilir. Bölge bu özelliği ile, ülkede turizmin geliştiği diğer

kesimlerden farklılaşmaktadır. Bölgenin tur organizasyonları ile ziyaret edilme özelliği yabancı ziyaretçiler için de geçerlidir.

Bu bağlamda, Bölgeye yapılan ziyaretler aşağıdaki temel özellikleri taşımaktadır;

- i. Bölgeye turlarla erişilmesinde örgütlülük düzeyi görece yüksektir. Seyahat programları acenteler kanalı ile yapılmaktadır.
- ii. Seyahat programları dışına genelde çıkılmamaktadır.
- iii. Turlar çoğu kez otobüs, küçük otobüs veya uçak gibi yüksek kapasiteli ulaşım araçları ile yapılmaktadır. Özel araç, ancak turlara bağlı kalmaksızın yapılan münferit seyahatlerde kullanılmaktadır.
- iv. Münferit ziyaretler, Sumela, Kaçkar Dağı ve Çoruh Nehir'i gibi özel nitelikler taşıyan kültürel ve doğal değerlere yönelmiştir.
- v. Bölgede kitle turizmi yaygın değildir. Ziyaretçiler, tur programına göre herhangi bir turist çekim noktası veya ara istasyonda bir veya en fazla iki geceleme yapmaktadır.
- vi. Ziyaretçiler daha önce Bölge hakkında bilgi edinmişlerdir. Bununla birlikte, seyahat sırasında verilen rehberlik hizmetlerinin yeterli olmadığı gözlemlenmiştir.

Bölge turizmi, alternatif turizmin tipik özelliklerini sergilemektedir ve bu nitelikleri ile Türkiye alternatif turizmine öncü ve örnek olmaktadır.

2.2. Bölgeye Düzenlenen Turlar

Bölgeye, özellikle doğal ve kültürel değerleri tanıma amacıyla yapılan seyahatlerin çoğu turlarla yapılmaktadır. Bunun dışında; yerli ve yabancı ziyaretçiler, Bölgeye iş ve ticaret amaçlı seyahatler de yapmaktadır.

Bölgede yapılan çalışmalar ve seyahat acenteleri anketleri; Karadeniz'e yakın veya kıyısı olan ülke ziyaretçilerinin (Örneğin; Rusya, Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve İran vatandaşları) seyahatlerini büyük ölçüde iş ve ticaret amaçlı olarak düzenlediklerini ve münferiden yaptıklarını göstermektedir.

İş ve ticaret amacı taşımayan yabancı ziyaretçilerin büyük bir kısmı, seyahatlerini bir tur programı ile gerçekleştirmektedir. Bu programların önemli bir kısmında; Bölge, bir varış noktası değil, daha büyük bir turun parçasıdır. Gezi programı, Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgelerini de kapsamaktadır. Bu seyahatleri yapanlar ise, genellikle ABD, Batı Avrupa ülkeleri ve İsrail vatandaşlarıdır.

Bölgeye tur düzenleyen yabancı acentelerin bir kısmı, bu organizasyonları yaklaşık on yıldır yapmaktadır. Bunun yanı sıra, son yıllarda e-turizm olarak da adlandırılan ve özellikle doğa amaçlı seyahatleri Internet ortamında tanıtan ve pazarlayan acente veya sivil oluşumlar da dikkat çekmektedir. Bu tür programlar, daha çok doğa sporları, kampçılık, Kaçkar Dağı yürüyüş ve tırmanışları ve rafting ağırlıklı olup, yaklaşık 7-11 gün sürmektedir.

Benzer hareketlilik deseni yerli ziyaretçiler için de geçerlidir. Seyahat acenteleri anketlerine göre; yerli ziyaretçilerin, önemli bir kısmı ülkenin üç büyük kentinden, İstanbul, Ankara ve İzmir'den gelmektedir. Bunların yanı sıra, diğer kentlerden de, düzenli olmamakla birlikte, Bölgeye tur organize eden acenteler bulunmaktadır.

Üç büyük kentten Bölgeye tur düzenleyen acenteler yıllar itibarıyla değişmekle birlikte; bu konuda uzmanlaşmış, düzenli ve periyodik tur düzenleyen, büyük kentlerde kurulmuş acentelerin faaliyetleri önemlidir (Saltur, ETS, Tempo, Ayder ve benzeri acenteler). Bu turların bir kısmında, Bölgeden sonra Doğu Anadolu Bölgesi de ziyaret edilmektedir. Yerli ziyaretçi tur programları, yabancılara göre daha kısadır ve 5-7 gün sürmektedir. Bölgesel acentelerin, büyük kentlerde şubeleri yoktur ve herhangi bir yerel turu organize

etmemektedirler. Bu acentelerin önemli işlevleri, Raporun 2.2.4 bölümünde tüm ayrıntısı ile açıklanmıştır.

2.2.1. Turların Bölgeye Giriş ve Çıkış Noktaları ve Ulaşım Türleri

Yabancı ziyaretçilerden oluşan turlar, Bölgeye genellikle havayolu ve kısmen karayolu ile ulaşmaktadır. Havayolu ulaşımında tercih edilen Havaalanı Trabzon'dur. Son yıllarda, özellikle Artvin ve Rize illerini kapsayan seyahatlerde Erzurum Havaalanı da kullanılmaktadır.

Bölge içi seyahatler, tur büyüklüğüne ve güzergahına göre küçük otobüs veya minibüslerle yapılmaktadır. Turun, Bölge dışına çıkması durumunda kullanılan otobüsün yanı sıra özellikle, Kaçkar ve Çoruh Irmağı uçlu gezilerde, gruplara 4x4 arazi araçları kiralınmasına da başlanılmıştır.

Yerli ziyaretçilerden oluşan turların hemen hepsi seyahatlerini otobüslerle yapmaktadır. Grupların hemen tamamı Bölgeye girişlerini Ordu ilinden yapmaktadır. Büyük çoğunluk için giriş noktası Ünye'dir. Turların programına göre çıkış noktası değişmekle birlikte; Ordu ili yine ağırlıktadır. Turun Doğu Anadolu'yu da kapsamaması durumunda çıkış noktası Gümüşhane ya da bazı turlar için Artvin ili Şavşat ilçesidir.

Geçmiş yıllarda yapılan gemi seferleri iptal edildiğinden, günümüzde deniz yolu ile tur düzenlemeleri yapılamamaktadır.

2.2.2. Önemli Tur Güzergahları ve Geceleme Noktaları

Bölgenin tüm farklılaşmış çekiciliğine karşın, özellikle yerli turistlere hitap eden turların hemen tümü aynı güzergahı kullanmaktadır. Turların hemen hepsi kıyıdaki devlet yolunu takip etmekte, Bölge içlerine de yine aynı güzergahlardan girmektedirler. Ana tur güzergahı sadece, iç kesimlerdeki çekici noktaların programda yer alma durumuna göre değişmektedir.

Yerli turların kıyıda takip ettiği güzergah; Ünye (giriş noktası)-Ordu-Giresun-Trabzon-Rize aksıdır.

Bu güzergah üzerinde aşağıdaki noktalarda, iç kesimlere gezi düzenlenerek tur güzergahı farklılaşmaktadır.

- Giresun-Dereli-Kümbet Yaylası
- Trabzon-Maçka- Sumela Manastırı (Altındere Vadisi)
- Trabzon – Of – Çaykara – Uzungöl
- Rize-Ardeşen-Çamlıhemşin-Ayder Kaplıca ve Yaylası

Turların Doğu Anadolu'yu da kapsamaması durumunda güzergahlar aşağıdaki gibi oluşmaktadır.

- Ordu-Giresun-Trabzon-Maçka-Gümüşhane-Bayburt-Erzurum
- Ordu-Giresun-Trabzon-Rize-Hopa-Artvin (Kafkasör)-Şavşat-Ardahan

Bu durumda turun Bölgeden çıkışları Gümüşhane veya Şavşat (Artvin) olmaktadır. Bazı turlar, kısmen Rize ilinden, İyidere-İkizdere-İspir-Erzurum güzergahını da takip etmektedir. İlginç olan, Yusufeli'nin yerli ziyaretçi tur programlarında yer almamasıdır. Oysa Yusufeli, Kaçkar Dağı'na yapılan tırmanma ve doğa yürüyüşlerinde ara konaklama noktası olması nedeniyle yabancı ziyaretçiler için önem taşımaktadır.

Bu tur üzerindeki geceleme noktaları genelde aşağıdaki gibidir.

- Ordu ilinde; Ünye, Fatsa, Perşembe veya Ordu kentinde bir geceleme,
- Bazı turlar için Giresun'da bir geceleme,
- Trabzon ilinde; Trabzon kenti, Uzungöl veya Maçka'da (Sümela – Altındere Vadisi Milli Parkı) iki veya üç geceleme,
- Rize ilinde, özellikle Ayder'de bir geceleme

Turlar Doğu Karadeniz programlarını genellikle 6 geceleme olmak üzere 7 gün olarak gerçekleştirmektedir.

Yabancı ziyaretçilerin tur programları ve gezi amaçları daha çeşitlenmiştir. Trabzon Havaalanı girişli turlar aşağıdaki görece farklı güzergahları izlemektedirler. Bu turların günümüzdeki belirgin özelliği; daha çok Bölgenin doğusunda ve güneyinde yer alan Rize, Artvin ve Gümüşhane illerini kapsamaktadır.

- Trabzon-Sümela-Uzungöl-Rize-Ardeşen-Çamlıhemşin-Ayder-Hopa-Artvin-Yusufeli-Erzurum
- Trabzon-Sümela-Ayder-Rize-İyidere-İkizdere-İspir-Erzurum
- Trabzon-Sümela-Ayder-Hopa-Artvin-Şavşat-Ardahan güzergahları bunlardan en çok kullanılan ilk üçüdür.

Ayrıca, son yıllarda bazı turlar Bölgeye erişmek için Erzurum Havaalanı'nı kullanmaktadır. Bu durumda ise, yine aynı güzergahlar Erzurum çıkışlı olarak kullanılmaktadır. Ancak turların Bölgeden çıkışlarında genellikle Trabzon Havaalanı kullanılmaktadır.

Yabancı ziyaretçi turlarının konaklama programları, turların amaçlarına göre değişmektedir. Doğal ve kültürel güzellikleri tanımak amacı ile yapılan seyahatlerde konaklamalar genelde aşağıdaki gibidir.

- Trabzon ilinde; Trabzon kenti ağırlıklı olmak üzere, Uzungöl veya Maçka'da (Sumela – Altındere Vadisi Milli Parkı) iki geceleme,
- Rize ilinde, ağırlıklı olarak Ayder veya İkizdere Ovit yaylasında bir geceleme,
- Artvin ilinde; Hopa veya Artvin kent merkezinde bir geceleme,

Bu turlar ortalama 5 geceleme yapılarak 6 gün sürmektedir. Bu turların katılımcıları daha çok orta yaşlı ziyaretçilerdir.

Yabancıların, özellikle genç ziyaretçilerin Bölgede gerçekleştirdikleri doğa sporlarına yönelik ikinci bir hareketlilik, Rize ve Artvin illerinde gerçekleşmektedir. Trabzon veya Erzurum Havaalanı girişli turlarda;

- Trabzon-Rize-Ayder-İkizdere-İspir-Yusufeli-Erzurum,
- Erzurum-Tortum-Yusufeli-Artvin-Rize-Trabzon

güzergahları yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu turlarda; konaklamalar Ayder'de veya Yusufeli'nde ilçe merkezinde veya Olgunlar, Yaylalar veya Altıparmak köylerinde yapılmaktadır. Kaçkar Dağı yürüyüş ve tırmanışları ile Çoruh ırmağında rafting amaçlı bu gezilerin süresi görece daha uzundur ve 7-11 gün sürmektedir. Ancak, gecelemlerin önemli bir kısmı, belediye belgeli tesislerde veya kamp alanlarında gerçekleşmektedir.

2.2.3. Çekici Alanlar - Önemli Varış Noktaları ve Ara İstasyonlar

Yukarıda açıklanan tur güzergahları, tur programlarına giren önemli çekim noktaları ile ara istasyonları ve mola noktalarını da göstermektedir.

Yabancı ziyaretçiler için Trabzon başta olmak üzere; Bölgenin doğu ve güneyinde yer alan illerde bulunan kültürel ve doğal değerler ilgi çekicidir.

Trabzon, konumsal özelliği ve sahip olduğu kültürel miras ile başlı başına bir çekim noktasıdır. Geleneksel sivil mimari örneklerinin yoğunlaştığı kentsel doku ile Ayasofya ve Atatürk Köşkü gibi tek yapılar, kenti çekici kılmaktadır. Trabzon kent merkezi ayrıca, Sumela gibi kültürel ve doğal değerlerin iç içe olduğu alanlara ve Uzungöl gibi doğal bir değere de yakındır. Bu nedenle bu alanlara yapılan gezilerde konaklama noktası işlevi görmektedir. Yabancı ziyaretçilerin Trabzon ilinde gerçekleştirdikleri tüm gezi programlarında; Sumela ve Uzungöl yer almaktadır. Buna bazı gezilerde Hıdır Nebi gibi, tesisleri bulunan yaylalar da eklenmektedir.

Rize’de Ayder ve Çamlıhemşin turların programlarında yer almaktadır. Bu kesimlere yakın, yaylalar, zirveler, buzul gölleri, Zir Kale vb. ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Rize ilinde ayrıca, son yıllarda Rize-İspir-Erzurum güzergahı üzerindeki konumsal avantajının katkısı ile, İkizdere – Ovit yaylası da bir geceleme noktası olarak belirmektedir.

Artvin ilinde de doğal ve kültürel değerler yan yanadır. Seyahatlerin önemli bir kısmı doğal varlıkları tanımak için yapılmaktadır. İlin şansı bu değerlere çok yakın kültürel yapıların da bulunmasıdır. Bu tür yerlerin başında Yusufeli ve yakın çevresi gelmektedir. Kaçkar Dağı yürüyüş ve tırmanışları ile rafting için uygun ortamlar sunan Yusufeli aynı zamanda, Barhal ve İşhan kiliselerini de barındırmaktadır. Bu nedenle önemli bir çekim noktasıdır. Resmi olmayan kayıtlara göre; Yusufeli ve yakın çevresini 2002 yılında ziyaret eden yabancı turist sayısı yaklaşık 35,000 kişidir. Artvin ili ayrıca; sahip olduğu yaşlı ormanlarla da ilgi çekmektedir. Botanik turizmi yeni gelişmeye başlamıştır.

Yerli ziyaretçilerin katıldığı turlar kıyı boyunca dizilen farklı yerleşmelerle, yabancı turlarda olduğu gibi; Trabzon’da; Sümela ve Uzungöl’ü, Rize’de ise Ayder’i kapsamaktadır. Yerli ziyaretçilerin turlarında, Bölgenin batı illeri de ziyaret edilmektedir. Bunların başında Ordu ilinde Ünye, Fatsa, Perşembe ve Ordu kenti gelmektedir. Ordu’da özellikle Boztepe baki noktası olarak ziyaret edilmektedir. Giresun ilinde ise; Giresun kent merkezinde, Kale ve Giresun Adası ile Tirebolu ilgi çekmektedir. Ordu ve Giresun illerinin yaylaları son yıllarda, tesisleşme durumuna koşut olarak, yerli tur programlarında yer almaktadır. Ordu ilinde Çambaşı, Giresun ilinde ise Kümbet ve Koçkayası ön plana çıkmaktadır.

Yerli ziyaretçilerin katıldığı tur programlarında, katılımcılara Karadeniz’i kıyı boyunca hareket halinde algılamaktadır. Gün sayısının kısıtlı olması, iç kesimlerde mola veya konaklama yapılmasını güçleştirmektedir.

Gümüşhane ili yerleşmeleri ise, yerli turların Doğu Anadolu ve Erzurum’u kapsamaması durumunda bir mola noktası olarak yer almaktadır.

2.2.4. Seyahat Acentelerinin Turizmi Geliştirme Konusundaki Görüş ve Önerileri

Bölgede mevcut yirminin üzerinde yerel seyahat acentesi ve tur operatörü, genelde uluslararası ve ulusal ölçekte hizmet veren acentelerin, Bölgedeki hizmetlerini gören alt-operatörler olarak çalışmaktadır. Bu hizmetler daha çok, Bölge içi taşımacılık, kısmen rehberlik hizmetlerini kapsamaktadır. Ayrıca, bazı acenteler rezervasyon ve bilet satışı da yapmaktadırlar. Yukarıdaki işleri yapan acenteler, Bölgedeki toplam acentelerin % 61’idir. Ancak acenteler, kendi başlarına tur düzenlememektedir. Acentelerin uzmanlaştıkları ana faaliyet dalları ise bilet satışı (%17.4), transferler (% 13), pasaport işlemleri (% 8.7), oto kiralama (% 8.7). Az sayıda acente ufak yerel organizasyonlar da düzenlemektedir. Transfer, bilet satışı ve rezervasyon yapan firmaların hemen hepsi Trabzon’dadır (EK D: Seyahat Acenteleri ve Tur Operatörleri Anketleri Sonuçları).

Seyahat acenteleri, Bölge turizminin önündeki en önemli engelleri, plansız yapılaşma, ulaşım güçlüğü ve altyapı yetersizliği olarak görmektedir.

Bununla birlikte acenteler, bu eksikliklerin giderilmesi durumunda turizmin gelişme olanağının büyük olacağını ifade etmektedirler. En büyük potansiyelin ise doğal değerlerin tanıtımı ve pazarlanması olduğuna inanmaktadırlar (% 65). Bölgede turizm türlerinin çeşitlenmesinin yararlı olacağını söyleyen acentelerin oranı % 25'dir. Yayla turizmini ön plana çıkaranların oranı sadece % 10'dur.

Acenteler; önümüzdeki yıllarda turizmin atılım yapması için, Bölge içi gelişmelere ek olarak, Amasya, Erzurum (İspir ve Palandöken), Sinop, Bolu, Düzce ve Kastamonu illeri potansiyelinin de Doğu Karadeniz ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Operatörler, Doğu Karadeniz'in, büyük turlarla birlikte ele alınmasını önermişlerdir. Ancak, bu iller, günümüzde de Bölgeye yapılan turların programında yer almaktadır. Bölge acenteleri bu turların, daha da fazla tanıtımını ve pazarlanmasını istemektedir.

2.3. Turist Anketi Sonuçları

Bölgeye gelen yerli ve yabancıların beklentilerini tespit edebilmek için toplam 572 ziyaretçi ile anket yapılmıştır. Ankete katılanların; 309'u yerli, kalan 263'ü yabancı ziyaretçidir. Anket sonuçları ana konular itibarıyla aşağıda açıklanmış ve yorumlanmıştır.

2.3.1. Münferit ve Turlarla Yapılan Ziyaretler

Bölgeye yapılan doğa tanıma ve kültürel amaçlı ziyaretlerin büyük bir çoğunluğunun turlarla gerçekleştiği bilinmektedir. Kuşkusuz iş amaçlı seyahatler başta olmak üzere, Bölgeye münferit geziler de yapılmaktadır.

Bölge genellikle Mayıs ortaları ile Eylül ortaları arasında dört aylık dönemde ziyaret edilmektedir. Ziyaretler Temmuz ve Ağustos aylarında zirve değerlere ulaşmaktadır. Bu mevsimsel dalgalanma ve zirve dönemler, yabancı ziyaretçiler için de geçerlidir. Turist anketlerinin yapıldığı Eylül sonunda, Bölgede yeterli sayıda yerli ve yabancı ziyaretçi bulunmasında güçlük çekilmiştir. Bu nedenle, konaklama ve yeme-içme tesisleri ile temas kurularak ziyaretçi bulunan her ortamda görüşme ve anket yapılmıştır. Bu yabancı ziyaretçilerin hemen hepsi Bölgeye turlarla gelmiştir.

Yerli ziyaretçilerde durum kısmen değişmektedir. Ülkenin büyük kentlerinden gelenlerin çoğu turları tercih etmekte, buna karşılık, Samsun, Erzurum gibi Planlama Alanına yakın illerden gelenler ise herhangi bir tura bağlı olmadan ziyaretlerini yapmaktadırlar.

Tur operatörleri ve konaklama tesisleri işletmecileri de, Bölgenin organize biçimde ziyaret edildiği görüşünü doğrulamaktadır. Bölgedeki işletmelerin bu konuda güvenilir kayıt ve istatistikleri bulunmamaktadır. Bu nedenle görüş ve izlenimler kullanılmıştır.

2.3.2. Ziyaretçilerin Beklentileri ve Memnuniyet Düzeyleri

Turist anketi sonuçlarına göre; ziyaretçiler, birincil olarak en fazla doğal değerlerden etkilendiğini belirtmişlerdir. En fazla yayla ve dağlardan etkilendiğini söyleyenlerin oranı % 83, kıyı kesiminden etkilendiğini söyleyenlerin oranı ise % 23'dür. Yerli ziyaretçiler yaylalardan daha fazla etkilenmişlerdir (% 91). Kıyıyı ön plana çıkaranların % 23.3'ü yabancılardır. Değerler, doğal kaynakların ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır (EK C: Turist Anketi Sonuçları).

Ankette Bölgeye gelen ziyaretçilerin memnuniyet düzeyleri araştırılmıştır. Ziyaretçiler konaklama tesislerinin fiziki kalitesini % 51.7 oranında iyi bulmuşlardır. Yetersiz bulanların oranı sadece % 5.2'dir. Tesislerin hizmet sunum kalitesini iyi bulanlar % 50.7, kötü bulanlar ise % 4.7 oranındadır. Ziyaretçiler, verilen danışma-bilgilendirme hizmetlerini % 37.4 oranı ile orta düzeyde, % 33.3 oranı ile kötü ya da yetersiz bulmuşlardır.

Memnuniyetsizlik ifade edilen konuların başında altyapı hizmetleri gelmektedir. Altyapıyı yetersiz bulanların oranı % 41.3 dür. Yeterli bulanlar ise sadece % 19.8 dir. Ziyaretçiler; Trafik düzenini % 40 oranı ile orta, % 38.5 oranı ile kötü olarak bulduklarını ifade etmişlerdir.

Bölgede görülen birincil sorunlar ise; yerel halkla ilişkilerdeki sıkıntılar, sosyal tesis ve etkinlik yetersizliği ile fiyat istikrarsızlığıdır. Ziyaretçilerin % 26.7'si yerel halkla ilişkilerinde sıkıntı çektiğini ifade etmiştir. Bu oran, yerli ziyaretçilerde % 34.4 oranı ile daha yüksektir. Ankete katılanların önemli bir kısmı, sportif ve kültürel donatı eksikliğinden de yakınmışlardır. Örneğin, sportif tesis etkinliğini birincil sorun görenlerin oranı % 24.3 dür. Hizmet fiyatlarındaki istikrarsızlık % 14.9 oranında şikayet konusu olarak ifade edilmiştir. Bu konuda da yerli ziyaretçiler % 17.7 ile daha yüksek orandadır.

2.3.3. Ziyaretçilerin Turizm Sektörünün Gelişmesi ve Bölgenin Çekiciliğinin Artırılması İçin Görüşleri

Ziyaretçilerin beklentilerini tespit etmek amacı ile anketlere konulan; "Siz Doğu Karadeniz'de turizmi geliştirmek için neler yapardınız?" sorusuna verilen yanıtlar ilgi çekicidir. Ziyaretçiler, bu soruya yanıtlarını beş öncelik sırasına göre vermişlerdir. Buna göre; birincil müdahale alanları % 61.6 oranı ile altyapıyı, % 59.6 oranı ile hijyenik koşulları geliştirmek olmuştur.

Geleneksel dokuda kalan tarihi yapıları konaklama tesisine dönüştüreceklerini birincil işleri olarak tanımlayanların oranı % 49.1 dir. Kentsel donatıları artırmak, işaretleme ve tanıtım panoları gibi düzenlemeler yapmayı ilk işi olarak görenlerin oranı ise % 41.3'dür. Öncelikle daha düzenli kentsel alanlar düzenleyeceklerini ifade edenlerin oranı ise % 39'dur.

Ulaşım sistemini iyileştirmek kategorisinde, bu müdahaleyi birinci sıraya koyanların oranı % 40.8'dir. İlginç olan, fiyat istikrarsızlığından şikayetçi olunmasına karşın, bunu düzeltmeyi öncelikli olarak işaret edenlerin oranının sadece % 34.8 olmasıdır.

Sonuçlar; altyapı ve sağlıklı çevre koşulları yaratılmasının en önemli beklenti olduğunu ortaya koymaktadır. Bunu daha çağdaş ve kültürel değerlere saygılı kentsel alan düzenlemeleri izlemektedir.

2.3.4. Ziyaretçilerin Açısından Bölgenin Genel Görünümü

Ziyaretçilerin Bölge hakkındaki görüşleri genelde olumludur. Bu olumlu görüş; doğal ve kültürel değerler için etkileyici olarak ifade edilmekte ve çok üst düzeylere çıkmakta, konaklama tesislerinin fiziki kalitesi ve hizmet sunumunda iyi veya makul olarak belirtilmektedir. Altyapı hizmetleri ile kentsel donatılar ve hizmetler konusunda ise, memnuniyet düzeyleri orta altı ve orta olarak belirmektedir.

2.4. Turizm Sektörünün Talep Açısından Değerlendirmesi

Bölgeye yapılan seyahatlerin amaçları farklılaşmıştır. Yerli ve yabancı ziyaretçiler Bölgeyi doğal ve kültürel amaçlarla ziyaret ettikleri gibi, iş ve ticaret yapmak için de Bölgede bulunmaktadır. Bu iki türden birincisi mevsimlik talep dalgalanmaları göstermektedir. İkincisi ise daha istikrarlıdır. Mevsimsel dalgalanmalar ve sezon kısalığı işletmeler için en önemli darboğazdır.

Mevsimsel dalgalanmaların azaltılması ve özellikle gecelemelerin artırılması, sektörün önündeki en önemli hedefler olarak belirmektedir.

2.4.1. Bölgenin Bir Varış Alanı Olarak Geliştirilmesi

Bölgenin sektörde atılım yapmasının önemli ön koşullarından biri, günümüzdekinden farklı olarak, Bölgenin; sadece büyük ve kapsamlı turların parçası değil, ayrıca, başlı başına bir varış alanı olarak da değerlendirilmesidir. Bunun için yapılması gerekenlerin başında; Bölgenin olanaklarının turizm ürününe dönüştürülmesi ve çeşitlendirilmesi gelmektedir. Ürünün farklılaşması, tanıtımı ve pazarlanması; mevsimsel talep dalgalanmalarını en aza indirecek, konaklama ve gecelemeleri artıracaktır.

Ürünün, farklı mevsimlerde pazarlanabilecek türde geliştirilmesi gerekmektedir. Örneğin; yaz aylarında yoğunlaşan hareketliliğin, kayak turizmi olanakları ile kış mevsiminde de devam etmesi sağlanmalıdır. Benzer bir ürün farklılaşması, kültür turizminin daha da geliştirilmesi ve kongre turizminin desteklenmesi ile elde edilebilecektir.

Bölgeye ulusal ve uluslararası sermayenin çekilmesi; hizmet sunum kalitesini ve ürün çeşitliliğini artıracığı gibi, tanıtım ve pazarlamayı da kolaylaştıracaktır.

Bu bağlamda bir diğer vazgeçilemez ön koşul, Bölgeye kolay ulaşımın sağlanması ve gerekli altyapı ve donatımın sağlanmasıdır.

2.4.2. Bölgeye Yapılan Turların Geliştirilmesi

Bölgeye yapılan turların sayısının artırılması, bir kısım turların ise sadece Bölge uçlu olarak düzenlenmesi, sektörel bir hedef olarak ortaya çıkmaktadır. Bölgede, iç kesimlerde agro-turizm ve eko-turizmin geliştirilmesi ve tanıtımı ile bölge turlar açısından cazibe merkezi olabilir.

Bu bağlamda; Bölge seyahat acentelerinin ve tur operatörlerinin güçlenmesi, acentelerin, ulusal ve uluslararası operatörlerle işbirliği yapması veya ortaklıklar kurması gerekecektir. Günümüzde yaygın olmayan bu tür işbirlikleri, tur organizasyonlarını kolaylaştıracaktır.

Bölgenin tanıtımın bir parçası olarak ayrıca, ulusal ve uluslararası fuarlara katılım, medya ile ilişkilerin geliştirilmesi, eko-turizm konusunda faaliyet gösteren sivil oluşumlarla temas kurulması ve e-turizmin başlatılması, örneğin elektronik ortamda tanıtım yapılması gündeme gelmelidir.

2.4.3. Münferit Ziyaretlerin Artırılması

Bölgeye olan ilginin artması, herhangi bir tura bağlı olmadan yapılan seyahatleri de artıracaktır. Ancak; potansiyel ziyaretçinin ilgisini çekebilmek için, özellikle konaklama tesislerinin ve benzer diğerlerinin e-turizmin olanaklarını kullanması gerekecektir. Bu tesislerin elektronik ortamda rezervasyon ve satış yapabilmeleri önem taşımaktadır.

Benzer biçimde; yerel seyahat acentelerinin de düzenledikleri programları elektronik ortamda tanıtmaları, bu programlara ziyaretçi kabul ettiklerini belirtmeleri gerekmektedir. Günümüzde kullanılmayan bu olanağın değerlendirilmesi, bireysel hareketliliği artıracaktır.

3. Bölge Turizminin Arz Boyutu

Doğu Karadeniz Bölgesi, sahip olduğu doğal ve kültürel değerler gözetildiğinde turizmin, özellikle alternatif turizmin gelişmesine olanak sağlayacak tüm potansiyele sahiptir. Ancak; kaynakların harekete geçirilmesi sürecinde gözetilmesi gereken temel husus bu varlıkların korunmasıdır.

3.1. Turizme Konu Olacak Doğal Kaynaklar

Bölge, farklı alt-coğrafyalara ve iklim özelliklerine sahiptir. Bölgede; Kıyı Kesimi, İç Kesimler, Dağlar ve Zirveler, Güney Kesim-Vadiler olarak dört alt-coğrafya belirmektedir. Nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin çok önemli bir kısmı kıyıda yığılmıştır. Yerleşme sayısı ve yoğunluk bu kesimde fazladır. İç kesimlere ve Bölgenin güneyine güç erişilebilmektedir. Bu alt-coğrafyalarda yerleşmeler ufak ve yoğunlukları düşüktür. Bölgenin yüksek kesimleri, 2,500 metreden başlayarak 3,900 metreye kadar yükselmektedir. Bu kesimde, kalıcı nüfus barındıran yerleşme bulunmamaktadır.

Doğal değerler çeşitlenmiştir ve tüm bölgeye yayılmıştır. Doğal varlıklardan bazıları yeryüzünde de ender bulunan türlerdendir. Bunlardan orman alanları içinde kalanlar; başta Milli Parklar olmak üzere, çeşitli statülerle koruma altına alınmıştır. Ayrıca, Bölgede Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ilan edilen Doğal SİT Bölgeleri de bulunmaktadır (EK E: Çevresel Değerler ve EK F: Kültürel Değerler).

Planlama Alanının Ünye (Ordu) – Hopa (Artvin) arasında kalan kıyı kesiminde hakim görüntü, yoğun bitki örtüsü ile bütünleşmiş yerleşmeler dizisidir. Kıyıda yerleşmelerin dışında kalan alanlarda; orman, çay ve fındık bahçeleri ile örtülü dik yamaçlar, yalılar biçiminde dik eğimle denizle buluşmaktadır. Görece düz olan kesimlerde sahiller çakıl ile kaplıdır. Bölge kıyısında kumsallar azdır.

Yerleşmeler, kıyıda ortalama 10 -15 km. aralıkla dizilmiştir. Bölgenin kültürel ve tarihi varlıklarını da barındıran kentsel kesim, Bölgenin özgün ayırt edici niteliklerinin başında gelmektedir. Ancak, günümüzde geleneksel kentsel doku büyük ölçüde bozulmuştur. Bu konuda alınması gerekli önlemler, Raporun 4.1.2.4 Bölümünde ayrıntısı ile açıklanmıştır.

3.1.1. Dağlar, Ormanlar ve Akarsular

En önemli doğal değerler Bölgenin iç kesimlerinde yer almaktadır. Kıyı ile Doğu Karadeniz Dağlarının yüksek kesimleri arasında kalan kesim yoğun olarak ormanlarla kaplıdır. Ormanlar yer yer 2,200 m. yükseltisine erişmektedir. Genelde ibrelilerden oluşan, ancak yapraklı ağaçları da barındıran ormanlar, önemli genetik kaynaklardır ve pek çok endemik türü de barındırmaktadır. Bunlardan, Artvin ve Rize illerinde kalan “eski ormanlar” dünya çapında öneme sahiptir. Rize ve Artvin illeri sınırları içinde bulunan Kaçkar Dağı ile Artvin ili sınırları içindeki Karçal Dağı’nda yer alan eski ormanların büyük bir kısmı, “Kaçkar Dağı Milli Parkı”, “Sahara-Karagöl Milli Parkı” ve “Hatila Milli Parkı” statüleri ile korumaya alınmıştır. Bunlara, Trabzon İli sınırları içinde kalan “Altındere Milli Parkı” da eklenmektedir.

Bölgenin iç kesimlerinde, yaylalar çoğu yerde ormanlarla iç içedir, ancak geleneksel yayla bitki örtüsünü teşkil eden otlaklar orman kuşağından hemen sonra başlamaktadır. Geleneksel yayla yaşam tarzının görüldüğü, hayvancılığın yapıldığı bu kesimler 1,700 m. – 2,200 m. arasında konumlanmıştır. Geleneksel Karadeniz yaylaları imajını yaratan ve ormanlarla bütünleşmiş bu kesim, Bölgenin en önemli turizm gelişme olanaklarını yaratmaktadır.

Bölgenin yüksek kesimlerini teşkil eden ve 3,900 m. yükseltilere erişen dağ silsileleri, bir diğer potansiyeldir. Kıyıda yaklaşık 70-75 km. sonra, Karadeniz'e paralel Kuzey Anadolu Dağlarının yüksek yamaç ve zirveleri sıralanmaktadır. Kuzey Anadolu Dağları, batıdan doğuya farklı dağ isimleri ile anılmaktadır. Giresun Dağları, Kaçkar Dağı, Yalnızçam, Alaca ve Şavval Dağı ile Soğanlı Dağları anılan istikamette uzanan silsilelerdir.

Bu dağların yükselteleri, çoğu yerde 3,000 metreye aşmakta ve bir çok yerde de zirveler yapmaktadır. En yüksek zirve 3,932 metre ile Kaçkar Dağı'nda bulunmakta ve Türkiye'nin 4. yüksek noktası olmaktadır. Kaçkar Zirvesi'nin kuzey yamaçları, yeryüzünün en dik eğimli duvarları arasındadır. Ayrıca, Soğanlı Dağı'nda 3,353 ve 3,194 metre yüksekliğinde, Yalnızçam Dağı'nda 3,050 metre yüksekliğinde zirveler yer almaktadır.

Sadece mevsim çiçeklerinin açtığı çıplak kayalarla kaplı bu yüksek kesim; buzullar, buzul gölleri ve karla kaplı zirvelerle eşsiz bir görüntü vermektedir. Motorlu trafiğin erişemediği, ancak yürüyüşlerle gezilebilen bu kesim, özellikle zirve tırmanışları, foto-safari, bitki inceleme ve benzeri etkinlikler için ideal ortamlar oluşturmaktadır.

Dağlar kış ve kayak turizmi açısından önemli olanaklar sunmaktadır. Bunların arasında; Gümüşhane ilinde Zigana Kayak Merkezi en önemli olanıdır. Ayrıca; Giresun ilinde de Kümbet ve Bektaş yayla grupları yakınlarında, kayak olanakları Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Tesisler Dairesi Başkanlığı tarafından araştırılarak, olumlu görüş verilmiştir.

Bölge güneyi, iklimsel etkilerden ötürü az yoğun bitki örtüsüne sahiptir. Artvin ilinde Çoruh ve Gümüşhane ilinde Kelkit Irmağı'nın vadileri nedeni ile bu kesim "vadiler" olarak da nitelendirilebilir. Bunlardan Çoruh vadisi yüksek ve dik duvarlı kanyonu ile tanınmaktadır ve ülkenin en bilinen vadisi özelliğini taşımaktadır. Tarihi kalıntılarla da süslenen bu vadiye akan Çoruh Irmağı, rafting parkuru olarak dünya çapında bir üne ve öneme sahiptir.

Bunların yanı sıra; Bölgenin kuzeyinde yer alan Fırtına Deresi ve diğer akarsular da önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Bölgenin güneyinde yer alan bir diğer akarsu Kelkit Çayı'dır. Çoruh gibi derin vadiye akmayan Kelkit, yinede tipik kırsal görüntüleri ile ilgi çekicidir.

3.1.2. İklim Özellikleri – Dört Mevsim

Bölgenin iklim özellikleri dört mevsimin yaşanmasına olanak tanımakta ve bu bir üstünlük olarak belirlemektedir.

Bölgenin kıyı kesimi Karadeniz iklim kuşağının özelliklerini taşımaktadır ve yıllık ortalama 13 °C sıcaklık ile ılıman bir klime sahiptir. Kıyı kesiminde yer alan illerde yıllık ortalama sıcaklık 13.7 °C ile 14.2 °C arasında değişmektedir.

İç kesimlerde yer alan Artvin ve Gümüşhane'de ise, ortalama sıcaklık görece düşmekte ve 10.9 °C değerine inmektedir. Bölgede kıyı kesiminde, yaz ve kış aylarında büyük bir sıcaklık farkı meydana gelmemektedir. En yüksek sıcaklık farkı 21.8 °C ile iç kısımlarda yer alan Gümüşhane ilindedir. Bölgenin diğer illerinde bu fark 19 °C'yi geçmemektedir. Bölge genelinde yıllık ortalama sıcaklık farkı 17.5 °C dir.

Bölge illerinde kıyı kesimi yüksek oranda yağış almaktadır. Yağış mevsimlere göre değişiklik göstermekle birlikte, yıl boyunca devam etmektedir. Kış mevsiminde yağış miktarı artarken, yazın düşmektedir.

Bölgenin kıyı kesiminde yer alan Giresun, Ordu, Rize ve Trabzon illerinin yıllık ortalama yağış miktarı 1,400 mm dir. Bu değer iç kesimde yer alan Artvin ve Gümüşhane illerinin bazı kesimlerinde 553 mm'ye kadar düşmektedir. Yıllık ortalama yağış miktarlarında, Rize

2,300 mm ile ilk sırada, Giresun 1,324 mm ile ikinci ve Trabzon 834 mm ile üçüncü sırada yer almaktadır. En az yağış miktarı yıllık ortalama 443 mm ile Gümüşhane’de görülmektedir. Bölgede yağışlı gün sayısı fazladır. Örneğin Trabzon’da yağışın 0.1 mm den fazla olduğu gün sayısı 140 gündür. Bu değer Rize’de ise 170 güne yükselmekte, Gümüşhane’de ise 92.4 güne düşmektedir.

Bölge dört mevsimi yaşamaktadır. Bununla birlikte; iklim özellikleri turizm türleri itibarıyla değerlendirildiğinde; yaz mevsiminin kısıllığı, Bölgenin yağışlı olması, kapalı ve yağışlı gün sayısının fazlalığı deniz ve güneşe bağlı turizm türlerinin gelişmesini kısıtlamıştır. Yüksek kuşağın sisli olması da kayak için olumsuzluklar yaratmaktadır. Bununla birlikte; kayak turizmine açılacak alanlar, Giresun ilinde Kümbet ve Bektaş yaylaları örneğinde olduğu gibi, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’nce ayrıntılı olarak araştırılmaktadır.

Ancak; ılıman iklim kuşağı, bol yağış ve yüksek nispi nem Bölgenin eşsiz doğal bitki örtüsünü ve yaşlı ormanlarını yaratmıştır. Bitki örtüsünün, dört mevsim verdiği farklı görüntü, doğaya yönelik turizm türleri için büyük olanaktır.

3.1.3. Flora ve Fauna

Bölgenin başta iklim özellikleri olmak üzere; doğal yapısı olağanüstü biyo-çeşitliliği sağlamıştır.

3.1.3.1. Flora

Bölge, pek çok bitki çeşidi bakımından zengin bir örtüye sahiptir. Bölgenin florası, “Ek E – Çevresel Değerler” bölümünde sunulmuştur. Bu alanlar “Biogenetik Rezerv” karakteri göstermektedir. Biogenetik rezerv alanları, eşsiz nitelikteki korunması zorunlu alanlar olup, bilimsel amaçlı turlar için dünya ölçeğinde büyük önem taşımaktadır. Son 30 yıl içinde, giderek ve hızlanarak bölgenin florasında bulunan nadir türlere karşı dış ülkelerden kaynaklanan talep, bölgenin biyogenetik zenginliğinin azalmasına neden olmuştur ve gerekli önlemlerin alınmaması halinde yok olması sonucunu doğuracaktır.

3.1.3.2. Fauna

Bölge, yüksek dağları, derin vadileri, bol yağışı, zengin ve besleyici bitki örtüsü nedeniyle, pek çok yabanıl hayvanın gen merkezi ve yaşam alanı olmuş, göçmen kuşların uzun süre konakladığı alanlardan biri haline gelmiştir (Bölgenin ayrıntılı faunası “EK E: Çevresel Değerler” bölümünde sunulmuştur). Yüksek ve insan eli değmemiş orman alanlarında, yabanıl hayvan nüfusu daha yoğundur. Bölgenin florasına karşı olduğu kadar, faunasına karşı da dış ülkelerden kaynaklanan talep ile birlikte, plansız ve kaçak avcılık birçok türün çok azalmasına neden olmuştur. Flora ve faunanın korunabilmesi için, avcılık, yaban hayatı ve gümrüklere ilişkin yasal, yönetsel, kurumsal, finansal önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu konuda, Çevre ve Orman Bakanlığı’nın çalışmaları bulunmaktadır.

3.2. Kültürel ve Tarihi Değerler

Doğu Karadeniz Bölgesi farklı medeniyetlere ve kültürlere ev sahipliği yapmış, Anadolu’nun bir parçası olarak, Bölgesi’nin, Asya ve Avrupa arasında bir geçiş alanı olmuştur. Karadeniz’in antik çağlardan itibaren bir ticaret denizi olması ve tarihi “İpek Yolu”nun Bölgeden geçmesi; çok farklı kültürlerin bir araya gelmelerine yol açmıştır. Bu durum zengin bir tarihi geçmişi ve kültürel mozaiğe neden olmuştur.

Bölgede, antik Yunan ve Roma dönemlerinden, Pontuslardan, Kafkas kökenli kültürlerden ve Türk-İslam döneminden pek çok eser, dini tesis, kale, mezar, köprü ve yerleşim alanı bulunmaktadır. Bunların çoğu, içinde bulunduğu doğal yapı ile bütünleşmiş durumdadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi, aynı zamanda çeşitli dinlerin de buluşma alanı olmuştur. Bu nedenle, tarihi kaya mezarları, kilise-manastırlar ve tarihi cami-türebeler açısından son derece zengindir. Bunların yapım teknikleri, kullanılan malzemeler ve kullanım planları yöreye özgüdür (Ek F: Kültürel Değerler).

3.2.1. Geleneksel Yaşam

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, kentler ve büyük yerleşimler kıyıda, köyler ise iç kesimlerde, vadiler boyunca ve eğimli alanlarda yoğunlaşmaktadır. Arazi yapısı nedeniyle, Bölgede tarihi süreç içinde Trabzon ve Batum gibi liman kentleri dışında önemli kentsel yerleşmeler ortaya çıkmamıştır. Buna karşılık, geniş alanlara dağılmış köyler yerleşme desenine egemen olmuştur.

Köyler vadi içlerinde geniş alanlara dağılmışlardır. Ancak ülke genelinde görülen köyler ya da kentlerdeki mahallelerin tersine, birleşik topluluklar oluşturmamışlardır. Bu dağınık desende kuşkusuz bölgenin topoğrafik yapısı etkindir.

Dağınık yerleşme ve konut tipleri; Bölgenin coğrafi yapısına uygun olarak şekillenmiştir. Kısıtlı tarım alanları, yer şekillerinin eğimli ve engebeli oluşu ve su kaynaklarının bolluğu, konutların ve diğer donatıların, tarım alanlarının içinde ve birbirinden uzak inşa edilmelerine neden olmuş, dağınık kırsal yerleşme biçimi ortaya çıkmıştır. Bir köyün evleri arasında bazen 1 km mesafe bulunabilmektedir.

Kırsal nitelik, Bölgenin yaşam biçimi ve kültüründe de baskındır. Zengin Karadeniz folkloru, danslar ve müzik, yemek ve giyim kuşam bu koşullara göre biçimlenmiştir. Bunlara, Bölgenin kentsel kültürü de eklenmiş ve günümüzdeki Karadeniz folklorik değerleri oluşmuştur. Bu otantik değerler, ülkenin diğer tüm kesimlerindeki yerel kültürden daha belirgin ve daha korunmuştur.

Dağınık yerleşme biçimi, bölgedeki birey kimliğinin gelişmesine neden olmuştur. Doğu Karadeniz Bölgesi kadın-erkek ilişkileri ve kadının toplum içindeki konumu yönüyle de kendine özgün bir yapı sergilemektedir. Kadın ve erkek arasında daha rahat bir ilişki söz konusudur. Ev işleri ve çocukların bakımından sorumlu olan kadın, aynı zamanda, tarla işleri ve hayvanların bakım işleri gibi ağır işlerde de çalışmaktadır.

Bölgede doğal koşulların çok sınırlayıcı olması, insanların pratik zekalarının gelişmesine neden olmuştur. Zorluklar ve zorunluluklar, en kolay ve çabuk şekilde çözüm yollarının aranmasına neden olmuştur. Öyle ki, bu pratik zekanın mizah yoluyla vurgulandığı, yöreye özgü "Karadeniz Fıkraları" ülke genelinde bilinmektedir.

Bölge insanının yaşam biçimiyle de doğrudan ilişkili olarak, genelde olabildiğince pratik, sade bir hazırlama ve tüketme tarzı yemek kültürü, Bölgenin bir diğer özelliğidir. Yerel yemeklerde kullanılan malzemelerde balık, özellikle hamsi, lahana ve tereyağı ön plana çıkmaktadır.

Dışarıdan geldiği halde kısa sürede Doğu Karadeniz mutfağının simgeleri arasına giren mısır, temel malzemelerden bir diğeridir. Yine, coğrafi engellere rağmen, Doğu Anadolu mutfağına benzer biçimde; özellikle yemeklerde kırmızı et ve peynir kullanımı yaygındır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yemek kültürü de iç kesim ve kıyı kesimlerde farklılaşmaktadır. Özellikle Gümüşhane ve yakın çevresi farklı ürün desenine sahiptir ve unlu yemekler öne çıkmaktadır.

Bölgenin geleneksel yemekleri; kara lahana ile yapılan; başta çorba olmak üzere; sarma, kavurma, dible, turşu, pazı ile yapılan; burma ve kaygana, hamsinin baş malzeme olarak

kullanıldığı; buğulama, pilav, hamsi kaygana (kargana), hamsili ekmek, hamsi kuşu en bilinenleridir. Bunlara; kuymak-muhlama, keşkek, turşu kavurma, taze fasulye, laz böreği, acıka, fasulye kayganası, Karadeniz usulü pide, ısırgan otu çorbası, kuşburnu çorbası, mısır ekmeği eklenmektedir.

Bunların dışında Bölge içinde belli kesimlerde meşhur olmuş yemekler bulunmaktadır. Bunlar arasında; Akçaabat köftesi, Trabzon ve Vakfıkebir ekmeği, Çayeli usulü kuru fasulye, Kalkanoğlu pilavı, Faroz usulü balık buğulama, Trabzon kefal ekşisi, Hoşmerim, Çamlıhemşin ekmeği, Patates kavurması, Vakfıkebir ve Tonya tereyağı ülke çapında tanınmaktadır.

Karadeniz usulü pide, ülkedeki diğer pide türlerinden farklıdır. Bunlar; Lamesli (pazılı) pide, Hoholli (tozlu) pide, Kabak pidesi, Maydanozlu ve kaşar peynirli su böreği, Trabzon peynirli pide, Sürmene yağlı pidesi (yuvarlak), Görele Pidesi, Kıymalı pide, Hamsili pidedir.

Bölgenin tatlıları ise; Kabak tatlısı, Ev baklavası, Burma tatlısı, Kocaman Gerdanı, Muska tatlısı, Yufka Tatlısı, Hamsiköy sütlacı, Pepeçura olarak sayılabilir.

3.2.2. Folklor ve Geleneksel Dans ve Müzik

Bütün Doğu Karadeniz’de oynanan hızlı bir oyun olan horon, bölgenin milli dansıdır. Yerel kültürün diğer öğeleri gibi, dans ve müzik de, Bölge topoğrafyasının zor koşullarından etkilenmiştir. Artvin ve çevresinde Kafkas kültürünün etkilerini taşıyan oyunlar oynanmaktadır. Türkiye’de oynanan halk oyunlarında “Artvin” kendi başına bir yöreyi temsil etmektedir.

Karadeniz’in topoğrafik ve iklimsel özellikleri Horon’un oluşmasında önemli rol oynar. Hızlı ve titremeli figürler, Karadeniz’in ünlü balığı hamsinin mücadelesine benzetilmektedir. Dans yavaş baslar ve gittikçe hız kazanır. Horon dansları, dünyanın en aktif danslarıdır. Danslar davul ve zurna ile birlikte kemençe adı verilen yöreye özgü bir enstrüman eşliğinde sunulur.

Horonlar, düz, yenlik ve sert olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. İlginç olan; dansın tüm Bölgede hemen her yaştaki insanlar tarafından bilinmesi ve oynanmasıdır. Bu özelliğinin ön plana çıkarılarak, tanıtım amacı ile kullanılması gerekmektedir.

Artvin yöresinde ise, Kafkasya’nın karakteristiğini taşıyan dinamik, canlı ve çok renkli danslar yaygındır. Danslar genellikle tulum, zurna, akordeon ve davul eşliğinde oynanmaktadır.

Bölgedeki halk oyunlarında kullanılan yöreye özgü çalgılarda bulunmaktadır.

Kemençe, yaylı bir Türk halk çalgısıdır. Kemençenin tekne kısmı dut, erik, ardıç ağaçlarından yapılmaktadır.

Tulum ise üflemeli bir Türk Halk çalgısıdır. Deri kısmı, Nav ve Ağızlık olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Genellikle kuzu ve oğlak derisinden yapılmaktadır.

Tulum yurdumuzda; Trabzon, Rize, Erzurum, Kars’ta ve Trakya yöresinde kullanılmaktadır. Tuluma Trakya’da Gayda adı verilmektedir. Bu enstrümanlar da, Bölgeyi tanıtım amacı ile kullanılabilecek türdedir.

3.2.3. Tarih ve Tarihi Değerler

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ilk yerleşim izleri cıvalı taş devri zamanlarına kadar gitmektedir. Bu döneme ait el aletleri ve silahlar bölgede yapılan kazılar sırasında ortaya çıkarılmıştır. Bölge tarih içerisinde pek çok kavimin yerleşim alanı olarak kullanılmıştır.

Kaynaklar, Bölgede en uzun dönemli yönetimin Doğu Roma İmparatorluğu ve Pontus Krallığı olduğunu kaydetmektedir. Coğrafi bir isim olarak Pontus adı, genellikle Kuzey Anadolu'nun doğu sahilleri için kullanılmakla beraber; tanımladığı alan zaman zaman değişiklik göstermiştir. Yeşilirmak, Kızılırmak ve Kelkit havzası "Pontus" sayıldığı gibi, bu alan daha da genişleyerek doğuda Kafkasya'dan, bütün Karadeniz kıyıları boyunca Sinop ötesine kadar yayılmıştır. Yakın devirlerde ise, bu bölge Samsun ve Trabzon sahili ile hinterlandından ibaret sayılmıştır. Bölge; yerleşmeleri, farklı zaman dilimlerinde; Fenikeliler'in, İyonlar'ın, İskender ve Roma İmparatorlukları'nın kolonileri olarak yönetilmişlerdir. Yunanlılar, Bölgenin yerleşik halklarıyla birlikte "koloni" döneminde kıyı şeridindeki bazı şehirlere yerleşerek yaşamaya başlamışlardır. Özellikle "Miletoslu" Yunanlıların, Marmara ile birlikte, koloni şehirleri kurarak Karadeniz sahillerine yerleşmeleri M.Ö. 670 yılına doğru gerçekleşmiştir.

Farklı dönemlerde özellikle Artvin ve çevresine, Gürcü kökenli kavimler hakim olmuş, krallıklar kurmuşlardır. İberya Krallığı, Bagratlı Prensiği, Bölgenin doğusunda şehirler kurmuş ve günümüze ulaşan İşhan Kilisesi, Barhal Kilisesi, taş köprüler ve benzeri eserler bu dönemde yapılmıştır.

Koloniler çağından sonra Persler ve Makedonlar döneminde, Pontus Krallığı, bazen daralan, bazen genişleyen sınırlara sahip olmuş ve Büyük İskender'in yaşadığı çağda (MÖ. 298 - MÖ. 63) doğuda Roma İmparatorluğu'nun rakibi olacak güce erişmiştir. Bu devletin yıkılmasından sonra Anadolu'da hakimiyet Romalılara geçmiş ve Hıristiyanlık da yayılmaya başlamıştır. İmparatorluk ikiye bölününce "Pontus bölgesi" Doğu Roma toprakları içinde kalmıştır.

Doğu Karadeniz'e Türklerin yerleşmesi, ağırlıklı olarak Malazgirt Savaşından sonra Selçuklular'ın Anadolu'ya hakim olmalarından sonra gerçekleşmiştir. Malazgirt Savaşı'ndan önce özellikle Oğuzlara ait bazı boylar Anadolu ve Karadeniz'e yerleşmiştir. Bu dönemlerde gelen ve Doğu Karadeniz'e yerleşen Türk boyları özellikle mezar taşları ile dönem ait ipuçları bırakmışlardır.

Selçukluların, Anadolu'ya gelmeleri ve daha sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulması ile Bölgedeki Türk nüfusu artmaya ve kültürel izler ortaya konmaya başlamıştır. Selçuklular Doğu Karadeniz'in ağırlıklı olarak iç kesimlerine hakim olmuşlardır. Ordu Mesudiye ilçesinde Kaleköy Kalesi, camiler, türbeler, mezar taşları günümüze kadar ulaşmıştır.

Bizans İmparatorluğunun 1204'te IV. Haçlı seferleriyle gelen Latinlerin eline geçmesi üzerine, imparator I. Andronikos Komnenos Trabzon'da 1204 yılında bağımsız olarak kendi adını taşıyan Krallığı kurmuştur. Anadolu Selçukluları ile evlilik bağı oluşturularak ve vergi ödeyerek siyasi varlıklarını sürdürebilen Komnenos Krallığı, I. Manuel Komnenos zamanında (1238-1265) en parlak dönemini yaşamıştır.

Osmanlı döneminde, I. Bayezid'in 1398'de Samsun yöresini almasından sonra Trabzon Fatih Sultan Mehmet tarafından 1461 yılında Osmanlı İmparatorluğuna katılmıştır.

Trabzon, Osmanlı Döneminde önce eyalet, sonra sancak olarak şehzade ve mutasarrıflar tarafından idare edilmiştir. Bir şehzadeler kenti olarak bilinmektedir.

Osmanlı Döneminde Trabzon 16. yüzyılda, merkezi Batum olan Lazistan Sancağı ile birleştirilerek eyalete dönüştürülmüştür. 1868 yılında vilayet olmuş, merkez sancağı dışında Lazistan, Gümüşhane, Canik Sancakları da buraya bağlanmıştır. Yavuz Sultan Selim'in Artvin'i almasıyla Bölgenin tamamı Osmanlı'nın olmuştur.

Bölgenin kuzeydoğusunda 18. yy.'dan başlayarak bazı karışıklıklar yaşanmış ve farklı yönetimlerin egemenliğine girmiştir. 1877-1878 savaşı sonrasında, 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması gereği Artvin, Ardanuç, Borçka, Şavşat ve Hopa'nın Kemalpaşa bucağı Ruslara terkedilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında 1916'da Ruslar Trabzon'u işgal etmiştir. 1917'de Rusya'da Bolşevik devriminin meydana gelmesi ile Ruslar Anadolu topraklarından geri çekilmeye başlamışlardır. 1918'de Rusların Artvin'den çekilmesiyle bu il Gürcistan'ın kontrolü altına girmiş, 1921 yılında ise, 43 yıllık bir aradan sonra Türkiye Cumhuriyeti topraklarına katılmıştır.

Osmanlı döneminde Doğu Karadeniz'de yaşayan Rumlar sosyal ve ekonomik hayatlarını 20. yy.'ın başlarına kadar devam ettirmişlerdir. 1923 yılında Türk – Yunan nüfus mübadelesi ile Anadolu'dan ayrılan yaklaşık 1,000,000 Rum'un büyük bir kısmını da, Doğu Karadeniz Bölgesinden ayrılan Rumlar oluşturmuştur.

Bölge bu tarihi geçmişin izlerini taşımaktadır. Farklı dönemlerden kalma çok sayıda tarihi eser ve sivil mimarlık örnekleri bulunmaktadır. Bunlar, kale ve kuleler, dini yapılar, köprüler, konak ve konutlar gibi türler itibarıyla çeşitlenmektedir. Eserlerin yoğunlaştığı kesimler, arkeolojik, tarihi ya da kentsel SİT bölgesi statüsüne kavuşturulmuştur. Tarihi tek yapılar ise tescillenmiştir.

3.3. Ulaşım Sistemleri ve Erişilebilirlik

Bölgenin, ülke metropollerine ve büyük kentlerine olan uzaklığı temel sorunlardan biridir. Coğrafi konumun yarattığı bu güçlüğü yanı sıra; kara ve demiryolu gibi ağısal bağlantı sistemleri ile havaalanı gibi ulaşım yapılarının inşasında da topoğrafik ve jeolojik yapının sebep olduğu güçlükler bulunmaktadır.

Bölgesel ulaşım sistemi, bölge topografyasına göre şekillenmiştir. Doğu-batı yönünde kıyıya paralel ana aks Bölgenin omurgasıdır. Planlama Alanının batı ucunu oluşturan Ünye (Ordu) ile doğu ucunu oluşturan Sarp Sınır Kapısı (Artvin) arasında uzanan devlet yolu, bölünmüş yol olarak geliştirilmektedir. Bölgenin kıyı kesiminde yer alan bütün il merkezleri (Ordu, Giresun Trabzon ve Rize) ile önemli kentsel yerleşmeler bu aks üzerinde yer almaktadır. Bu aksa eklenen kuzey-güney yönlü akslar sadece topoğrafik koşulların elverdiği ölçüde geçitleri aşarak iç kesimlere ve bölge dışına ulaşabilmektedir. Bunların en önemlisi Trabzon-Gümüşhane-Bayburt-Erzurum aksıdır.

Kuzey-güney yönünde uzanan diğer tali akslar; Hopa-Artvin, Artvin-Şavşat-Ardahan, Of-Çaykara-Bayburt, Rize-İkizdere-İspir (Erzurum), Giresun-Dereli-Şebinkarahisar-Tokat, Ordu-Mesudiye-Koyulhisar uzantılı Tokat, Erzincan ve Ünye-Akkuş-Niksar-Tokat yollarıdır. Bu yolların günümüzde fiziki standartları yüksek olmamakla birlikte, ileride yol kalitesinin artırılmasıyla bölgeye ulaşımı kolaylaştırarak, turizm hareketliliğini destekleyecektir. Bölgedeki ikinci doğu batı yönlü aks Artvin-Erzurum arasındadır. Artvin, Bölgenin en zor ulaşılan ilidir.

Hava ulaşımı, Bölgenin metropollere ve büyük merkezlere uzak olması nedeni ile büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte; Bölgede sadece Trabzon'da sivil trafiğe açık havalimanı bulunmakta ve tüm Bölgeye hizmet sunmaktadır. Ayrıca, Ordu İli, Samsun-Çarşamba Havaalanı'ndan, Artvin ili de kısmen Erzurum Havaalanı'ndan yararlanmaktadır.

Deniz ulaşımı, büyük potansiyel taşınmasına karşın, özellikle yolcu taşımacılığı açısından önemini yitirmiştir. Geleneksel İstanbul çıkışlı Karadeniz seferleri yapılmamaktadır. Bölge’de Trabzon, Giresun, Rize ve Hopa limanları yolcu taşımacılığına hizmet sunacak donatılara sahiptir. Bununla birlikte; günümüzde Trabzon Limanı dışında, hiçbir limandan yolcu taşımacılığı yapılmamaktadır.

Bölgede demiryolu bulunmamaktadır. En yakın demiryolu istasyonu Çarşamba (Samsun) dadır.

3.3.1. Kırsal Kesimlere Ulaşılabilirlik

Kırsal kesim yerleşmelerine ulaşılabilirliğin güç olması, Bölgenin önemli sorunlarından biridir. Hemen tüm illerde, iç kesimlerde yer alan kırsal birimlere ve yaylalara zor erişilebilmektedir. Bölge topografyası ve jeolojisi, gerek yol yapımını, gerekse bakım ve onarımını güçleştirmektedir. Bu nedenle mevcut köy yollarının fiziki standartları düşüktür.

3.4. Ortaklar Toplantısı Sonuçları

Kalkınma planı katılımcı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Bu amaçla bölge illerinde toplantılar yapılarak bölge sakinlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Çalışma kapsamındaki tüm illerde ortaklarla toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantılarda; kaynakların harekete geçirilmesi ve kısıtların giderilmesi için alınması gereken önlemler başta olmak üzere; Bölge halkı ve sektör ortaklarının düşünce ve önerileri, ortakların turizm gelişme süreci içindeki rolleri araştırılmıştır.

Öte yandan, kırsal kalkınma, tarımsal sanayi ile el sanatlarının turizm sektörüne katkıları da danışmanların sunuş programında yer almıştır. Ayrıca, turizm, kırsal sanayi ve el sanatları konularında “çalışma grubu” oluşturularak ortakların görüşleri ayrıntılı olarak alınmıştır.

3.4.1. Turizm Potansiyeli Yüksek Alanların Tanımlaması

Ortaklar toplantılarında ortaya çıkan önemli sonuçlardan biri turizm potansiyeli yüksek alanların tanımlanmasıdır. Ortakların genel kanısı; kıyı ve iç kesimler olarak iki ayrı coğrafi alt-bölge itibarıyla farklı olanakların bulunduğu yönündedir. Ortaklar özellikle iç kesimlerde bulunan, başta yaylalar olmak üzere, tüm doğal değerlerin, ormanlar, akarsular, göller ve mağaraların; alternatif turizm, yürüyüş, tırmanma, dağcılık, rafting ve kanoculuk ve benzeri etkinliklere konu olabileceğini ifade etmişlerdir. Geliştirilebilecek kaynakların; başta yaylalar olmak üzere adları da bu toplantılarda belirtilmiştir (Ortaklar toplantılarına ilişkin ayrıntılar “EK B – Ortaklar Toplantıları Katılımcıları ve Görüşleri” bölümünde sunulmuştur).

Benzer biçimde; kıyı kesiminde deniz turizmi olanaklarının bulunduğu, plajların düzenlenmesi, altyapı sorunlarının giderilmesi, mavi bayrak alınması konuları gündeme gelmiştir. Kıyıda yer alan liman ve balıkçı barınakları gibi deniz yapılarının, önemli bir olanak olduğu ayrıca dile getirilmiştir.

Ortakların vurguladıkları ve henüz kullanılmayan bir potansiyel ve geleneksel kentsel dokular ve tek tarihi yapılarıdır. Özellikle il merkezleri ile Ünye, Perşembe, Tirebolu ve benzer kıyı yerleşmelerinde farklı dönem ve kültürleri yansıtan SİT alanları ve tescilli tek yapılar bulunmaktadır. Bu alanların kullanılması, tek yapıların turizm ve kültür amaçlı değerlendirilmesi olanakları üzerinde durulmuştur.

Toplantılarda gündeme gelen bir diğer olanak, yörenin zengin folklorik değerlerinin tanıtım amacıyla kullanımınıdır. Bölge, ülke çapında bilinen; dans (horon), müzik, giysi, yemek gibi özel öğelere sahiptir. Buna, Bölge insanının hoşgörü ve şakaları da eklenmektedir. Bu değerlerin kullanılması özellikle kültürel turizm hareketine derinlik kazandıracaktır.

3.4.2. Pazarlama Yöntemleri

Ortakların bir darboğaz olarak gündeme getirdikleri konu, Bölgenin tanınmaması, etkin ve bilinçli bir tanıtım programlarının bulunmamasıdır. Ortaklara göre; Bölge günümüze dek, geleneksel yöntemlerle tanıtılmış, tanıtım araçları da broşür, afiş ve posterlerden öteye geçememiştir.

Tur operatörleri ile temas kurulması, bölgesel seyahat acenteleri ve operatörlerin güçlendirilmesi, medya ile ilişkilerin geliştirilmesi, uluslararası turizm ve tanıtım fuarlarına katılım sağlanması, yerel festival ve şenliklerin tanıtımının sağlanması ve Bölge dışında yaşayan Bölge insanının tanıtım faaliyetlerine katılımı gibi pek çok öneri Ortaklar toplantısında gündeme gelmiştir. Bu toplantılarda ayrıca tanıtım için kamu ve özel sektör işbirliği üzerinde de durulmuştur. Bunların ayrıntıları, Raporun 5.3.3 Bölümünde “Kamu ve Özel Sektör İşbirliği” başlığı altında açıklanmıştır.

3.4.3. Kurumsal Güçlendirme ve Kapasite Artırımı

Ortakların kurumsal yapının geliştirilmesi ve kurumsal kapasitenin artırılması yönünde talepleri bulunmaktadır. Altyapıdan tanıtıma, ulaşım sisteminin geliştirilmesinden turizm ve çevre eğitime dek uzanan geniş bir yelpaze içinde beklentiler dile getirilmiştir. Bunların sağlanması için kurumsal kapasitenin artırılması gündeme gelmiştir. Ancak, ilginç olan tüm bunların, Ortaklar tarafından sadece kamu kesiminin yönetsel ve mali kapasitesinin artırılması ile gerçekleştirilebileceğinin vurgulanmasıdır.

Ortaklar, Bölgede ilgili taraflar arasında sektör ortakları arasında dayanışmanın az olduğunu kabul etmekle birlikte; bunun kısa dönemde sağlanması konusunda iyimser olmadıklarını da açıklamışlardır. Altyapı ve sosyal hizmet sağlanması için yerel yönetimler arası işbirliği modelleri de tartışılmış, ancak yerel yönetim temsilcileri, önceki deneyimlerde başarılı olamadıklarını ifade etmişlerdir.

Öte yandan; kamu ve özel kesim işbirliğinin önemi belirtilmiş, ancak Bölgede yaşanan deneyimlerden verimli sonuçlar alınmadığını belirtmişlerdir.

3.4.4. İnsan Kaynakları Geliştirme Gereksinimi

Toplantılarda gündeme gelen önemli konulardan biri, insan gücü geliştirme ve sektörel ustalık bilgisinin artırılması olmuştur. Gerek kamu, gerekse özel kesim temsilcileri insan kaynaklarının önemini vurgulamışlardır. Özellikle işletmeler yetişmiş insan gücü eksikliğine değinmişlerdir. Bununla birlikte; ortaklar özel kesim mesleki örgütlerinin; eğitim ve insan kaynaklarının geliştirme programlarına, günümüz koşullarında, fazla katkı koyamayacaklarına, bu hususun da kamu kesimi tarafından üstlenilmesi gerektiğine işaret etmişlerdir.

Ortaklar, üniversite ve orta eğitim düzeyindeki örgün eğitim yanı sıra, yaygın ve meslek içi eğitimin önemine değinmişlerdir.

3.5. Bölgenin Turizm Sektörü Arzı Konusunda Değerlendirmeler ve Öneriler

Bölgede turizm sektörünün gelişebilmesi için, ürün çeşitlenmesi ve imaj yaratımı, ürün pazarlaması, kurumsallaşma ve insan gücü geliştirme konusunda adımlar atılması gerekmektedir.

3.5.1. Ürün Geliştirme ve Ürün İmajı Yaratılması

Bölgenin zengin kültürel ve folklorik değerleri, imaj yaratımı için uygun ortamlar sağlamaktadır. Örneğin, Bölge festivalleri ve taşıdığı barış ve dayanışma mesajı, yerel müzik ve dans, yöreye has çay, fındık ve yerel mutfak uygun ortamlarda düzenlendiğinde, imaj yaratıcı öğeler olacaktır. Örneğin, Doğu Karadeniz'i pazarlayan bazı yabancı doğa turizmi ve sporu oluşumları, web sitelerinde horon ve halk müziğini de tanıtmaktadır. Bu uygulama yerel operatörler tarafından da yaygınlaştırılarak kullanılabilir. Bu konudaki öneriler, Raporun "4.1.2.1 Doğu Karadeniz İmajının Yaratılması" Bölümünde açıklanmıştır.

3.5.2. Ürün Pazarlama

Bölgenin kültürel ve doğal değerlerinin günümüzde etkin biçimde tanıtılmadığı ve pazarlanmadığı görülmektedir. Raporun 2.4.2 Bölümünde de değinildiği gibi; ürün ve imajın tanıtımı ve pazarlanması için kapsamlı kampanyalar gerekmektedir.

Kampanyalar; medyatik ilişkiler dahil, çok ortamlı olmalı ve farklı hedef gruplarının beklenti ve beğenilerine hitap etmelidir. Bölgenin üstünlüğü bulunan turizm ürün türlerine; örneğin doğa ağırlıklı hareketliliğe ağırlık verilerek yapılacak kampanyalarda, anılan çağdaş yöntemler kullanılmalıdır. Örneğin e-turizm olanaklarının kullanılması, web sitelerinin kurulması, elektronik ortamda satış ve rezervasyon yapılması bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Ürünün çağdaş yöntemlerle, ancak yöreye has kültürel ve folklorik değerlerin ön plana çıkartılması, tanıtıma özgünlük kazandıracaktır.

3.5.3. Kurumsallaşma

Günümüzde sektörün önündeki en önemli dar boğazlardan biri olarak beliren kurumsal yapılanma eksikliği, olabildiğince erken giderilmelidir. Sektör ortaklarının, işbirliği ve dayanışmasının resmi biçimde örgütlenmesi zorunludur. Günümüzde tanıtım ve pazarlamadaki tikanıklığın temel nedenlerinden biri kurumsallaşmanın sağlanamamasıdır.

Bu örgütlenme; kooperatifleşme veya dernekleşme biçiminde olabileceği gibi, özel ve kamu kesimi işbirliğine dayalı ticari şirket kurulmasıyla da sağlanabilir.

Öte yandan; yerel yönetimlerin birlik modeli çerçevesinde yan yana gelmeleri ve özellikle altyapı sunumlarında birlikte hareket etmeleri, sektörün talep ettiği ucuz ve verimli hizmet sunumunu sağlayacaktır. Kurumsallaşma olanakları; konunun önemi gözetilerek, Raporda ayrı bir bölüm olarak "5.3 Kurumsal Gelişmeler ve Kapasite Artırımı" başlığı altında ele alınmıştır.

3.5.4. İnsan Kaynaklarını Geliştirme

Bölgedeki tesis sahipleri ve hizmet sunucuları, sektörün yetişmiş insan gücüne olan ihtiyacını belirtmişlerdir. Turizm, insan kaynaklarına en duyarlı sektörlerden biridir ve yüksek düzeyde ustalık bilgisine sahip olunması, kaliteli hizmet sunumunun ön koşuludur. İnsan kaynaklarını geliştirmek için, örgün ve yaygın tüm eğitim programlarından yararlanılmalıdır. Bölge üniversiteleri ve yüksek okullarının sektöre katkısı büyük olacaktır. Ayrıca; örgün eğitim bağlamında, orta eğitim düzeyinde yeni okulların açılması gündemde olmalıdır.

Yaygın eğitimin, özellikle sektörün ortakları ve onların örgütleri tarafından verilmesi sağlanmalıdır. Bu aşamada önerilen, mevcut olanakların olabildiğince kullanılmasına ve özellikle kadın işgücünün sektöre kazandırılmasına ve eğitimine önem verilmesidir. Bunlara

ilişkin ayrıntılı öneriler; Raporun 5.4 Bölümünde Eğitim ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme Programları başlığı altında sunulmuştur.

4. Turizm Gelişme Planı

Doğu Karadeniz Bölgesi Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Kalkınma Planı, iki önemli çıkış noktasından hareketle geliştirilmiştir.

Bunların ilki; daha önce yapılan Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı'nda (DOKAP) yer alan önerilerdir. DOKAP sektörün gelişmesini, turizm ürünlerinin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi, ürünün tanıtımı ve nihayet ürünün pazarlanmasına bağlamış ve üç konu için gelişme stratejileri üretmiştir. Bu çalışmada da bu üç konu üzerinde durulmuş, ilke olarak DOKAP önerileri daha da geliştirilerek, ayrıntıya inilmiştir.

İkincisi ise sektörün; talep, arz, kurumsallaşma ve insan kaynaklarını geliştirme boyutları ile ele alınmasıdır. Sektör, ancak bunların tümünü kapsayan ve toplam gelişme kavramına göre önerilecek kararlar doğrultusunda atılım yapabilecektir.

4.1. Turizm Gelişme Politika ve Stratejileri

Bölgede turizm sektörünün gelişmesi, bir dizi politik ve stratejik müdahaleyi gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, çalışma kapsamında önce politika kararları oluşturulmuş, daha sonra da bunlara bağlı olarak, stratejik önlemler demeti belirlenmiştir. Bunların uzantısı olarak, belirli gelişme koridoru ve alanları için ayrıntılı gelişme önerileri geliştirilmiştir.

4.1.1. Gelişme Politikaları

Turizm sektörü geliştirme politikalarının, uluslararası düzeyde kabul görmüş kavramlar gözetilerek üretilmesi zorunludur. Bu kararların, sektörün tüm ortakları tarafından benimsenmiş olması da gerekmektedir. Gelişme politikalarının ana hatları, Yönlendirme Komitesi ve Ortaklar Toplantılarında ele alınan ve önerilen konuları kapsayacak biçimde belirlenmiştir.

Çalışmalarda, turizm sektörün önemli bir gelir ve istihdam kaynağı olarak görülmesi ve diğer sektörler üzerinde çoğaltan etkisi yapması gerçeğinden hareket edilmiştir.

Turizm sektörünün son derece kırılgan bir talebe sahip olduğu kabul görmüş bir diğer gerçektir. Sektörde toplam kalite ilkelerine göre hizmet sunulmakta ve müşteri memnuniyeti ön plana çıkmaktadır. Sektörün talep esnekliği fazladır. Bu durum, pazarlanabilir turizm ürünü elde edilmesi ve ürünün çeşitlenmesinin önemini vurgulamaktadır.

Sektörün yatay ilişkileri yaygındır ve diğer sektörlerle bağıntıları fazladır. Örneğin, ulaştırma ve haberleşme, ticaret, bankacılık ve toplum hizmetleri sektörleri ile bağıntılar yüksektir. Yanı sıra; turizm faaliyetleri çok aktörlüdür. Hizmet sunumu; özel ve kamu sektörünün ortaklaşa ve dayanışma içinde olmasını zorunlu kılmaktadır.

Sektörel gelişme politikaları, yukarıdaki temel açıklamalar doğrultusunda ve bunlarla ilgili ayrıntılara girilerek üretilmiştir.

4.1.1.1. Turizm Sektörünü Ekonomik Kalkınma Aracı Olarak Kullanmak (Politika:1)

Turizm sektörü, ülkenin son yirmi yıldır hızlı gelişen sektörlerinin başında gelmektedir. Sektör, gerek yarattığı katma değer ve gerekse sağladığı istihdam açısından ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamıştır.

Nitekim; Sektör'ün Gayri Safi Milli Hasıla İçindeki payı 1985 yılında % 2.80 iken bu değer 2000 yılında % 3.80'e yükselmiştir (Tablo 15). Sektörden elde edilen gelir, diğer sektör gelirlerinden fazla artmış, turizm ülke ekonomisinin motor güçlerinden biri olmuştur.

Tablo 15: Turizm Gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla İçindeki Payı (cari alıcı fiyatlarıyla)

Yıllar	Gayri Safi Hasıla		Turizm Gelirleri	Turizm Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı (%)
	Milyon TL	Milyon ABD \$	Milyon ABD \$	
1985	35,350,318.4	52,597.6	1,482.0	2.80
1986	51,184,759.3	75,173.0	1,215.0	1.60
1987	75,019,388.1	85,979.0	1,721.1	2.00
1988	129,175,103.7	90,460.0	2,355.3	2.60
1989	230,369,937.1	107,544.0	2,556.5	2.40
1990	397,177,547.4	150,758.0	3,225.0	2.10
1991	634,392,841.0	150,168.0	2,654.0	1.80
1992	1,103,604,909.0	158,122.0	3,639.0	2.30
1993	1,997,322,597.4	178,715.0	3,959.0	2.20
1994	3,887,902,917.0	132,302.0	4,321.0	3.30
1995	7,854,887,167.0	170,081.0	4,957.0	2.90
1996	14,978,067,283.0	183,601.0	5,962.1	3.20
1997	29,393,262,147.0	192,383.0	8,088.5	4.20
1998	53,518,331,580.0	206,552.0	7,808.9	3.80
1999	78,282,966,809.0	185,267.0	5,203.0	2.80
2000	125,970,544,468.0	201,217.0	7,636.0	3.80

Kaynak: Turizm İstatistikleri Bülteni, 2001/1, Turizm Bakanlığı, Ankara,

Turizm gelirleri ayrıca, ülkenin ödemeler dengesine de önemli katkılarda bulunmaktadır. Turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranı giderek artmaktadır. Turizm gelirlerinin; 1985-2000 dönemi yıllık ortalama artış hızı % 11.5 olmuştur. Sektörden elde edilen gelirin ihracata oranı ise 1985 de % 19 iken, bu değer 2000 yılına gelindiğinde % 28'e yükselmiştir (Tablo: 16).

Değerler, turizm sektörünün ülke ekonomisindeki artan önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 16: Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri ve Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı (milyon ABD \$)

Yıllar	İhracat	Turizm Gelirleri	Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine Oranı (%)	İthalat	Turizm Giderleri	Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı (%)
1985	7,958	1,482	18.62	11,344	324	2.86
1986	7,457	1,215	16.29	11,105	314	2.83
1987	10,190	1,721	16.89	14,158	448	3.16
1988	11,662	2,355	20.19	14,335	358	2.50
1989	11,625	2,557	22.00	15,792	565	3.58
1990	12,960	3,225	24.88	22,302	520	2.33
1991	13,593	2,654	19.52	21,047	592	2.81
1992	14,715	3,639	24.73	22,871	776	3.39
1993	15,345	3,959	25.80	29,428	834	2.83
1994	18,106	4,321	23.87	23,270	866	3.72
1995	21,636	4,957	22.91	35,709	912	2.55
1996	23,225	5,962	25.67	43,627	1,265	2.90
1997	26,261	8,089	30.80	48,559	1,716	3.53
1998	26,973	7,809	28.95	45,922	1,754	3.82
1999	26,588	5,203	19.57	40,692	1,471	3.61
2000	27,485	7,636	27.78	54,150	1,711	3.16
Yıllık Ortalama Artış Hızı (1985-2000)	0.086	0.115		0.110	0.117	

Kaynak: Turizm İstatistikleri Bülteni 2000, Turizm Bakanlığı, Ankara, 2001/1

Bir diğer olumlu ekonomik katkı, sektörün istihdam artırıcı özelliğidir. Ticaret sektörünün bir alt faaliyet grubu olarak; otel-lokanta çalışanlarının, turizm sektörü istihdamını önemli ölçüde temsil ettiği varsayılırsa, Tablo 17'den de görüleceği gibi Bölgede, sektör istihdamı 1970 yılında 6,870 kişi iken, 2000 yılında 18,221 kişiye yükselmiştir. Buna bağlı olarak; otel-lokanta alt-sektörünün, Bölge istihdamından aldığı pay 1970 yılında % 0.37 iken, 2000 yılında % 1.47 düzeyine yükselmiştir.

Bölgede; otel-lokanta alt-sektörünün istihdam artış hızı da yüksektir. 1970-2000 yılları arasındaki 30 yıllık dönemde, Bölgede istihdam artış hızı binde 5 iken, otel-lokanta alt sektöründe binde 33 olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıdaki açıklamalar, sektörün Ülke ve Bölge için önemini işaret etmektedir. Turizm, bölgesel geliri artıracak önemli bir sektördür. Yanı sıra, istihdam artışı da sağlamaktadır.

Sektörün gelişmesi ile Bölge halkının geliri artacaktır. Alternatif turizm türlerindeki gelişmeler ise, bu etkinliklerin daha çok kırsal kesimde gerçekleşmesi nedeniyle, kırsal kesimde gelir ve istihdam artışına neden olacaktır. Böylece, toplumun görece dezavantajlı kesimlerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, kırsal turizmin gelişmesi, başta tarım ürünleri ve el sanatları olmak üzere, diğer sektörlerde de ek istihdam olanağı yaratacaktır.

Tablo 17: Bölgesel İstihdamın İktisadi faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Yıllar	Tarım	Maden.	İmalat San	Elek-Gaz-Su	İnşaat	Ticaret		Ulaş. & Haber.	Mali Kur. Sigorta.	Toplum Hiz.	Toplam
						Top. & Per. Ticaret	Oteller & Lokan.				
1970	917,240	4,118	59,000	672	22,315	18,663	6,870	15,951	4,160	75,577	1,124,566
1975	973,813	2,369	52,648	244	26,827	27,506	0	23,061	5,330	70,341	1,182,139
1980	1,003,270	1,916	80,991	1,104	34,408	28,370	8,608	24,892	10,156	102,881	1,296,596
1985	1,034,173	1,701	78,137	744	32,349	38,984	11,407	29,920	11,016	114,845	1,353,276
1990	981,534	1,596	81,232	3,059	50,081	44,780	13,521	33,975	13,842	130,820	1,354,440
2000	900,525	2,158	63,767	3,249	59,319	58,283	18,221	30,054	19,350	159,485	1,314,411
Dağılım (%)											
1970	81.56	0.37	5.25	0.06	1.98	1.66	0.61	1.42	0.37	6.72	100.00
1975	82.38	0.20	4.45	0.02	2.27	2.33	0.00	1.95	0.45	5.95	100.00
1980	77.38	0.15	6.25	0.09	2.65	2.19	0.66	1.92	0.78	7.93	100.00
1985	76.42	0.13	5.77	0.05	2.39	2.88	0.84	2.21	0.81	8.49	100.00
1990	72.47	0.12	6.00	0.23	3.70	3.31	1.00	2.51	1.02	9.66	100.00
2000	68.51	0.16	4.85	0.25	4.51	4.43	1.39	2.29	1.47	12.13	100.00
Yıllık Ortalama Artış Hızları											
1970-1980	0.009	-0.074	0.032	0.051	0.044	0.043	0.023	0.046	0.093	0.031	0.014
1980-1990	-0.002	-0.018	0.000	0.107	0.038	0.047	0.046	0.032	0.031	0.024	0.004
1990-2000	-0.009	0.031	-0.024	0.006	0.017	0.027	0.030	-0.012	0.034	0.020	-0.003
1970-2000	-0.001	-0.021	0.003	0.054	0.033	0.039	0.033	0.021	0.053	0.025	0.005

Kaynak: 1970-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Nüfus Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Ankara

Öte yandan, alternatif turizm türlerinin gelişmesi, daha mütevazı tesislere olan talebi artıracaktır. Bu durumda, ilk tesis maliyeti azalacak, buna karşılık sosyal sermayesinin artması gerekecektir. Sektörün insan gücü gereksinimi ve eğitim programları buna göre düzenlenmelidir.

4.1.1.1.1. Bölge Dışından Sermaye Transferini Sağlamak (Alt-politika:1.1)

Turizm sektörünün gelişme sürecinde özellikle tesisleşme büyük yatırımlar gerektirmektedir. Bölgenin görece az gelişmiş olması ve sermaye oluşumundaki dar boğazlar; Bölgeye dışardan sermaye transferini zorunlu kılmaktadır.

Planlama döneminde, Bölgede mevcut Bakanlık belgeli yataklara ek olarak yaklaşık 25,000 yatağın daha Bakanlık belgesi alacak niteliğe kavuşacağı tahmin edilmektedir (EK G: Yatak Projeksiyonları).

Özel kesimin planlama döneminde konaklama tesisleri için yaklaşık 300 milyon ABD doları yatırım yapacağı tahmin edilmektedir (EK H: Turizm Sektörünün Finansal Boyutu).

Bu yatırımlarla, 2023 yılında yaklaşık 30,000 nitelikli yatak sektörün hizmetinde olacak ve yaklaşık 2 milyon yerli ve yabancı ziyaretçiye konaklama imkanı sunulacaktır.

Turizmin ve eko-turizmin gelişmesi için yapılacak toplam yatırım, Kamu kesimi de dahil, yaklaşık 400 milyon ABD doları düzeyine yükselmektedir. Bu büyüklük yılda ortalama 15 milyon ABD doları yatırım anlamını taşımaktadır.

Bu ölçüde bir yatırım büyüklüğünün, Bölge yatırımcıları tarafından gerçekleştirilmesi güç görülmektedir. Bu nedenle; Bölge dışındaki yatırımcıların Bölgeye çekilmesi gerekmektedir. Nitekim, günümüzde Bölgede yer alan beş ve dört yıldızlı birer otel, Bölge dışındaki yatırımcılar tarafından tesis edilmiştir.

Ulusal ve uluslararası sermayenin Bölgeye gelmesi için uygun ortam sağlanmalıdır. Türkiye'nin 1980'li yılların başından bu yana yabancı sermayeyi sektöre çekebilme deneyimi ve başarısı vardır. Bu deneyim ve kullanılan yöntemler, Bölgede de kullanılmalıdır.

Özellikle kıyı kesimi gelişmeleri için, Bölge dışından sermaye çekimi üzerinde durulmalıdır. Kıyıda yer alan kentsel yerleşmeler, yabancı sermaye için iş turizmi olanakları da göz önüne alındığında daha çekici olacaktır. İlk aşamada; Bölgenin Trabzon ve Ordu gibi, ekonomi ve özellikle imalat sanayiinde atılım yapmış kentleri, Bölge dışı yatırımcılar için ilgi çekici olacaktır.

Bölgenin iç kesimlerinde yer alan ve alternatif turizm türlerinin gelişebileceği alanlarda da Bölge dışı yatırımlar özendirilmelidir. Çevresel duyarlılığı yüksek alanlarda, Bölge dışı yatırımcıların, doğaya özen göstermeyecekleri gibi yanlış düşüncelerden kaçınılmalıdır. Özellikle; yeşil veya eko-turizm gibi, doğal değerlerin ön plana çıktığı türlerde, Bölge dışı yatırımcıların, bu değerleri özenle korudukları ve yöre halkına ustalık bilgisi ve çevre bilinci aşıladıkları unutulmamalıdır.

4.1.1.1.2. Turizm Ürünlerine Yeni Pazarlar Açmak (Alt-politika: 1.2)

Turizm sektöründe ürün geliştirme stratejileri, ayrıntılı pazar araştırmalarına dayandırılmalıdır. Talebin var olduğu kabul edilerek yapılan planlama ve uygulamalar, büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında yapılan turist anketleri; ziyaretçilerin yaklaşık % 70'inin tercihlerini, tavsiyeler dışında, daha örgün kaynaklardan bilgi alarak yaptıklarını göstermektedir. Bu değerler de pazarlamanın önemini göstermektedir.

Pazarlama faaliyetleri, sektörün işletme faaliyetlerinden daha zor, daha fazla bilgi birikimi ve profesyonellik gerektiren bir alt dalıdır. Turizm sektörü gelişmesinin önemli ve örgün adımı,

Bölgenin hem iç pazar hem de dış pazar bağlantılarını kurmaktır. Bu pazarlarda önce satışları, daha sonra da operasyonun önemli bölümünü gerçekleştirecek; güvenilir tur operatörü yada seyahat acentesi firmalarla çalışılması gerekmektedir.

Ulusal ve uluslararası turizm seyahat acenteleri ya da tur operatörleri ile ilişkilerin, Bölgedeki seyahat acenteleri ve işletmecilerin oluşturacakları örgütler ya da kurulmuş veya kurulacak olan sivil toplum kuruluşlarınınca başlatılması gerekmektedir. Bu ilişkinin ilk aşamasında; acente ya da operatörlere, Bölge turizm potansiyelini oluşturan değerlerden derlenmiş, pazarlanabilecek bir ürün yelpazesi sunulmalıdır.

Yerel inisiyatiflerce hazırlanmış bu demet, seyahat acenteleri ve tur operatörleri ile birlikte yeniden ve yerinde irdelenerek, potansiyel hedef pazarın beğenisini kazanacak niteliğe ulaştırılmalıdır.

Doğu Karadeniz Bölgesi için izlenecek pazarlama stratejileri bağlamında aşağıdakiler önerilmektedir:

Bölgenin büyüklüğü ve sunduğu olanakların çeşitliliği, kıyı kesiminde kitle, iç kesimlerde de alternatif turizm türlerinin gelişimine uygundur.

Bölge, özellikle doğal ve kültürel değerleri tanımaya yönelik ziyaretçilerin oluşturduğu bir pazara girmek durumundadır. Güneş-deniz-kum temeline dayalı ve “kitlese hareketlilik” niteliği taşıyan bu turizm türüne karşı, son yıllarda, dünya pazarında doğa-çevre ve kültür temeline dayalı, bilinç düzeyi yüksek kitlenin hareketi ile oluşan alternatif turizm türleri giderek artan bir ilgi ile karşı karşıyadır. Bölge, bu ilgi ve pazardan payını almalıdır.

Örgütlenmelerin ve Bölge acentelerinin güçlenmesi, ilerleyen aşamalarda, bu acentelerin, ülkenin potansiyel merkezlerinde şube açmaları ve Bölgeye yönelik iç turizm hareketinin tanıtım, satış ve operasyonunu kendilerinin yapabilmeleri sonucunu doğuracaktır.

4.1.1.1.2.1. Etkin Tanıtım ve Yeni Dış Pazarlara Girmek

Günümüzde, turizm ürünlerinin iç pazara sunulmasında olduğu gibi, dış turizm pazarına sunulmasında da yetersizlikler gözlenmektedir. İç turizmde büyük bir pazar arama sorunu bulunmamakta ancak, dış turizmde yeni pazarlar arayışları zorunluluk göstermektedir. Bu bağlamda; yabancı ve onlar adına hareket eden yerli operatörlerin ve acentelerin yükümlülükleri; köklü ve yeni bir düzenlenmeyi gerekli kılmaktadır.

Dış turizm hareketinin sayısal büyüklüğü çok düşük seviyelerde olması önemli bir husustur. Bir yandan potansiyel kaynakların önemli bölümü ürün haline getirilememekte, iç ve dış pazara açılmamakta; diğer yandan ise kullanılmakta olan kaynaklar kapasite zorlaması tehlikesi ile karşılaşmaktadır. Diğer bir anlatımla; Bölge potansiyeli bazı yörelerde iç ve dış pazara açılmış değildir. Örneğin, Ordu ve Giresun illerinin iç kesimleri henüz pazarlanamamış, buna karşın bazı alanlar üzerinde ise aşırı kullanım talebi başlamıştır. Uzungöl bu duruma örnektir.

Yabancı ziyaretçi hareketi, Bölgenin doğusunda, batısına göre çok daha yoğundur. Ancak bunlar, Trabzon'da Sümela'ya yapılan kültürel ziyaretler ve Uzungöl'e yapılan doğa tanıma gezileri, Artvin ve Rize yaylalarında yürüyüşler, Kaçkar Dağı'nda zirve tırmanışları ve Çoruh'da yapılan rafting ile sınırlı kalmaktadır. Tüm potansiyele karşın ürün çeşitlenmemiştir.

Yabancıların Doğu Karadeniz Bölgesine gelişleri büyük ölçüde, Doğu ya da Güneydoğu illeri ile kombine edilmiş turlar ile gerçekleşmektedir. Yalnızca Doğu Karadeniz Bölgesini kapsayan turlarla gelenler ya da bireysel olarak sadece Bölgeye gelenler azdır. Bu durum,

örgütlü pazarlamanın önemini vurgulamaktadır. Bölgenin dış turizm hareketliliğinin artırılması için, her şeyden önce dış pazarın araştırılması ve sonrasında da pazarlamanın örgütlü biçimde yapılması gerekmektedir.

Günümüzde yabancı ziyaretçilerin büyük bir kısmını; Karadeniz'e yakın veya kıyısı olan ülkeler ile bazı Batı Avrupa ülkeleri, İsrail ve ABD vatandaşları oluşturmaktadır. Bunların dışında; Japonya ve Uzak Doğu Asya ülkeleri, Avrupa Birliği üyesi veya adayı olan ülkeler ile diğer Avrupa ülkeleri vatandaşları da gelmektedirler. Kısa vadede, Bölge yabancı ziyaretçi kompozisyonun, Türkiye'ye gelen yabancı turist kompozisyonu benzetimi hedef olarak alınabilir.

Pazarlanacak ürünün tanımı, yabancı ziyaretçi beğenisi ve talebi gözetilerek yapılmalı ve bir ürün demeti hazırlanmalıdır. Bu demeti hazırlayacak olanlar, başta sektörün örgütleri (kooperatif, dernek, birlik ve benzerleri), yerel acenteler ve tur operatörleridir. Burada önemli olan; bu ürün demetinin, sektör ortakları tarafından hazırlanması, gerçekçi olması ve ortakların kendilerini pazarlamaya angaje etmeleridir. Sivil toplum kuruluşları, kamu yönetimi ve akademik kuruluşlar da kuşkusuz belirli görevler üstleneceklerdir. Ancak, asıl sorumluluğu sektör ortaklarının örgütlü kesimi taşımaktadır.

Bununla birlikte; özellikle taşımacılık yapan kuruluşların da, örneğin Türk Hava Yollarının ve benzer diğerlerinin, uygun promosyonlarla yeni pazar arayışlarına ve kampanyalara destek sağlaması gerekmektedir. Benzer bir tanıtım kampanyası, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yurt dışı temsilcilikleri kanalı ile yürütülmelidir.

Bölgenin pazarlanmasında bir diğer olanak, Bölge tesislerinin işletilmesi için yabancı firmalarla iş ortaklığına gidilmesi veya yabancı firmaların yatırım ve işletme yapmalarına olanak sağlanmasıdır. Bu durumda, uluslararası pazarlama, yabancı ortak tarafından yapılacaktır. Bu olanak özellikle, kıyı kesimindeki kentsel yerleşmelerde bulunan tesislerin pazarlanmasında kullanılabilir. Ancak iç kesimlerde ve eko-turizmin gelişebileceği alanlarda bu olanak özenle değerlendirilmelidir. Yerel kaynak, sermaye ve becerinin ön plana çıktığı bu türde, yerelliğin ikinci plana düşmesi önlenmelidir.

4.1.1.1.2.2. Turizm Fuarlarına Katılım

Yukarıdakileri gerçekleştirmek üzere; uluslararası büyük turizm fuarları önem taşımakta olup, bu fuarlara katılım sağlanmalıdır. Bunların başında, Berlin (ITB), Londra (WTM), Milano (BIT), Madrid (FITUR) ve Moskova (MITT) fuarları gelmektedir. Bu fuarlara katılımında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği'nin ve Türk Hava Yolları'nın desteği gerekmektedir. Ayrıca, küçük ölçekli olmakla beraber, teşvik pazarında yönlendirici olan ihtisas fuarlarının amaca hizmet edenlerine katılım da düşünülmelidir.

Öte yandan, birlikte çalışılan veya çalışılacak tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile ilişkiler sürekli ve yoğun tutulmalıdır. Satış konusunda Bölgeyi ön planda tutmak ya da gündemin alt sıralarına almak, anılan kuruluşların tercihidir. Sektörün genel yapısındaki kırılma, firma yetkililerinde de görülebilmektedir.

4.1.1.1.2.3. Çağdaş İletişim Olanaklarından Yararlanmak ve e-turizm Olanaklarını Kullanmak

Gelişen teknolojiler, tanıtıma elektronik boyutu da eklemiştir. Elektronik ortamda hazırlanan görsel, hareketli belgeler (CD ler, video kasetleri) ve özellikle internet, günümüzde yoğun olarak kullanılan tanıtım araçları olmuşlardır. Nitekim, bu planlama kapsamında da www.dokap.net adlı bir site hazırlanmıştır.

4.1.1.1.3. Talebi Artırmak (Alt-politika:1.3)

Bölgeye olan talebi artırmak için eldeki tüm olanaklar kullanılmalı ve farklı müdahale alanları için alt-stratejiler geliştirilmelidir. Bunlar aşağıda açıklanmıştır.

4.1.1.1.4. Bölgenin Büyüklüğü ve Ürün Çeşitliliğini Olanaklarını Kullanmak ve Farklı Hedef Kitlelere Erişmek (Alt-politika 1.3.1)

Planlama bölgesinin büyüklüğü ve potansiyelin çeşitliliği; talebin artırılmasına ve değişik hedef gruplarına pazarlanabilmesine olanak sağlamaktadır. Raporun 3. Bölümünde sözü edilen kaynaklar, farklı beklentileri olan ve farklı yaş veya sosyal statüde bulunan grupların ilgisini çekebilecek niteliktedir.

Talebin artırılabilmesi için, farklı pazarlama yöntemlerine gidilmesi gerekmektedir. Ancak, vurgulanması gereken, Bölgenin bir değerler mozağıne sahip olduğunun tanıtım programlarında işlenmesidir.

Bölgenin özellikle kıyı kesiminde yer alan kentsel yerleşmeler, önemli kültürel birikimlere sahiptirler. Planlama alanında bulunan altı ilin, dördünün merkez ilçesi kıyıda. Beş ilin sınırları ise kıyı kesimini de kapsamaktadır. Kıyı yerleşmeleri ve özellikle il merkezleri, özgün kentsel dokuya ve başta müzeler ve tescilli tek yapılar olmak üzere; kültürel donatılara sahiptirler.

Bu potansiyel; kıyıda kentsel ve kültürel turizmin gelişmesine olanak sağlayacaktır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır.

- Kültür turizmi (müzeler, SİT bölgeleri, tek tarihi yapılar, inanç turizmi)
- Kongre-toplantı olanakları,
- İş turizminin gelişmesi,
- Kıyı kesimi etkinliklerinin gelişmesi, deniz turizmi, yat turizmi, su sporları olanakları,
- Sosyal turizm-etnoğrafik turizm,
- Diğerleri

Önümüzdeki yıllarda, kentsel kesimdeki turizm hareketliliğinin daha da artması beklenmektedir. Bu artış, kitle turizmi boyutlarına erişebilecektir. Söz konusu gelişmenin oluşması için; kıyı yerleşmelerinin sahip olduğu kentsel dokuların canlandırılması, tek yapıların sektöre kazandırılması ve müzeler başta olmak üzere, tüm kültürel değerlerin ve donatıların tanıtımı gerekmektedir. Böyle bir kampanya sonucu, hem inanç ve etnoğrafi turizmi, hem de kongre ve toplantılar başta olmak üzere iş turizmi gelişme gösterebilecektir.

Özendirmesi gereken bir diğer gelişme, kıyı kesiminde denize bağlı hareketliliğin daha da artırılmasıdır. Bu bağlamda; özellikle, Samsun il sınırı-Çamlık (Ünye-Ordu), Bulancak (Giresun) ve Kemalpaşa (Hopa-Artvin) kesimlerinde yer alan plajlar, daha yoğun biçimde ziyaretçi çekebilecek ve tesisleşebilecektir.

Kıyı kesiminde bir diğer gelişme potansiyeli yat turizmidir. Orta ve uzun dönemde; mevcut liman ve balıkçı barınaklarında; tekne yanaşma ve bakım olanaklarının artacağı, yat ve benzer teknelerin kabul edileceği tahmin edilmektedir. Bu amaçla anılan tesislerde gerekli fiziki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Kırsal turizm, özellikle Bölgenin iç kesimlerinde büyük olanaklar sağlamaktadır. Bu kesim, aşağıda belirtilen tüm turizm türlerine ev sahipliği yapabilecektir.

- Eko-turizm

- Çiftlik turizmi (agro turizm) ve etnoğrafik turizm,
- Doğa tanıma, yürüyüş, dağcılık, tırmanma ve benzeri
- Rafting, kanoculuk, amatör balıkçılık,
- Bitki tanıma, kuş tanıma ve benzerleri
- Foto-safari,
- Kayak-kış turizmi.

Kırsal kesim turizmi, Bölge için en az kentsel kesim turizmi kadar önem taşımaktadır. Bununla birlikte; bu kesimin olağanüstü hassas çevresel duyarlılığı göz önünde tutularak gelişme alt- stratejileri oluşturulmalıdır.

Alternatif turizm türlerinde tesisleşme; gerek yer seçimi ve gerekse tesis tiplmesi açısından, kitle turizminden ve kıyıda hareketlilikten önemli ölçüde farklılaşacaktır.

Kentsel ve kırsal kesimde varolan potansiyelin ayrıntılı değerlendirme önerileri, Raporun ilgili bölümlerinde; kıyı ve iç kesim ayırımı yapılarak turizm gelişme koridorları ve münferit alanlar itibarıyla açıklanmıştır.

4.1.1.1.4.1. Bölgeyi Yakın Çevresi İle Değerlendirmek (Alt-politika 1.3.2)

Bölgeye talebi artıracak bir diğer önemli olanak, Bölgeye yakın illerin potansiyelidir. Bu bağlamda; Doğu Anadolu Bölgesi'ne ulaşan ortak tur programlarının artırılması için önlemler alınmalıdır. Doğu Anadolu Bölgesi, hem kayak ve kış sporları, hem de kültürel turizm olanakları gözetildiğinde büyük bir potansiyeli barındırmaktadır. Palandöken (Erzurum), Kop Dağı (Bayburt), Sakaltutan (Erzincan), Sarıkamış (Kars) kayak merkezleri gerekli teknik donatıya sahiptirler ve bunlardan bir kısmı tesisleşmiştir. Ayrıca, henüz yapılanmamış Yalnızçam (Ardahan) kayak merkezi de bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Doğu Anadolu Bölgesinin kültürel envanteri bir diğer önemli olanaktır. Bu bağlamda; Ani Kalıntıları ve Kars Kalesi (Kars), Çifte Minare, Tabyalar, Kümbetler (Erzurum), Ardahan Kalesi ve Çıldır Gölü çevresindeki tarihi kalıntılar (Ardahan) günümüzde de tur programlarında yer almaktadır. Bu olanakların, Doğu Karadeniz kültürel envanterleri ile birlikte değerlendirilmesi, tur programlarına zenginlik kazandıracak ve Bölgenin potansiyelini artıracaktır.

4.1.1.1.4.2. Bölgeyi Uluslararası Çerçevede Değerlendirmek (Alt-politika 1.3.3)

Orta ve uzun vadede değerlendirilmesi gereken bir diğer olanak, Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin potansiyelinden yararlanılması ve kruvaziyer turizm imkanlarının kullanılmasıdır. Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler, turizm sektöründe önemli birikim ve beceriye sahiptirler. Ayrıca bu ülkelerin belirli kesimleri daha önce tanıtılmış ve Doğu Avrupa'ya pazarlanmıştır. Özellikle Ukrayna, Rusya ve Gürcistan'ın turizm potansiyeli yüksek kesimleri, uluslararası tur programlarında Doğu Karadeniz ile birlikte pazarlanabilecektir. Örneğin, Odessa, Sivastapol, Simperafol, Yalta, Sochi, Batum ve benzeri yerler; gemi kruvaziyerleri ile Doğu Karadeniz limanları ile birlikte değerlendirilebilecektir. Bunlara büyük Karadeniz turlarında, Varna, Burgaz, Köstence gibi Bulgaristan ve Romanya limanları da eklenebilecektir.

Uluslararası turizm hareketliliğinde, Gürcistan ve Rusya özel bir önemle değerlendirilmelidir. Batum Havaalanı'nın kullanılması, Rusya ve Gürcistan kıyılarından, Karadeniz Bölümüş Yolunun sağladığı olanakların da kullanılması ile, Doğu Karadeniz'e karayolu ile turist çekiminin sağlanması üzerinde önemle durulmalıdır. Bu olanak, Bölgenin uluslararası turizme açılmasında çok önemli bir rol oynayacak ve Sarp Sınır Kapısı bir turizm kapısı niteliğine bürünecektir. Bu bağlamda Gürcistan'ın öne çıkarak, yabancı turistlerin bir kısmını çekme riski bulunmaktadır. Riskin en aza indirilebilmesi için; bölgede tesisleşmenin sağlanması ve Bölge turizminin, uluslararası pazarda yer almaya başlamasıyla, bu strateji

uygulamaya geçirilebilir. Bununla birlikte, bu olanağın sağlayacağı katkının çok daha fazla olacağı düşünülmektedir.

4.1.1.1.4.3. Kamu ve Özel Kesim İşbirliğini Artırmak (Alt-politika 1.3.4)

Bölgenin turizm sektöründe atılım yapması ve talebin artırılması için vazgeçilemez ön koşullardan biri kurumsallaşmanın gerçekleştirilmesidir. Bir diğer ön koşul ise, kamu ve özel kesimin altyapı sunumundan tanıtıma dek pek çok alanda işbirliği yapmasıdır.

Turizm sektöründe gelişmiş ülkelerde, yukarıdaki her iki koşul da yerine getirilmiştir. Türkiye’de kamu kesiminin, sektörün gelişimine katkısı; genel politikaları oluşturma, yönlendirme ve denetim olarak tanımlanabilir. Yanı sıra, kamu kesimi; altyapı sunumu, işletilmesi, bakım ve onarımı ve kısmen tanıtım işlerini de yüklenmiştir.

Sektörün tesisleşmesi ve hizmet sunumu ise özel kesimin yükümlüğündedir. Bununla birlikte eğilim, her iki kesimde yukarıdaki konularda işbirliği yapmasıdır. Bu bağlamda; tanıtım, pazarlama, oto-denetim, yerel turizm politikalarının oluşturulması, belirli altyapının tesisi ve işletilmesi gibi konular da sektör ortaklarının örgütleri ile kamu kesimi birlikte hareket etmelidir.

Sektörün gelişmesi için bu roller muhafaza edilmekle birlikte; ortak çabalar artmalı, özel kesim, kamu tarafından gerçekleştirilen; altyapı ve donatı tesis edilmesi gibi yatırımlara, yönetsel ve finansal olarak katkı koymalıdır. Böyle bir anlayış, kamu ve özel sektörün formal işbirliğini gerektirmektedir.

Yukarıda sözü edilen kamu ve özel sektör işbirliği modeline Türkiye’de de örnekler bulunmaktadır¹.

Bölgede kamu ve özel kesim işbirliğine gitmesi zorunlu görülmektedir. Örneğin, Dernekleşme veya kooperatifleşme gibi kolay kurulabilir örgütlenme modelleri; başta Ayder, Uzungöl ve Yusufeli olmak üzere, bazı yerleşmelerde kolaylıkla gerçekleştirilebilir. Öte yandan, kıyıda Fatsa-Ünye, Perşembe-Ordu, Akçaabat-Trabzon veya benzeri ortak kaynakları kullanan ve birbirlerine yakın olan yerel yönetimlerin birlik oluşturmaları da gündemde olmalıdır. Birlikler, altyapı sunumu kadar, çevre ve turizm eğitimi vermek, turizmi geliştirmek gibi yükümlülükleri de üstlenebilecektir.

4.1.1.2. Turizmi Bölge Gelirini Arttırıcı Bir Faaliyet Olarak Görmek ve Sektörün Gelişmesini Yerel İnisiyatiflerle Sağlamak (Politika: 2)

Turizm sektörünün temel özelliklerinden biri, yerel halkın gelirini artırmasıdır. Bu durum, alternatif turizm türlerinde daha da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Yerel sermaye ve birikimin, yerel beceri ve kültürün ön plana çıktığı, tesisleşmede ölçeğin küçüldüğü, hizmet sunumunda yerel motiflerin ağırlık kazandığı bu türdeki gelişmeler, yerel halk tarafından sağlanabilmektedir. Gelişmeler yerel halkın gelirini artırmaktadır.

Turizm sektörünün yerel inisiyatiflerle geliştirilmesi önemli bir politik tercih olmalıdır. Bu bağlamda; Bölgede, öncelikle yetersiz olan kurumsallaşmanın artırılması gerekmektedir. İkinci önemli husus; gelişmelerin, aşamalı ve talebe duyarlı olarak programlanmasıdır.

¹ Örneğin, Türkiye’de bazı yerel yönetim birlikleri, özel sektörle, altyapı işletme ve turizmi geliştirme konularında faaliyet gösteren ortaklıklar kurmuşlardır. Örneğin; GATAB, özel sektör temsilcileri ile Turizm ve Altyapı Anonim Şirketini (ALTAŞ) kurmuştur. Şirket, ana sözleşmesi uyarınca, altyapı işletmeciliğinin yanı sıra turizm acentesi ve döviz bürosu açabilme olanağına da sahiptir. Benzer biçimde; Köyceğiz/Dalyan Birliği, turizm tesisi sahipleri ile kurduğu Çevre ve Turizm Anonim Şirketi (ÇEVTAŞ) ile turizm sektöründe yatırımcı ve işletmeci olarak faaliyet gösterebilme olanağı elde etmiştir.

Böyle bir yaklaşım ise, hem ilk tesis maliyetini azaltacak ve hem de atıl kapasiteyi önleyecektir.

4.1.1.2.1. Yerel İnisyatifi Güçlendirmek ve Kurumsallaştırmak (Alt-politika: 2.1)

Bölgede sektör ortaklarının örgütlenme düzeyi son derece düşüktür. Bu gerçek illerde yapılan Ortaklar Toplantısında dile getirilmiş, kurumsallaşma önemine işaret edilmiş, kamu ve özel kesim işbirliğine olan gereksinme vurgulanmıştır. Ancak, turizm sektörünün gelişmesi için yapılması gerekenlerin hemen tümünün kamu kesimi tarafından gerçekleştirilmesi istenmiştir.

Bölgede turizme açılmış kesimlerde de örgütlenme yetersizdir. Altyapı ve halk sağlığı hizmetlerinin hemen hepsi yerel yönetimlerden beklenmektedir.

Tanıtım, pazarlama, diğer kesimlerle ilişkilerin kurulması ve sektörün temsili, gelişme politikalarının saptanması gibi faaliyetlerde bulunan hiçbir örgüt yoktur. Bu durum, doğal olarak sektörün görece cılız olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte; sektörün gelişmeler içinde, örgütlenme düzeyinin artırılması önemli bir politik tercih olmalıdır. Bu bağlamda olası farklı örgütlenmeler, ülkeden örnekler verilerek aşağıda açıklanmıştır.

- i. Turizm sektörünün geliştiği ufak yerleşme birimlerinde; konaklama ve yeme-içme tesisleri sahip ve işletmecileri, esnaf ve sanatkar temsilcileri ve yerel yönetim yetkilileri bir dernek bünyesinde yan yana gelerek sektörün gelişmesi için çalışma yapabilir².
- ii. Bir diğer örgütlenme modeli kooperatifleşmedir. Kooperatifler, küçük konaklama birimlerinin sahip ya da işletmecileri tarafından kurulabilir³.
- iii. Turizmin daha geliştiği ve faaliyetlerin geniş alanlara yayıldığı kesimlerde, örgütlenme düzeyi daha yüksek ve karmaşık örgütlenmelere de gidilebilecektir. Turizme konu olan doğal ve kültürel değerleri ortaklaşa değerlendiren ayrıca, aynı su kaynaklarını kullanan ya da aynı ortamlara atık su veya katı atık boşaltımı yapan yerel yönetimler, altyapı tesis etmek, işletmek ve turizmi geliştirmek üzere birlikler teşkil edebilir ve altyapı sorunlarını birlikte çözebilirler. Türkiye’de bu tür belediye veya yerel yönetim birlikleri de yaygındır⁴. Turizm birliklerinin kurulması, yurt dışında da sıkça görülen bir modeldir⁵.

Sektörün gelişmesi için en önemli olanak, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından gündeme getirilen “Kalkınma Ajansları”nın gerçekleştirilmesi olacaktır.

Bölgede yapılan bir dizi toplantı, sektör ilgililerinin kurumsallaşma ve örgütlenme düzeyini artırma konusunda iyimser olmadıklarını ortaya koymuştur. Buna karşılık, DOKAP’ın turizmle ilgili temel öngörülerinden biri “turizm ortaklığı programı” ve bunu gerçekleştirmek üzere, bir turizm tanıtım konseyinin oluşturulmasıdır. Yukarıdaki iki husus birbirleri ile örtüşmemektedir.

² Bunun örneği, Muğla İli Ortaca İlçesinde kurulan Sarıgerme Çevre Eğitim Derneği’dir (SARÇED). Dernek, Sarıgerme’de çevre ve turizm eğitiminden, kentsel düzenlemeye kadar pek çok konu ile ilgilenmektedir. Ana gelir kaynağı, Sarıgerme plaj ve otopark işletmeleridir.

³ Örneğin, Safranbolu ilçesinde kurulan turizm kooperatifi, benzer tür tesisleri bir sıra dahilinde ziyaretçilere pazarlamaktadır. Ana gelir kaynağı, konaklama bedelinden aldığı oransal paydır.

⁴ Antalya ilinde Güney Antalya Turizm ve Altyapı Birliği (GATAB), Muğla İlinde Köyceğiz/Dalyan Çevre Koruma Yerel Yönetimler Birliği ve Marmaris, Armutalan ve İçmeler Belediyeler Birliği (MAR-İÇ BİR) veya İzmir İlinde Çeşme/Alaçatı Belediyeler Birliği (ÇAL-BİR) bu tür örgütlenmelerdir.

⁵ Kuzey Almanya’da Usedom Turizm Birliği, farklı yerel yönetimlerde faaliyet göstermekte, tanıtım, pazarlama, termal tesisleri ve plaj işletmeciliği yapmaktadır.

Çözümün, merkezi ve yerel yönetimleri bir araya getiren, buna sivil inisiyatifi de ekleyen bir yeni bölgesel yönetim anlayışı ve kurgusunda olduğu açıktır. Bu nedenle, Kalkınma Ajansı modelinin, Bölgede sektörel sahiplilik sağlayacak bir olanak olduğu düşünülmektedir.

4.1.1.2.2. Yatırımları Aşamalı Olarak Programlamak ve Gerçekleştirmek (Alt-politika: 2.2)

Bölgedeki turizm yatırımlarının, özellikle altyapının, aşamalı ve gereksinmelere göre yapılması bir diğer tercih olmalıdır.

Bölgenin ve sektörün gelişmesi için yapılması gereken yatırımlar, oluşacak talebi karşılamak üzere, aşamalı olarak ve sırayla yapılmalıdır.

Öte yandan, günümüzde mevcut tesislerin doluluk oranlarının ve geceleme sayılarının düşüklüğü, önce mevcut kapasiteden daha verimli yararlanılmasını gerekli kılmaktadır. Mevcut durumun iyileştirilmesi ve daha kapsamlı gelişme için hazırlık yapılması, kısa dönemde gözetilmesi gereken önemli bir stratejik önlem olacaktır (EK I: Kısa Dönem Gelişmeler ve EK J: Orta ve Uzun Dönem Gelişmeler).

4.1.1.2.3. Özel Sektörün Yatırımlara Katılımını Sağlamak (Alt-politika: 2.3)

Sektörün gelişmesi için gereken altyapı yatırımlarının 2003 yılı cari fiyatlarıyla 50 milyon ABD doları düzeyinde olması beklenmektedir (EK H: Turizm Sektörünün Finansal Boyutu).

Bu yatırımların özel ve kamu kesimi işbirliği ve katkısıyla gerçekleşmesi gerekmektedir. Sektör örgütlerinin, ilk tesis maliyetlerine ve işletme giderlerine katılımı önerilmektedir.

Sektörel gelişmelerin izlenerek, talebin yoğunlaştığı kesimlerde alt ve üst yapı yatırımları yapılmalıdır. Yatırımların olabildiğince az maliyetli ve kısa sürede gerçekleşebilir biçimde önerilmesi gerekmektedir. Bu tür bir yatırım anlayışı, özellikle kırsal kesimde gelişebilecek turizm türleri için önerilmektedir. Alternatif turizmde, kullanıcı tercih ve talebinin daha mütevazı tesislere yönelmesi, bu öneriyi haklı kılmaktadır.

4.1.2. Gelişme Stratejileri

Ayrıntılı eylem paketleri belirleyecek temel önlemler, bir dizi gelişme stratejisi olarak belirlenmiştir. Bunlar aşağıda gösterilmiştir.

4.1.2.1. Doğu Karadeniz İmajının Yaratılması (Strateji: 1)

Amaç: Bölgenin ulusal ve uluslararası düzeyde, bilinmesi bazı simgelerin hatırlanması ve seyahat programı düzenlenmesinde bu imajın gündemde olmasıdır.

Eylem Alanları: Tüm ortaklarca kabul görece ve bölgeyi simgeleyen tüm öğelerin imaj yaratımı için kullanılması gerekmektedir.

Gerçekleşme Önerileri: Bölgenin sahip olduğu kültürel ve doğal özgün değerler, imaj yaratımına son derece uygundur. Ancak bunun için hem geleneksel ve hem de son yıllarda ortaya çıkan elektronik ortamda tanıtım yapılması ve kampanyalar düzenlenmesi gerekmektedir.

- i. Bölge folkloru, Bölge imajının yaratılması için kullanılmalıdır. Bölgeye has müzik ve danslar, yerel müzik aletleri, mutfak kültürü, giyim-kuşam, yerel şakalar ve benzerlerinin özellikle elektronik ortamda tanıtımı, ayrıca, bunları anlatan basılı

materyallerin hazırlanması (kitap, broşür, poster ve benzerleri) ve dağıtımını yararlı olacaktır.

- ii. Medya ortamının bu amaçla (radyo, tv, gazete, dergi ve benzerleri) kullanılması bir diğer olanaktır.
- iii. Bir diğer imaj yaratımı olanağı, Bölgeye has ürünlerin Bölgesel özellikleri anlatan biçimde ambalajlanmasıdır. (çay, fındık, süt ürünleri, başta işlenmiş hamsi olmak üzere deniz ürünleri, yöreye özgü tekstil ve dokumalar vb.) Böylelikle Bölge imajı iç ve dış pazarlara sunulabilecektir.
- iv. Bölgenin doğal ve kültürel değerlerinin bilimsel dokümantasyonu üzerinde durulmalıdır. Başta özellikle yaşlı ormanlar olmak üzere, ender bulunan değerlerin, akademik dünyadan başlamak üzere, dünya kamuoyuna tanıtımı gerekmektedir.
- v. Kültürel ve sportif başarılar elde edilmesi ve bölge hakkında merak uyandırılması ayrı bir olanaktır.
- vi. Bölge imajı yaratabilecek bir diğer olanak ise, Bölgede yapılan festivallerdir. Doğal değerlerin bu tür kültürel etkinliklerle bütünleşmesi durumunda ürünün çekiciliği artmaktadır. Festivaller de yayla kültürünün ayrılmaz parçasıdır. Festivaller ve taşıdığı barış mesajı, iç pazara ve dış pazarlara tanıtılmalıdır.

4.1.2.2. Ziyaretçi Memnuniyetini Artırmak (Strateji: 2)

Amaç: Bölgeyi ziyaret edenlerin memnuniyet düzeylerinin artırılması temel amaçtır. Çalışma kapsamında yapılan turist anketleri, Bölgenin ziyaret edilmesinde, arkadaş tavsiyelerinin önemli rol oynadığını göstermektedir. Müşteri memnuniyetinin artırılması bu nedenle, Bölgenin pazar payını artırması amacı ile örtüşmektedir.

Eylem Alanları: Ziyaretçi memnuniyetinin artırılması için yapılması gerekenlerin önemli bir kısmı; çalışma kapsamında yapılan turist anketleri sonuçlarına göre belirlenmiştir. Buna göre;

- Bölge hakkında gerek seyahat öncesinde ve gerekse seyahat sırasında farklı kaynaklar kullanılarak; yeterli, doğru ve kolay bilgi sağlanabilmesi,
- Kentsel ve kırsal kesimde konaklama ve yeme-içme tesislerinin fiziki kalitesinin yükseltilmesi,
- Konaklama, yeme- içme ve benzer tesislerin hizmet sunum kalitesinin yükseltilmesi ,
- Kentsel ve kırsal ulaşım sistemi ve altyapının yeterli düzeye çıkarılması, hijyenik koşulların yerine getirilmesi.
- Kentsel donatıların, özellikle kültürel ve sportif donatıların yeterli düzeye yükseltilmesi,
- Kentsel yerleşmelerde, yaya bölgeleri ve alışveriş bölgelerinin düzenlenmesi, kentsel kolaylıkların artırılması,

Gerçekleşme Önerileri:

- i. Bölge hakkında farklı ortamlardan bilgi alınabilmelidir. Bunlar Raporun ilgili bölümlerinde açıklanmıştır. Bununla birlikte; Bölge illerinin Kültür ve Turizm Müdürlükleri bünyesinde, Danışma Bürolarının açılması ve var olanlarının işlevlerinin artırılması, konaklama tesislerinde bilgilendirme masalarının kurulması ve benzer diğer önlemlerin alınması,

- ii. Kentsel ve kırsal kesimde konaklama ve yeme-içme tesislerinin talebe göre farklılaştırılması, kentsel kesimde tarihi tek yapıların sektöre kazandırılması, butik otel türünde tesislerin özendirilmesi,
- iii. Tesislerin servis sunum kalitesinin artırılması, yerel mutfak ve özelliklerin ön plana çıkarılması,
- iv. Tarihi değeri yüksek anıtların çevre düzenlemesi, farklı dillerde açıklama panolarının yerleştirilmesi, elektronik ortamda açıklama olanaklarının sağlanması, başta WC olmak üzere gerekli günlük donatılarının tesisi ve hijyeni,
- v. Kentsel kesimde, işaretleme ve yönlendirme levhalarının korunması, trafik düzeninin sağlanması,
- vi. Farklı nitelikteki kentsel alanların düzenlenmesi ve bunlara erişim konusunda, ziyaretçilerin bilgilendirilmesi, özellikle yerel yönetimlerin ve konaklama tesislerinin bu alanlara erişim konusunda ziyaretçilere yardımcı olması,.
- vii. Yerel yönetimlerin ve turizm tesislerinin, yörelerinde yapılmakta olan veya programlanan kültürel ve sportif etkinlikleri ziyaretçilere düzenli olarak duyurmaları gerekmektedir. Bu faaliyetlerin, belli sıklıkla çıkan broşür ve benzer dokümanlarda yayınlanmaları ve elektronik ortamlardan bu bilgilerin sağlanması gerekmektedir.

4.1.2.3. Tur Operatörleri İşbirliği ve Sektör Ortakları Arasındaki Dayanışmayı Artırmak (Strateji: 3)

Amaç: Bölgeye daha fazla ziyaretçi çekebilme, konaklama ve geceleme sayılarını artırmak üzere tur operatörleri ile işbirliğinin ve sektör ortakları arasında dayanışmanın artırılması amaçlanmaktadır.

Eylemler: Sektör ancak, ilgili tüm tarafların ortak çabaları ile pazar payını artırabilecektir. Tur operatörleri ve seyahat acenteleri, pazarlamanın en önemli aktörleridir. Bu bağlamda, sektörün diğer ortakları; uluslararası, ulusal ve bölgesel operatörlerle yakın işbirliği içinde olmalıdır. Bunu gerçekleştirmek üzere;

- i. Yerel acentelerin kapasitesinin artırılması,
- ii. Uluslararası acentelerle daha yakın ilişkilerin kurulması, dış pazarlara açılma olanaklarının araştırılması ve uluslararası fuarlara katılım,
- iii. e-turizm olanaklarının kullanılması gibi önlemler gündemde olmalıdır.
- iv. Özel kesim, Bölgenin tanıtımına da yatırım yapmalıdır. Bölge, alternatif turizm imkanlarından olabildiğince yararlanılmalıdır. Bu bağlamda; faaliyette olan seyahat acenteleri ve konaklama tesisleri başta olmak üzere, sektörün tüm taraflarının İnternet kanalı ile tanıtım yapmaları gerekmektedir.
- v. Bölgeyi, rafting, Kaçkar Dağı tırmanışları ve doğa yürüyüşleri ağırlıklı olarak pazarlayan bazı firmalar ile Türkiye ve İngiltere'de bulunan sivil oluşumlar e-turizm olanaklarını günümüzde de kullanmaktadır.⁶

⁶ Bunlardan bazılarının siteleri aşağıda gösterilmiştir. Bu tür girişimlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

- <http://runnertourism.com/Kackartrek.html>;
- <http://www.greentours.co.uk/holidays/location/ponticalps.asp>;
- <http://www.middleearthtravel.com/kackar04.htm>;
- <http://www.outer-edge.com/turkey.html>;
- <http://www.tourarium.com/tourarium/blacksea/trabzon/tours/KDN004.htm>;
- <http://www.tourarium.com/tourarium/blacksea/trabzon/main.htm>;
- <http://www.tuncfindik.com/html/rehberlik.html>;
- <http://www.kackarmountains.com/trek.htm>

- vi. Bölgedeki tur operatörü, seyahat acentesi ve tesis işletmecilerinin, Bölgenin potansiyeline uygun düşen tur organizasyonları yapan yerli ve yabancı firmalar ile ilişki kurmaları ve kendilerini Bölgeye davet ederek aktif tanıtım yapmaları önemle önerilmektedir.

Gerçekleşme Önerileri:

i. Yerel ve Bölgesel Acentelerin Kapasitesinin Artırılması:

Etkin bir pazarlama için önemli bir ön koşul, Bölge illerinde kurulmuş ve kurulacak seyahat acentelerinin, Bölge dışından gelen ziyaretçilere tüm turizm hizmetlerini verir duruma gelmeleridir. Bölge seyahat acenteleri ve tur operatörleri ile yapılan anket çalışmasında, bunların önemli bir kısmının çok kısıtlı hizmet verdikleri ve metropol kökenli acentelerin yerel hizmet sunucuları olarak işlev gördükleri ortaya çıkmıştır.

Her şeyden önce, Bölge acentelerinin, sektörle ilgili hemen tüm konularda (tanıtım, rezervasyon, oda ve bilet satışı, organizasyon, tur düzenleme, transferler vb.) faaliyet göstermesi gerekmektedir. Bölge dışı acentelerin, Bölge acenteleri ile Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ortak iş ve operasyon yapabilir duruma gelmeleri ancak söz konusu gelişmeden sonra gerçekleşebilecektir.

Uluslararası turizm hareketlerinde beklenen talep artışı gözetildiğinde, bu tür kurumsal gelişmeler, hizmet kalitesinde de yükselmeyi ve Bölgesel operatörlerin ulusal ve uluslararası işbirliklerine de girmelerini sağlayacaktır.

ii. Uluslararası Acentelerle İşbirliği ve Ortaklıklar Kurulması:

Dış pazarlama için de iç pazarlamada olduğu gibi; Bölge acentelerinin güçlenmesi için ulusal ve uluslararası operatörlerle işbirliğine gitmesi, gerekirse ortaklıklar kurması gerekmektedir.

Bölge tesislerinin işletilmesinde yabancı firmalarla iş ortaklığına gidilmesi veya yabancı firmaların yatırım ve işletme yapmalarına olanaklar sağlanması önerilmektedir. Bu durumda, uluslararası pazarlama yabancı ortak tarafından yapılacaktır. Bu olanak özellikle, kıyı kesiminde kentsel yerleşmelerdeki tesislerin pazarlanmasında kullanılabilir. Ancak iç kesimlerde ve eko-turizmin gelişebileceği alanlarda bu olanak dikkatle değerlendirilmelidir. Yerel kaynak, sermaye ve becerinin ön plana çıktığı bu türde, yerelliğin ikinci plana düşmesi önlenmelidir.

Öte yandan, birlikte çalışılan veya çalışılacak tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile ilişkiler sürekli ve yoğun tutulmalıdır. Satış konusunda Bölgeyi ön planda tutmak ya da gündemin alt sıralarına almak, anılan kuruluşların tercihidir. Sektörün genel yapısındaki kırılganlık, firma yetkililerinde de görülebilmektedir.

iii. Eko-Turizm Konusunda Sivil İnisiyatiflerle İşbirliği

Genelde doğa turizminin, giderek eko-turizm ve toplum tabanlı eko-turizmin ilgi yoğun turizm hareketleri haline gelmesi, uluslararası platformda bu konularda uzmanlaşmış sivil toplum yapılarının ve uzmanlaşmış tur operatörlerinin ortaya çıkmasına ve sayılarının hızla artmasına neden olmuştur.

Bunların başında, bazı uluslararası tur operatörlerinin inisiyatifi ile oluşturulan ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından desteklenen, Fransa Merkezli Tur Operatörleri İnisiyatifi (Tour Operators Initiative) gelmektedir. Benzer biçimde, Dünya Yaban Hayatı Koruma Fonu (WWF) da ender kaynakların araştırılması ve kullanılarak korunması

amacı ile faaliyet gösteren kuruluşların en güçlü ve en yaygın hizmet ve destek sağlayanlarındandır.

Bu tür kuruluşlar, kaynakların korunmasında, gerektiğinde ve gerektiği kadar turizme açılmasında ustalık bilgisi yanında, uygulama için ciddi miktarlarda finans desteği de sağlamaktadır.

Eko-turizm ve çevre konusunda bazı sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları olmakla birlikte, Türkiye, eko-turizm planlama ve uygulamasında bilgi ve birikim eksikliği içindedir. Özellikle bu hareketin tanıtımı ve pazarlanması, kesin olarak bu konularda uzmanlaşmış, uluslararası piyasada marka olmuş yabancı tur operatörlerinin katkısını gerektirmektedir.

Bu bağlamda; Bölgenin hassas kesimlerinin tanıtımı ve pazarlaması için öncelikli olarak kurulmuş ya da kurulacak örgütler tarafından; "Tour Operators Initiative" örgütüne ya da bu örgüt üyesi tur operatörlerine, örneğin, İngiltere merkezli "Discovery Initiative" adlı operatör firmaya başvurulması önerilmektedir.

Bu başvuruda; Bölgenin sahip olduğu değerlerden ve eko-turizm uygulaması gerçekleştirmek isteğinden söz edilerek, ilgili uzmanları ya da yetkilileri yöreye davet etmek gerekmektedir. Bu kişilere yörede yapacakları inceleme sırasında her türlü ayrıntı gösterilmelidir. Uzmanlar, yerel aktörlerce yapılması gereken çalışmaları belirleyeceklerdir. Hassas kesimlerin tanıtım ve pazarlaması konusunda strateji geliştirilmesi bu uzmanlara bırakılmalıdır.

4.1.2.4. Turizm Gelişme Koridorları Yaratmak (Strateji: 4)

Bölge coğrafi yapısı ve turizm potansiyeli, farklı turizm akslarının ya da koridorlarının oluşmasına olanak tanımaktadır. Bunlar; Bölge ölçeğinde ancak illere göre farklılaştırılmıştır. Turizm sektörünün; idari örgütlenme biçimi ve dolayısıyla istatistiki kayıtların İl bazında tutulması bilgilerin ve başarı ölçümünün il bazında yapılması, turizm gelişme akslarının ya da koridorlarının il bazında tanımlanmasını gerektirmiştir. Böylece; il ölçeğinde konaklama ve geceleme sayılarının artırılması hedefine ulaşma başarısı daha kolay ölçülebilmektedir.

Ancak kuşkusuz, bazı koridorlar, örneğin; Kıyıdaki Devlet Karayolu üzerindeki, Bölge ölçeğinde bir bütünlük göstermektedir. Bu nedenle; Bölgesel ölçekte algılanmalıdır.

Öte yandan, Çalışma kapsamında ele alınan iller Düzey 2 olarak adlandırılan, yeni bir istatistiki bütünlüğün parçalarıdır. Bu nedenle; il bazında önerilenlerin tümü, ayrıca bu bütünlük içinde değerlendirilmelidir.

Gelişme koridorları, ana ulaşım koridoruna bir saatlik sürüşle ulaşılabilen çekici noktaları içermektedir.

4.1.2.4.1. Kıyı Koridoru 1

Ordu ili Kıyı Kesimi, Samsun İl Sınırı – Giresun İl Sınırı Arası yaklaşık 95 km. uzunluğunda doğrusal banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Ünye, Fatsa, Perşembe, Ordu (Merkez İlçe) ve Gülyalı'dır.

Turizm Karakteristikleri: Kıyı turizmi olanakları (plajlar, balıkçı barınakları, kentsel turizm), kültür turizmi (kentsel dokular, müzeler, tek tarihi yapılar) koridorun baskın özellikleridir.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Sahiller-kumsallar, yat turizmi, kültür turizmi (müzeler, tarihi kentsel doku, anıt özelliğindeki tek yapılar), festivaller (Fatsa Çınar Festivali-Temmuz ayı içerisinde, Ünye Kültür, Sanat ve Turizm Festivali-19-21 Temmuz) pazarlanabilecek temel ürünlerdir.

Turizm Kaynakları ve Konumu: Ünye, Fatsa, Perşembe ve Gülyalı kıyıları Karadeniz'in kıyı turizmine en uygun alanlarındandır. Özellikle Perşembe – Bolaman hattında doğal yalıyarlar bulunmaktadır.

Ünye ve Fatsa İlçeleri Doğu Karadeniz'in Batı giriş kapısıdır ve turizm hareketlerinde ustalık bilgileri gelişmiştir. Sahilden hemen sonra başlayan tepeler önemli bakı alanları oluşturmaktadır. Bu koridor üzerinde göreceli olarak kaliteli konaklama tesisleri ve butik oteller gelişmiştir. Ayrıca koridor içerisinde ve yakınında günü birlik ziyaret edilebilecek doğal ve kültürel değerler bulunmaktadır. Bunlar; Ünye'de, Ünye Kalesi, Çamlık, Çakırtepe, Gürpınar Kaya Mezarları, İnönü Mağarası, Kadınlar Yokuşu Kentsel SİT Alanı;

Çaka Plajı – Perşembe

Kaynak: Ordu İli Turizm Broşürü, Ordu İl Turizm Müdürlüğü

Fatsa'da, Fatsa Kalesi, Gaga Gölü, Sarmaşık Kaplıcaları, Bolaman Kalesi; Perşembe'de, Yason Burnu ve Kilisesi, Hoyrat Kalesi, Ordu Merkez ilçede, Boztepe, Bozukkale Kalesi, Paşaoğlu Konağı, Delikkaya Kaya Mezarları, Kurul Kayası Yerleşmesi, Eski Pazar Camii, Eski Cezaevi, Turnasuyu gibi doğal ve kültürel değerlerdir.

Ordu Kent Merkezi

Kaynak: Ordu İli Turizm Broşürü, Ordu İl Turizm Müdürlüğü

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Kıyı kesiminde yer alan ilçe merkezlerinde, geleneksel kentsel doku ve yerel mimari ön plana çıkarılarak, butik otel türü konaklama tesislerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Yeni yapılacak büyük ölçekli tesislerin kent

merkezinde, mevcut doku içerisinde değil, olanaklı ise yerleşmelerin yakın çevresinde inşa edilmeleri önerilmektedir.

Ordu Kent merkezinde alışveriş ve yaya bölgeleri, Perşembe, Fatsa ve Ünye'de ise yaya bölgelerinin düzenlenmesi gerekmektedir. Bolaman'ın kentsel düzenlemeye konu olarak tarihi yalının restorasyonunun bir an önce tamamlanması gerekmektedir. Ordu kent merkezinde yapımı öngörülen tematik parkın yapılarak kıyı bölgesinin düzenlenmesi gerekmektedir.

Ünye Çamlık kesiminde bulunan yeme-içme ve konaklama tesislerinin yeniden düzenlenmesi yapılmalıdır. Kıyı bölgesindeki bütün merkezlere tanıtım ofislerinin kurulması ve gerekli yerlere işaret levhalarının konulması gerekmektedir. Fatsa, Gaga Gölü civarında piknik ve kamping alanlarına yönelik düzenleme yapılmalıdır. Fatsa limanının ve Yalıköy balıkçı barınağının, yat yanaşma ve bakım alanı olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Ünye, Fatsa plajlarının; Perşembe'de bulunan Caka, Çeşmeönü, Belicesu, Efirli, Yason Burnu; Ordu ve Gülyalı plajlarının donatılarının (soyunma kabinleri, günü birlik tesisler, WC, otopark vb.) tamamlanması gerekmektedir.

4.1.2.4.2. Ordu Güney Koridoru 1

Ordu kent merkezinden kuzey-güney doğrultusunda ilerleyen, kıyı kesimi ile Sivas il sınırı arasında kalan 120 km'lik banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Ordu (Merkez İlçe), Kabadüz, Mesudiye yerleşimleridir.

Turizm Karakteristikleri: Doğa tanıtım, yayla, kamping, yürüyüş, foto safari, alternatif turizm olanakları, doğa sporları, koridorun baskın özellikleridir.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Zengin bitki örtüsü, doğal yapı, akarsular, göller, geleneksel yayla kültürü ve evleri, kültür turizmi (kiliseler, kaleler, antik yerleşimler, kaya mezarları), festivaller (Yeşilce Kültür ve Sanat Festivali-6-12 Temmuz, Wosvos şenliği-13-14 Temmuz 2. hafta, Topçam Yöresi Yayla Şenlikleri-18 Temmuz, Çambaşı Yayla Şenliği-13-14 Temmuz) turizme konu potansiyelleridir.

Turizm Kaynakları ve Konumu: Ordu, Kabadüz, Mesudiye hattı doğal ve kültürel değerler açısından son derece zengindir. Melet Irmağı ve Turnasuyu deresi boyunca ilerleyen koridorun içinde 3 adedi Turizm Bölgesi ilan edilmiş yayla grupları bulunmaktadır. Koridorun öne çıkan turizm potansiyeli yayla ve yayla turizmi üzerinedir.

Çambaşı Yaylası

Kaynak: Ordu İli Turizm Broşürü, Ordu İl Turizm Müdürlüğü

Turizm Merkezi ilan edilen Çambaşı Yaylası, Kabadüz ilçesinin güneyinde Mesudiye ilçe sınırında yer almaktadır. Ordu kent merkezi ile arasındaki 58 km yol asfaltlanmıştır. Donatı alanları ve altyapısı kısmen gelişmiş olan yaylanın alt ve üst ölçekli planları hazırlanmış ve örnek konut tip projeleri hazırlanmıştır. Ticari birimlerin de yer aldığı Çambaşı'nda düzenli bir tesisleşme bulunmamaktadır.

Çurukalan Yaylası

Kaynak: Ordu İli Turizm Broşürü, Ordu İl Turizm Müdürlüğü

Mesudiye ilçe sınırları içerisinde bulunan Yeşilce-Topçam yaylaları turizm merkezi ve Keyfalan yaylası turizm merkezi doğal yapıları ve özgün yayla evleri ile önemli bir turizm potansiyeli taşımaktadırlar. Yayla grupları doğa sporları için çok geniş imkanlar sunmaktadır (yürüyüş, kamçılık, bitki inceleme, fotoğraf vb.). Ayrıca ekstrem sporlar içinde uygun parkurlar bulunmaktadır (melet ırmağı ve Turnasuyu deresi boyunca rafting, yaylalarda jeep safari ve yamaç paraşütü vb.). Günübürlük ziyaret edilebilecek doğal ve kültürel değerler ise Eriçok tepesi, Çukuralan yaylası, Meletios Kalesi, Kaleköy Kalesi ve mezarları, Arıkmusa antik yerleşmesi, Mesudiye ilçesi merkezinde yer alan tarihi evler ve konaklardır.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? İlk olarak koridor boyunca sağlıklı bir ulaşım sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Koridorun kolay ulaşılabilirliği sağlanmalıdır.

Öncelikli olarak turizm merkezi ilan edilen yaylaların planlama çalışmaları bir an önce tamamlanmalı ve yapılaşma koşulları belirlenmelidir. Bu yaylalar bir yönetim planı anlayışı ile değerlendirilmeli ve çarpık yapılaşma engellenmeli özgün mimari korunmalıdır. Özgün yayla evleri bir örgütlenme içerisinde alınarak (kooperatif, dernek) turizm amaçlı olarak

pansiyonculuk geliştirilmelidir. Çambaşı yaylasında altyapı faaliyetleri bir an önce tamamlanmalı, Ordu ile arasındaki yol düzenlenerek sürekli bakımlı tutulmalıdır. Çambaşı – Yeşilce arasında bulunan 16 km'lik tesviye köy yolu ve 10 km stabilize yol düzenlenerek asfaltlanmalıdır.

Mesudiye-Yeşilce arasındaki yol bakımlı tutulmalıdır. Mesudiye-Keyfalan Yaylası arasında bulunan 21 km'lik yolun 7 km'lik kısmı asfaltlanmalıdır. Öncelikli olarak turizm merkezlerinde gerekli sosyal donatı alanları tamamlanmalı, WC, otopark, günübirlik tesisler düzenlenmeli gerekli işaret levhaları konulmalıdır. Koridorun sahip olduğu turizm potansiyeli ve imkanlarının geniş kapsamlı tanıtımı yapılmalıdır.

4.1.2.4.3. Ordu Güney Koridoru 2

Fatsa ilçe merkezi ile Mesudiye ilçesi merkezi arasında kalan, kuzey batı – güney doğu doğrultusundaki 105 km uzunluğundaki banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Fatsa, Çamaş, Gürgentepe, Gölköy, Mesudiye ilçe merkezleridir.

Turizm Karakteristikleri: Doğa tanıtım, kamping, yürüyüş, foto safari, yol boyu günübirlik doğal ve kültürel değerlerin ziyareti, koridorun turizm karakteristikleridir.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günleri: Ordu iç kesimlerinin zengin bitki örtüsü ve yol boyunca tarihsel değeri olan kültürel ve doğal değerlerin bulunması ve koridorun güney ucunun yaylalara açılması, festivaller (Gürgentepe Hıdırellez şenlikleri-4-6 Mayıs, Gölköy Şenlikleri-20 Mayıs, Fatsa Çınar festivali-Temmuz, Çamaş Gelinkaya Şenliği-Temmuz ayı içinde) pazarlamaya konu olabilecek turizm ürünleridir.

Turizm Kaynakları ve Konumu: Fatsa'dan güneye inen yol boyunca yer alan ilçeler ve bunların yakın çevreleri yürüyüş, foto safari ve bitki inceleme açısından uygundur. Ayrıca yol boyunca yer alan noktasal özel bölgeler önemli turizm potansiyelleri taşımaktadır. Fatsa'da Gaga gölü, Gürgentepe'de kaya mezarları, Gürgentepe-Ulubey sınırında Ulubey ilçesine ait Sayacabaşı ormanlık alanı, Gölköy'de Gölköy kalesi, Çermik gölü, Ulugöl, Selemen yaylası, Aydoğan yaylası ve Aydoğan tepesi göze çarpmaktadır. Aydoğan tepesi hem bakı-manzara hem de yamaç paraşütü ve doğa yürüyüşü için son derece uygundur. Ayrıca Gölköy ilçesinden Aybastı-Perşembe Yaylası Turizm Merkezine ve Mesudiye ilçesinde yer alan Yeşilce-Topçam Yaylaları Turizm Merkezine ulaşım mümkündür.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Fatsa-Mesudiye koridorunda öncelikli olarak yol kalitesinin düzenlenerek yükseltilmesi gerekmektedir. Önemli noktalarda (Aydoğantepe, Ulugöl vb.) yol boyu dinlenme ve konaklama tesisleri yapılmalıdır.

Gölköy-Aybastı-Perşembe Yaylası arasındaki yol yeniden düzenlenmeli; Aybastı Perşembe yaylası arasındaki 18 km yol bakımlı tutulmalıdır. Perşembe Yaylası Turizm Merkezinin kadastro ve planlama çalışmaları bir an önce tamamlanarak yapılaşma kontrol altına alınmalı ve özgün yapılaşma teşvik edilmelidir. Mevcut, özgün yayla evleri pansiyonculuk amaçlı kullanılmalı, doğa ve ekstrem sporları için gerekli altyapı çalışmaları ve sosyal donatılar tamamlanmalıdır.

Bu aks, Ordu Güney Aksı 1 ile bütünleşik olarak, uzun dönemli tur programlarında birbirlerinin tamamlayıcısı olarak değerlendirilmelidir.

Koridorun güneyinde yer alan Selemen yaylası ve Aydoğan yaylası kampçılık, doğa yürüyüşü, bitki inceleme potansiyelleri gözönüne alınarak gerekli altyapı ve sosyal donatılar düzenlenmelidir (Harita A -1).

4.1.2.4.4. Kıyı Koridoru 2

Giresun ili kıyı kesimi, Ordu il sınırı – Trabzon il sınırı arasında kalan 100 km uzunluğundaki doğrusal banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Piraziz, Bulancak, Giresun (Merkez İlçe), Keşap, Espiye, Tirebolu, Görele, Eynesil ilçe merkezleridir.

Turizm Karakteristikleri: Kıyı turizmi olanakları (plajlar, balıkçı barınakları, kentsel turizm), kültür turizmi (kentsel dokular, müzeler, tek tarihi yapılar) koridorun baskın özellikleridir.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Sahiller-kumsallar, yat turizmi, iç bölge turları için açılım noktaları, kültür turizmi (müzeler, tarihi kentsel doku, anıt özelliğindeki tek yapılar), festivaller (Uluslararası Karadeniz Giresun Aksu Festivali-20-23 Mayıs, Tirebolu Fındık Festivali-Ağustos ayının son hafta sonu veya Eylül ayının ilk hafta sonu).

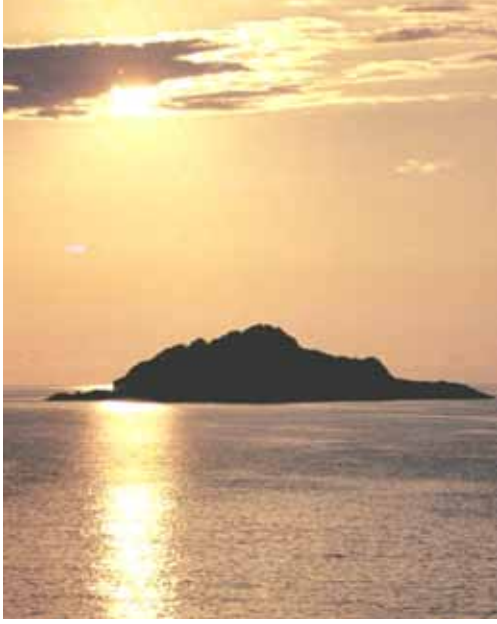
Turizm Kaynakları ve Konumu: Giresun kıyı kesimi özellikle etkileyici panoramik görüntüleri, kısmen korunmuş tarihi kentsel dokuları ile dikkat çekmektedir.

Giresun Kent Merkezi

Kaynak: Giresun İli Turizm Broşürü, Giresun Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Tarihsel süreç boyunca ortaya çıkmış ve doğal yapı ile bütünleşmiş kültürel varlıklar öne çıkmaktadır. Aks üzerinde kısmen kaliteli konaklama tesisleri gelişmiştir. Günübirlilik ziyaret edilebilecek; Piraziz'de Beyler Konağı; Bulancak'da Çarşı Camii, Kuşluhan Kalesi, Acısu Kaya Kilisesi; Giresun kent merkezinde, Giresun Kalesi, Giresun Adası, Aksu Deresi ağzı, Zeytinlik Mahallesi kentsel SİT alanı, Giresun Müzesi; Keşap'ta Gedikkaya Mağarası; Espiye'de Andoz Kalesi, Tirebolu'da Bedrama Kalesi, Merkez Kalesi, Yılğın Plajı, Eynesil'de Eynesil Kalesi gibi doğal ve kültürel değerler bulunmaktadır.

Giresun Adası

Kaynak: Türkiye'nin Turizm Değerleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tanıtma Genel Müdürlüğü, 2003; Giresun İli Turizm Broşürü, Giresun Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Yılgın Plajı – Espiye

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Kıyı kesiminde yer alan geleneksel dokunun korunması gerekmektedir. Özellikle Giresun kent merkezindeki Zeytinlik Mahallesi korunmalıdır. Tarihsel özelliği olan yapılar, butik oteller şeklinde değerlendirilmelidir. Yeni yapılacak konaklama tesisleri, olabildiğince mevcut doku dışına çıkarılarak yakın çevrede düzenlenmelidir.

Giresun Adası ve Kalesi koruma kurulunun kararları doğrultusunda düzenlenerek ışıklandırılmalıdır.

Kıyı kesiminde yer alan ilçe merkezlerinde yaya bölgeleri ve alışveriş merkezleri düzenlenmelidir. Giresun merkez ve Tirebolu'nda yat yanaşma yeri düzenlemeleri yapılmalıdır.

Kıyı kesiminde yer alan Tirebolu-Yılgın plajı ve diğer plajlarda donatı alanlarının düzenlenmesi (soyunma kabinleri, günü birlik tesisler, WC, otopark vb.) yapılmalıdır.

Kıyıda yer alan merkezler ve önemli noktalarda turizm tanıtım büroları kurulmalı, işaret levhaları konularak; ulaşım bağlantıları düzenlenmelidir.

4.1.2.4.5. Giresun Güney Koridoru

Giresun kent merkezinden güneye inen yol boyunca ilerleyen Dereli ilçe merkezinin Şebinkarahisar sınırına kadar uzanan 75 km. uzunluğundaki koridordur.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Giresun (il merkezi), Dereli ilçesidir.

Turizm Karakteristikleri: Yayla ve yayla turizmine bağlı alternatif turizm, koridorun baskın turizm potansiyelini oluşturmaktadır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Giresun ilinin iç kesimlerinde, Dereli ilçesinin sınırları içinde kalan 3 turizm merkezi yayla ve bunlara bağlı yaylaların oluşturduğu yayla grupları doğal ve kültürel değerler açısından son derece zengindir. Yine bu yaylalarda yapılan festival ve şenlikler turizme konu olabilecek kapasitededir. (Dereli Kümbet Yayla

Şenliği-Temmuz ayının 3. hafta sonu, Dereli Bektaş yaylası şenlikleri Temmuz ayının son hafta sonu).

Turizm Kaynakları ve Konumu: Koridorun temel turizm potansiyelini yaylalar oluşturmaktadır. 3'ü turizm merkezi olmak üzere pek çok yayla koridor üzerinde bulunmaktadır.

Kümbet Yaylası Turizm Merkezi, Dereli ilçe merkezinin güneyinde, Giresun kent merkezine 58 km mesafede yer almaktadır. Nispeten ulaşım imkanlarının gelişmiş olduğu bir yayladır. Kümbet'te kısmen tamamlanmış altyapı imkanları ve sosyal donatı alanları bulunmaktadır. Ayrıca Valilik tarafından yaptırılmış bir tatil köyü (Koçkayası Yayla Evleri) yer almaktadır. Kış sporları açısından da uygun olan, kısmen korunmuş geleneksel yayla evleri, zengin florası, donatı alanları ve ulaşım imkanları ile Giresun'un en önemli, turizm potansiyeli taşıyan yayla grubudur.

Kümbet Yaylası

Kaynak: Giresun İli Turizm Broşürü, Giresun Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Bektaş Yaylası

Kaynak: Giresun İli Turizm Broşürü, Giresun Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Bektaş Yaylası, Dereli ilçesinin batısında, Dereli-Bulancak ilçe sınırında yer almaktadır. Bozulmadan kalmış özgün yayla evleri, bitki örtüsü, doğa sporları açısından uygun olması en önemli özellikleridir. Yaylanın altyapısı ve donatı alanları kısmen tamamlanmıştır. 80 yatak kapasiteli, 2 yıldızlı bir otel bulunmaktadır. Bektaş yaylası, yazın çim kayağı, kışın ise kar kayağı için uygundur. Kulakkaya Yaylası Turizm Merkezi, Bektaş yaylası ile bir bütün oluşturmaktadır. Kendine has bitki örtüsü ve yayla evlerinin konumu ile önemli değerlere sahiptir.

Turizm merkezlerinin dışında yürüyüş ve kamp turlarına katılabilecek zengin doğal değerleri ile öne çıkan yaylalar şunlardır: Yavuz Kemal Yaylası, Melikli Obası Yaylası, Tamdere Yaylası, Kurttepe mevki vb. Ayrıca gününbirlik ziyaret programlarına alınabilecek doğal ve kültürel değerlerden bazıları şunlardır; Kuşdoğan Kalesi, Pınarlar Şelalesi, Aymaç mevki, Meryem Ana Manastırı ve Kırkharman Kilisesi'dir.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Yayla ağırlıklı bu turizm geliştirme koridorunda öncelikli olarak 3 turizm merkezinin planlama çalışmaları bir an önce tamamlanarak yapılaşma koşulları kontrol altına alınmalıdır. Geleneksel yayla evleri bir örgütlenme ve finansman modeli çevresinde pansiyonculuğa açılmalıdır. Yaylalar bir yönetim planı çerçevesinde ele alınmalıdır. Doğal değerleri ve özgün yapıları korunmalıdır.

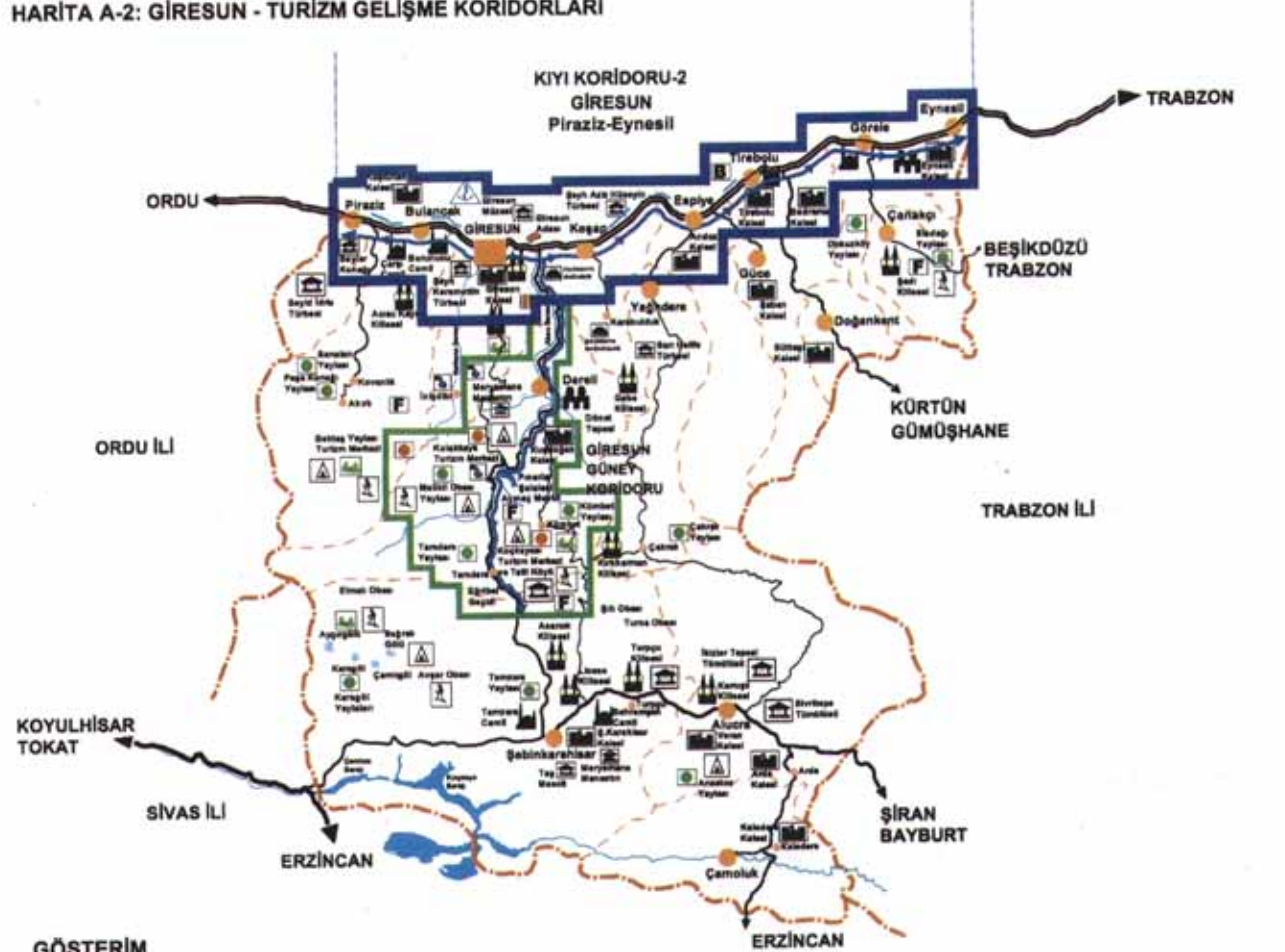
Kümbet yaylasında, Dereli-Kümbet arasındaki 26 km'lik yol sürekli bakımlı olarak tutulmalıdır. Özellikle pis su ve katı atıkların toplanıp bertaraf edilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Eksik sosyal donatılar tamamlanarak alan içerisinde işaretlemeler, otopark düzenlemeleri yapılmalıdır. Birinci aşamada, Göktepe ve Kızakkertili tepeleri arasında 2,450 m noktaya kadar kış sporları için mekanik tesis kurulmalı, ikinci aşamada ise Göktepe yaylasından 2,463 rakımlı Göktepe tepesine kadar mekanik tesis yapılmamıştır.

Bektaş Yaylası-Giresun kent merkezi arasında kalan 22 km'lik yolun asfaltlanması gerekmektedir. Aynı şekilde Bulancak ile arasındaki 27 km'lik yol da asfaltlanmalıdır. Bektaş-Kulakkaya-Dereli yol bağlantısı düzenlenmelidir. Eksik altyapı ve sosyal donatı alanları tamamlanmalıdır. Bektaş-Kulakkaya-Yavuzk Kemal-Melikli Obası yaylaları doğa sporları parkuru olarak değerlendirilmeli, gerekli işaretlemeler ve kamp alanları düzenlenmelidir. Bektaş yaylasındaki 1,850 m'deki toplanma noktasından, Yürücek Tepesi (2,300m), Göllerönü Tepesi (2,150 m) ve Kıran Tepe'ye (2,072 m) mekanik tesislerin yapılarak kış turizmine de yaylanın açılması sağlanabilir.

Kulakkaya Yaylası Turizm Merkezi'ne Giresun kent merkezinden gelen yolun 78 km'lik ve Bektaş Yaylası ile arasındaki 22 km'lik yolun asfaltlanması gerekmektedir. Ayrıca eksik altyapı ve donatı alanlarının tamamlanmalıdır.

Yayla gurupları ve turizm merkezleri arasında sağlıklı bir ulaşım sistemi kurulmalı, gerekli noktalarda dinlenme ve mola yerleri düzenlenerek işaretleme ve yönlendirme yapılmalıdır. (Harita A -2)

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK KALKINMA ÇALIŞMASI
HARİTA A-2: GİRESUN - TURİZM GELİŞME KORIDORLARI

GÖSTERİM

- Sınırlar**
- İl Sınırı
  - İlçe Sınırı
- Yerleşim Merkezleri**
- İl Merkezleri
  - İlçe Merkezleri
  - Beldeler
  - Köyler
- Akt Yapı ve Ulaşım Sistemi**
- Karayolu
  - Liman
  - Balıkçı Banağı

Gelişme Koridorları

Kıyı Kesim Gelişme Koridorları

İç Kesim Gelişme Koridorları

(Ana ulaşım aksına bir saatlik sürüş mesafesi içinde kalan noktaları kapsamaktadır.)

Öneri Koridor ve İl Ölçeği Tur Güzergahı

Tarihi ve Kültürel Değerler

- Cami
- Kale
- Köprü
- Kilise
- Manastır
- Özgün Sivil Mimari Örnekleri
- Festivaller
- Kaya Mezarları
- Antik Yerleşmeler
- El Sanatları (Bakırcılık, Halıcılık, Ağaç İşleri)

Sportif Faaliyetler

- Kamping
- Orta Balıkçılığı
- Rafting
- Trekking
- Kuş Gözlemciliği
- Yamaç Paraşütü
- Kış Sporları
- Çim Kayağı

Doğal Değerler

- Milli Parklar ve Tabiat Koruma Alanları
- Doğal Güzellikler
- Orman Alanları
- Göller
- İrmak ve Derele
- Turizm Merkezi
- Yaylalar
- Plajlar

Yukarıda gösterilen tur güzergahının tamamlanması için 4 gün gerekmektedir.

Belde Proje Danışmanlık ve Ticaret Ltd. Şti.

Mevcut Tesla ve Yatak Sayıları

GİRESUN	BAKIRLILIK BLD.İLİ	BELEDİYE BLD.İLİ	TOPLAM
YERİNE SAYISI	11	11	22
YATAK SAYISI	707	357	1064

Öneri Yatak Sayıları

GİRESUN	YATAK SAYISI
KYI KESİM	3054
İÇ KESİM	784
GÜNEY KESİM	0
TOPLAM	3818

4.1.2.4.6. Kıyı Koridoru 3

Trabzon ili kıyı kesimi, Giresun il sınırı – Rize il sınırı arasında kalan 125 km uzunluğundaki doğrusal banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Beşikdüzü, Vakfıkebir, Çarşıbaşı, Akçaabat, Trabzon (merkez ilçe), Yorma, Arsin, Araklı, Sürmene, Of ilçe merkezleri yer almaktadır.

Turizm Karakteristikleri: Kıyı turizmi olanakları (plajlar, balıkçı barınakları, kentsel turizm, transit giriş noktası), kültür turizmi (tarihi kentsel dokular, müzeler, anıt özelliğindeki tek tarihi yapılar) koridorun baskın özellikleridir. Tur programlarının, düğüm noktalarının bu koridor üzerinde yer alması, koridorun öne çıkan en büyük özelliğidir.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Sahiller-kumsallar, yat turizmi, iç bölge turları için açılım noktaları, ulaşılabilirliğe bağlı toplanma ve dağılım merkezi, büyük ve kaliteli konaklama tesislerinin merkezi, kültür turizmi (müzeler, tarihi kentsel doku, anıt özelliğindeki tek yapılar), festivaller (Akçaabat Aladurbiye Deniz Eğlenceleri-6 Temmuz, Sürmene Kültür ve Turizm Şenliği-1-2-3 Ağustos) turizme konu olabilecek en önemli ürünlerdir.

Turizm Kaynakları ve Konumu: Trabzon kıyı kesimi, iç dinamikler bakımından, tüm bölgenin en gelişmiş kısmını oluşturmaktadır. Doğu Karadeniz'in en büyük ili olan Trabzon bu aks üzerinde yer almaktadır. Bölgedeki tek havaalanı, uluslararası yolcu ve ticaret gemilerine açık limanı, Doğu Karadeniz'i güneye bağlayan en önemli yolun açılım noktası olması, Trabzon Kıyı koridorunun turizm ve ticari hayatının çeşitlenmesine olanak vermektedir. Bölge ile alakalı pek çok turun başlangıç-bitiş noktası konumundadır.

Ayasofya Kilisesi

Kaynak:www.trabzon.gov.tr

Trabzon kent merkezi ve yakın çevresi; tarihsel süreç içerisinde de çeşitli medeniyetlerin önemli bir yerleşim alanı olmuştur. Bu özelliği yüzünden kıyı kesimi, farklı kültürlerle ait pek çok esere ev sahipliği yapmaktadır. Aks boyunca yer alan ilçe merkezleri, geleneksel doku örnekleri, el sanatları ve yerel tatları ile kültür turizmi için geniş imkanlar sunmaktadır.

Kıyı kesiminin hemen güneyinden başlayan tepeler doğal değerlerle yerleşim alanlarının bir bütünlük içinde olmasını ve güzel bakı noktaları oluşmasına neden olmaktadır. Trabzon ili kıyı kesimi, ulaşım imkanlarının gelişmiş olması nedeni ile kaliteli konaklama tesisleri açısından da bölgenin en gelişmiş kesimidir.

Trabzon Kıyı Kesimi

Kaynak: Trabzon İli Turizm Broşürü, Trabzon Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Günübirlik ziyaret olanakları bulunan doğal ve kültürel değerler şunlardır: Çarşıbaşı ilçesindeki doğal kumsal ve plajlar, Akçaabat'da geleneksel yerleşim doku örnekleri, Sera Gölü ve çevresi, Merkez ilçede, Ayasofya Kilisesi, Atatürk Köşkü, Cephanelik, Trabzon Kalesi, Kale Park, Boztepe, Orta Mahalle, Küçük Ayvasıl Kilisesi, Kuştu Manastırı, Kızlar Manastırı, İskenderpaşa Camii, Büyük İmarek Camii, Çarşı Camii, Vakıfhan, Taşhan, Fatih Hamamı vb. Sürmene'de, Memişoğlu Konağı, Çamburnu ve Mavi Bayrak Plajı'dır.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Trabzon'un ve Bölgenin en önemli turizm odağı olması nedeni ile ulaşım ve altyapı tesis ve sistemlerinin geliştirilmesi; havaalanı ve liman gibi giriş kapılarının modernize edilmesi; liman ve balıkçı barınaklarının bir kısmının yat yavaşma ve çekek yeri olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Kıyı kesiminde yer alan ilçe merkezleri, özellikle Akçaabat ve Trabzon kent merkezinin kentsel düzenlemelere konu edilerek belli alanlarında yaya mekanları ve alışveriş merkezlerinin düzenlenmesi gerekmektedir. Trabzon ve yakın çevresinde tiyatro, sanat galerisi, çok amaçlı salonlar vb. kültürel donatılar geliştirilerek etkinliklerin artırılması gerekmektedir. Ayrıca kentsel alanlarda açık ve yeşil alanlar çoğaltılmalıdır.

Mevcut geleneksel dokunun, özellikle Orta Mahalle'nin korunması; tarihi, tek yapılar Koruma Kurulu karar ve görüşleri doğrultusunda turizme açılmalıdır.

Yeni yapılacak büyük kapasiteli konaklama tesisleri, mevcut doku dışına çıkarılarak, yerleşmelerin yakın çevrelerinde, düşük yoğunlukta ve kırsal dokuyu yansıtan biçimde inşa edilmelidir. Mevcut konaklama ve yeme içme tesisleri iyileştirilmelidir.

Kentin ve çekici noktaların kolay algılanmasını sağlayacak, tanıtım panoları ve yönlendirme levhaları konulmalıdır. Anıtsal özelliği olan tarihi yapılar ışıklandırılmalıdır.

4.1.2.4.7. Trabzon Güney 1- Gümüşhane Koridoru

Trabzon ilinden güneye inen karayolu boyunca ilerleyen, Gümüşhane ilini de kapsayan ve belli noktalarda dallanma yaparak Bayburt il sınırına kadar uzanan 170 km'lik banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Trabzon kent merkezi, Maçka, Kürtün, Torul, Gümüşhane kent merkezi aks üzerinde yer almaktadır.

Turizm Karakteristikleri: Alternatif turizm ürünleri, doğal ve kültürel değerlerin bütünleştiği bir akstır. Bu hat üzerinde özgün doğal değerler, anıtsal özelliği bulunan tarihi yapılar, antik yerleşme alanları ve kültürel birikimlerin incelenebildiği alanlar bulunmaktadır. Doğu Karadeniz'e gelen bütün turlar, bu koridorun Trabzon kesiminde kalan kısmını mutlaka ziyaret etmektedirler.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Alternatif turizm ürünlerinin çeşitlenmesine bağlı, bölgenin iç dinamikleri yüksek bir kesimdir. Yerli yabancı tur programları tarafından çok sık kullanılan aks üzerinde, yayla-yayla turizmi, kampçılık, yürüyüş, kış sporları, mağara inceleme, bitki inceleme, tarihsel yerleşme ve eserlerin ziyareti, yerel yaşam ve tatların denenebildiği turizm faaliyetleri yapılabilir. Pek çok alternatif faaliyet yapma imkanı bulunan tüm bölgenin en önemli, en güçlü ve çeşitliliği bulunan turizm aksıdır.

Turizm Kaynakları ve Konumu:

Sümela Manastırı

Kaynak: www.trabzon.gov.tr

Doğal ve kültürel değerlerin öne çıktığı aks üzerinde yer alan Maçka-Şolma Turizm Merkezi ve çevresindeki yayla grupları, bozulmamış doğal yapısı, zengin bitki örtüsü ve geleneksel yayla evleri ile önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Bütün Doğu Karadeniz'in uluslararası alanda da en çok tanınan turizm ürünü olan Sümela Manastırı ve Altındere Milli Parkı, aks üzerinde yer almaktadır. Altındere Milli Parkı ormanlık alanları ve vadi içinden geçen deresi ve tepesine konulmuş Sümela Manastırı ile çekici bir odak noktasıdır. Manastır konumu ve yapısı itibarıyla doğal yapıyla ayrılmaz bir bütün halindedir.

Maçka ilçesi sınırları içerisinde bulunan Zigana Tatil Köyü, geleneksel yapı sitili ve içinde bulunduğu doğal yapı, donatı imkanları ve hizmet çeşitleri ile değerlendirilmesi gereken bir potansiyeldir. Yine Maçka ilçesi sınırları içerisinde bulunan Hamsiköy yerleşmesi gerek meşhur yerel tatları ve geleneksel yaşam kültürü ile öne çıkmaktadır. Gümüşhane ili sınırları içinde yer alan Zigana Turizm Merkezi, tüm bölgenin tek kış sporları merkezidir.

Zigana Tatil Köyü

Kaynak: www.trabzonturizm.gov.tr

Kurulu tesisleri ve konaklama imkanı ile turizm ürünlerinin çeşitlenmesinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Gümüşhane ili Kürtün ilçesi sınırları içinde bulunan Örumcek Ormanları, koruma-kullanma dengesi içerisinde değerlendirilmesi gereken çok önemli bir değerdir. Gümüşhane ilçe merkezinde bulunan Karaca Mağarası hem Gümüşhane'nin hem de koridorun önemli bir turizm noktasıdır. Bunların dışında günübirlik olarak ziyaret edilebilecek doğal ve kültürel değerler şunlardır; Maçka ilçesinde, Maura Yaylası, Kiraz Yaylası, Vazelon Manastırı; Kürtün ilçesinde, Erikbeli Turizm Merkezi, Kadırğa Yaylası; Torul'da, Torul Kalesi, Ardeşa Kalesi; Gümüşhane merkez ilçede, İmera Manastırı, Eski Gümüşhane, Süleymaniye Camii, Sarıçiçek Köy Odaları, Santa Harabeleri'dir.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Sümela Manastırı'nın içinde bulunduğu Altındere Vadisi Milli Parkı'na ait Uzun Dönem Gelişme Planı bir an önce neticelendirilmeli; fiziki gelişmeler; bu plana göre yapılmalıdır. Parkın bir Alan Yönetim Planı hazırlanmalı, alanın tanıtımı için gerekli yerlere işaretlemeler ve tanıtım panoları asılmalıdır. Park içindeki farklı koruma statüleri arasındaki yapılaşma farklılıkları giderilmelidir. Milli Park içerisinde,

sadece denetimli günübirlik tesislere izin verilmeli, konaklama talepleri Maçka ve yakın çevresinde çözümlenmelidir. Park içerisinde yürüyüş yolları ve parkurlar geliştirilmelidir.

Maçka şolma Turizm Merkezi'nin öncelikli olarak alt ve üst ölçekli planlama çalışmaları sonulandırılmalı ve yapılaşma kontrol altına alınmalıdır. Yeni yapılaşmalar geleneksel yayla evleri tipinde olmalıdır. Turizm Merkezi Alan Yönetim Planı anlayışı içerisinde ele alınmalıdır. Yaylanın Maçka ile arasında kalan 22 km'lik ham yol iyileştirilerek sert zeminli hale getirilmelidir. şolma Yaylası'ndan Düzköy ilçesinin yaylalarına giden köy yolu iyileştirilmeli; yayla grupları arasında yürüyüş parkurları ve kamp merkezlerinin düzenlenmesi yapılmalıdır. Gerekli noktalarda yönlendirme ve işaretleme çalışmaları yapılmalıdır.

Zigana Kayak Merkezi'nin donatı ve altyapı çalışmaları tamamlanmalıdır. Tanıtım faaliyetlerine bağlı olarak Kayak Merkezi, evre illerde bulunan, Kop Dağı, Palandöken ve Sakaltutan gibi kiş sporları merkezleriyle beraber pazarlanmalıdır.

Gümüşhane ili Kürtün ilçesinde bulunan rmcek Ormanı, Botanik bilimi ve bitki inceleme amaçlı ziyaretler için düzenlenmelidir. Orman alanı koruma-kullanma dengesi gözetilerek değerlendirilmeli, alanın dışında ve yakın çevresinde günübirlik kullanımlara yönelik tesislere izin verilmelidir.

Gümüşhane Kent Merkezi, ilde bulunan doğal ve kültürel değerler yapılan ziyaretlerde bir konaklama noktası olarak görülmelidir. Altyapı sistemleri ve donatı alanları yeniden düzenlenerek geliştirilmelidir. Mevcut konaklama ve yeme içme tesisleri iyileştirilmeli, tarihi doku koruma altına alınarak, eski yapıların turizm amaçlı olarak kullanımı sağlanmalıdır. Eski Gümüşhane açık hava müzesine dönüştürülmelidir.

4.1.2.4.8. Trabzon Güney Koridoru 2

Trabzon ili Akçaabat ilçesinden Düzköy ilçesine giden yol ve yakın çevresi aks içine girmektedir. kuzey-güney doğrultusunda ilerleyen aks 50 km uzunluğundadır.

Koridor zerinde Kalan Yerleşmeler: Akçaabat ve Düzköy ilçe merkezleri yer almaktadır.

Turizm Karakteristikleri: Doğal değerlerin ve yerel yaşam biçiminin, alternatif turizm potansiyeli olarak öne çıktığı bir akstır. Doğal değerler yönünden zengin, yerel yaylalar, yayla kültürü ve yayla turizmi; koridorun temel turizm karakteristiğini oluşturmaktadır.

Ana Turizm rnleri ve zel Günler: Özellikle yerel halk tarafından yoğun olarak kullanılan yayla gruplarının bulunduğu bölge, yaylalarda yapılan festivaller ve şenlikler ne çıkmaktadır. Ayrıca son dönemlerde kamu eliyle yapılan yatırımlarla da aks, turizme konu olarak pazarlanmaya çalışılmaktadır. Düzenlenen festivaller ve şenlikler şunlardır: Düzköy Hırsafa Karadağ şenlikleri-Temmuz ayının ilk hafta sonu, Akçaabat Hıdırnebi şenliği-20 Temmuz, Düzköy Kamana Yaylası şenliği-Ağustos ayının ilk Pazar günü, Düzköy Honefter şenliği-25 Ağustos-1 Eylül, Düzköy Serda şenliği-Eylül ayının 1. haftasıdır.

Turizm Kaynakları ve Konumu: Bölge halkı tarafından, yoğun bir biçimde kullanılan yaylalar, aynı zamanda sahip olduğu doğal güzellikler ve özgün kültürel özellikleri ile alternatif turizm için iyi bir pazarlama ürünü olmaktadır. Aks üzerinde bir tanesi turizm merkezi olmak üzere, birbirleriyle yakın konumlarda, pek çok yayla grubu bulunmaktadır. Karadağ Yaylası Turizm Merkezi, Kuruam Yaylası, Hıdırnebi Yaylası, Honefter Yaylası, Haka Obası Yaylası, Kayabaşı Yaylası, Hırsafa Yaylası aks üzerinde bulunan önemli yayla gruplarıdır. Ayrıca Düzköy ilçesinde bulunan alky Mağarası da önemli bir doğal oluşumdur. Aks zerinde, Trabzon Valiliği tarafından yaptırılan Hıdırnebi Yaylası Yaylakent ve Kayabaşı Yaylası Yaylakent uygulamaları ile bu bölgeyi turizme açmak istemektedir.

Geleneksel mimari örnek alınarak yapılan, doğal değerlerle iç içe, yeterli donatı alanları ile yayla kentler, pazarlanabilir önemli turizm değerleridir.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Öncelikli olarak Karadağ Yaylası Turizm Merkezi ile ilgili olarak hazırlanan İmar Planı çalışmalarının sonlandırılması gerekmektedir. Kaçak ve çarpık yapılaşma engellenerek, geleneksel yapı tipindeki, yapılaşma teşvik edilmelidir. Yaylalarda yer alan özgün yayla evleri, pansiyonculuk amaçlı kullanılmak üzere turizme açılmalıdır. Bunun için dernek, kooperatif vb. örgütlenmelerin oluşturulması gerekmektedir. Yöre halkı turizm konusunda eğitilmeli ve bilinçlendirilmelidir. Bu yöndeki sivil inisiyatifler desteklenmelidir.

Akçaabat ile Karadağ Yaylası Turizm Merkezi arasındaki 40 km'lik yolun 13 km'lik ham yol olan kesimi sert zeminli hale getirilmelidir. Akçaabat-Hıdırnebi ve Kuruçam yaylaları arasında kalan 16 km'lik yolun asfaltlanması gerekmektedir. Yaylalardaki alt yapı ve sosyal donatı alanları eksiklikleri giderilmelidir.

Yaylalar bir yönetim planı anlayışı ile değerlendirilmeli yerel kültür örnekleri ve doğal yapı korunmalıdır. Doğa sporları imkanları için parkurlar ve alanlar düzenlenmeli; işaretleme ve bilgilendirme panoları konulmalıdır.

4.1.2.4.9. Trabzon Güney Koridoru 3

Trabzon ili Of ilçesinden Güneye inen Çaykara ilçe merkezinden geçip Uzungöl'de sona eren akstır. Kuzey-güney doğrultusunda giden 60 km'lik doğrusal banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Of, Dernekpazarı ve Çaykara ilçe merkezleri koridorun içindedir.

Turizm Karakteristikleri: Doğal değerlerin ve yerel yaşam biçiminin bütünleştiği alternatif turizm potansiyeli olan bir akstır. Yaylalar ve doğal güzelliklerle bütünleşmiş özgün yerleşim alanları koridorun turizm karakteristiğini oluşturmaktadır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Doğal değerlerle bütünleşik yerel yaşam alanları ve biçimlerinin öne çıktığı koridor; Doğu Karadeniz'e gelen turların büyük çoğunluğuna ev sahipliği yapmaktadır. Koridor üzerinde, tüm Doğu Karadeniz'in turizm potansiyeli içinde çok önemli olan turizm unsurları bulunmaktadır. Aks aynı zamanda yerel ve ulusal festivallere de ev sahipliği yapmaktadır. (Çaykara Kuşmer Yaylası Şenliği-Temmuz ayının 3. Pazar günü, Uzungöl Kültür ve Turizm Şenliği-Ağustos ayının ilk Pazar günü, Çaykara Yayla Ortası Şenliği-20 Ağustos).

Turizm Kaynakları ve Konumu:

Uzungöl

Kaynak: Türkiye'nin Turizm Değerleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tanıtma Genel Müdürlüğü, 2003

Doğal yapısı, gölü ve geleneksel mimari örnekleri ile Uzungöl sadece ülke çapında değil, uluslararası düzeyde de tanınmaktadır. Doğal bir oluşum olan göl, kıyısındaki camisi, ve zengin bitki örtüsü ile Uzungöl, Tabiat Parkı statüsündedir. Görsel açıdan ve peyzaj değerleri bakımından oldukça etkileyicidir. Bölgeye göre nispeten yoğun kullanıma sahip olan Uzungöl'de turizm tesisleri gelişmiştir.

Çaykara ilçesinin batı sınırında yer alan Sultan Murat yaylası, hem tarihsel özellikleri hem de özgün doğal yapısı ile oldukça çekici bir konumdadır. Yöre insanı tarafından yoğun olarak kullanılan, konaklama tesisi bulunan Sultan Murat Yaylası mevcut potansiyelinin altında değerlendirilmektedir. Kıydan güneye inen yol boyunca zengin bitki örtüsü koridorun bir başka çekici unsurudur. Of, koridorun kıyıya açılım noktası ve tur organizasyonlarının başlangıç ve mola noktasıdır. Çaykara ve Dernekpazarı yerel yaşam kültürlerinin izlenebileceği, konaklama ve mola noktaları olarak önem taşımaktadır.

Sultan Murat Yaylası

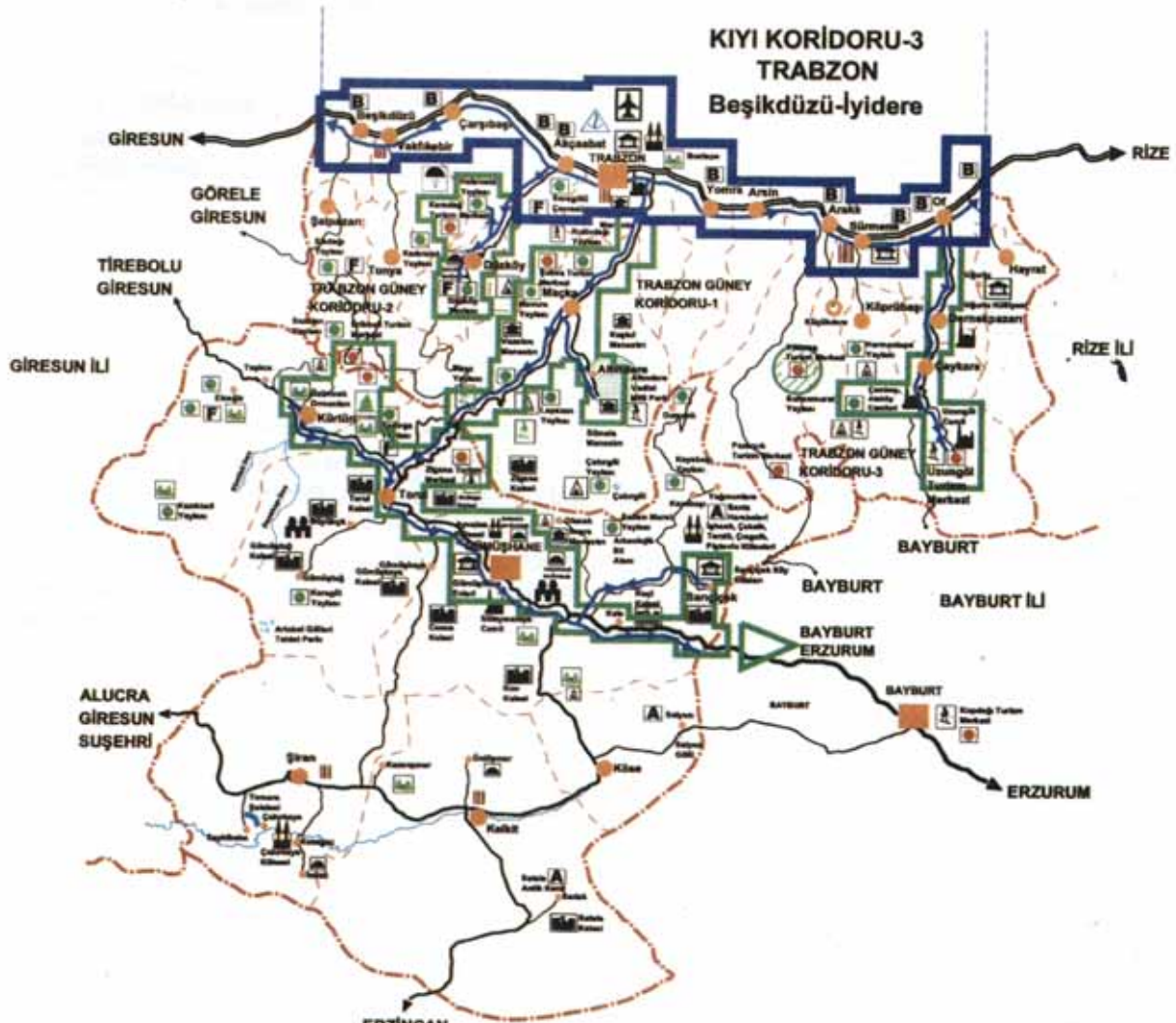
Kaynak: www.trabzonturizm.gov.tr

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Tabiat Parkı olan Uzungöl'ün, aşırı kullanım sonucu doğal güzellikleri ve özgün yerleşim biçimi tehdit altındadır. Turizm Merkezi, Tabiat Parkı ve Doğal SİT Alanı statülerinin içinde olan Uzungöl'de; acil olarak yönetim planının hazırlanması ve İmar Planının, Yönetim Planına göre düzenlenmesi gerekmektedir. Çarpık ve yöresel özelliklere uymayan yapılaşmanın önüne geçilmelidir. Yeni yapılacak yapılar geleneksel mimarinin özelliklerini taşımalıdır. Yapılacak konaklama, yeme-içme vb. tesislere, göl kıyısında yapım izni verilmemelidir. Bölgenin altyapısının bir an önce tamamlanması özellikle atıksu ve katı atık toplanarak bertafının bir an önce çözülmesi gerekmektedir. Yerleşmenin kuzey ve doğu kesimindeki mevcut yapıların korunarak, pansiyon amaçlı turizme açılması desteklenmelidir. Alana tanıtım ve işaret panoları yerleştirilmelidir. Turizm işletmecilerinin dernek, kooperatif veya başka bir örgütlenme modeli içinde bir araya gelerek; önerilen, Alan Yönetim Planının uygulamasına katkı koymaları, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde bulunmaları gerekmektedir.

Sultan Murat Yaylası, imar planının yönetim planı anlayışı ile yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Yerel mimari ve kültürel özellikler korunmalıdır. Çaykara-Sultan Murat Yaylası arasında kalan 17 km'lik ham yol iyileştirilmelidir. Yayla evlerinin pansiyon olarak kullanımı desteklenmelidir. Yayla grupları arasında yürüyüş ve kamp noktaları düzenlenmeli, gerekli yerlere işaretlemeler yapılmalıdır. Yayladaki eksik sosyal donatı alanları ve altyapı hizmetleri tamamlanmalıdır.

Aks boyunca yerleşim merkezlerinde tanıtma ve yönlendirme amaçlı ofisler kurulmalı, yeme-içme tesisleri, konaklama ve mola merkezleri düzenlenmelidir. İlçe merkezlerinde altyapı ve donatı alanları tamamlanmalıdır. Kentsel düzenlemelerle ulaşım bağlantıları düzenlenmeli; çarpık yapılaşma engellenerek, merkezlerin birer kimliği olan alanlara dönüşmesi sağlanmalıdır (Harita A -3).

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK KALKINMA ÇALIŞMASI
HARİTA A-3: TRABZON-GÜMÜŞHANE - TURİZM GELİŞME KORİDORLARI

GÖSTERİM

Sınırlar - İl Sınırı - İlçe Sınırı Yerleşim Merkezleri - İl Merkezleri - İlçe Merkezleri - Beldeler - Köyler Altyapı ve Ulaşım Sistemi - Karayolu - Liman - Balıkçı Barınağı	Gelişme Koridorları - Kıyı Kesimi Gelişme Koridorları - İç Kesim Gelişme Koridorları (Ana ulaşım aksına bir saatlik sürüş mesafesi içinde kalan noktaları kapsamaktadır.) - Öneri Koridor ve İl Ölçeği Tur Güzergahı	Tarihi ve Kültürel Değerler - Camii - Kale - Köprü - Kilise - Manastır - Özgün Sivil Mimari Örnekleri - Festivaller - Kaya Mezarları - Antik Yerleşmeler - Ei Sanatları (Müze, Halk Sanatı, Ağaç İşçiliği)	Sporatif Faaliyetler - Kamping - Orta Balıkçılığı - Rafting - Trekking - Kuş Gözlemciliği - Yamaç Paraşütü - Kış Sporları - Çim Kayağı	Doğal Değerler - Milli Parklar ve Tabiat Koruma Alanları - Doğal Güzellikler - Orman Alanları - Göller - İrmak ve Dereler - Turizm Merkezi - Yaylalar - Pisajlar

Yukarıda gösterilen tur güzergahının tamamlanması için 5 gün gerekmektedir.

Belde Proje Danışmanlık ve Ticaret Ltd. Şti.

Mevcut Tesis ve Yataklı Sayıları				Öneri Yataklı Sayıları	
Konaklama	Yataklı	Yataklı	Yataklı	Günlük	Yataklı
Yataklı	2	8	10	0	0
Yataklı	88	257	345	0	851
Yataklı				0	851

4.1.2.4.10. Kıyı Koridoru 4

Rize ili Kıyı kesimi, Trabzon il sınırı ve Artvin il sınırları arasında kalan 100 km uzunluğundaki doğrusal banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: İyidere, Derepazarı, Rize (kent merkezi), Çayeli, Pazar, Ardeşen, Fındıklı ilçe merkezleri aks üzerinde yer almaktadır.

Turizm Karakteristikleri: Kitle ve kıyı turizmi olanakları (plajlar, balıkçı barınakları, kentsel turizm), kültür turizmi (kentsel dokular, müzeler, anıt özelliğindeki tek tarihi yapılar) koridorun baskın özellikleridir. Tur programları tarafından, iç kesimlere yapılan ziyaretlerin açılım noktaları aks üzerinde bulunmaktadır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Sahiller-kumsallar, yat turizmi, iç bölge turları için açılım noktaları, ulaşılabilirliğe bağlı toplanma ve dağılım merkezi, mola noktaları, göreceli olarak kaliteli konaklama tesisleri, kültür turizmi öğeleri (müzeler, tarihi kentsel doku, anıt özelliğindeki tek yapılar), festivaller (Rize Çay ve Turizm Festivali-Haziran ayının 1. haftası, İyidere Deniz Şenlikleri-Temmuz'un 4. haftası, Fındıklı Yeşil Altın Deniz Şenlikleri-Ağustos'un 3. haftası, Çayeli Kültür ve Sanat Festivali-Ağustos ayının 4. haftası, Pazar Kültür Sanat ve Spor Festivali-Ağustos ayının 4. haftası, Ardeşen Atmaca 53 Festival-Ağustos ayının 4. haftası) koridorun pazarlanabilir ana turizm unsurlarıdır.

Turizm Kaynakları ve Konumu: Doğu Karadeniz'deki diğer bölgelerle göre, Trabzon'la en çok etkileşim içinde olan kesimdir. Doğu Karadeniz Bölgesinin önemli yayla ve milli parklarına (Ayder, Kaçkar, Fırtına Deresi Vadisi) açılım noktasıdır. Aks, konaklama tesislerinin gelişmeleri için gerekli altyapıya sahiptir. Kıyıda hemen sonra başlayan tepelerin yamaçları, zengin bitki örtüsü ve bakı noktaları ile görsel açıdan güzellikler oluşturmaktadır. Kültürel değerler açısından da zengin olan kıyı bölgesi; pek çok tarihi esere ev sahipliği yapmaktadır. Günü birlik ziyaret edilebilecek doğal ve kültürel değerler şunlardır: Merkez ilçede, Rize Kalesi, Atatürk Müzesi, Kurşunlu Camii, Gülbahar Camii, Orta Camii, Cezayirli Ali Paşa Camii, Hükümet Meydanı, tarihi kentsel doku, Ayane Ören Yeri, Çifte Kavak ve Alipaşa Plajları, Çaykur Ziraat Çay Bahçesi, Ayazma Tepesi; Ardeşen ilçesinde, Rum Kilisesi, Pirinçli Köyü Camii, Köprüköy Köprüsü, Seslikaya Mağraları; Çayeli'nde, Zeleki Kalesi, Cafer Paşa Camii, Derepazarı'nda, Uzunkaya Camii; Fındıklı ilçesinde, Çağlayan köyü Köprüsü; Pazar ilçesinde ise Ciha Kalesi ve Kız Kalesi'dir.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Öncelikle Koridorun yönetici merkezi olan Rize merkez ilçenin, kentsel görünümünün yenilenmesi (geleneksel dokuyu andıran biçimde yapı cephe giydirilmesi, kentsel açık alan düzenlemesi, otantik elemanlarla kentsel mobilya tesisi, sokak yol dokusu düzenlemesi ve aydınlatması, çarpık yapılaşmanın engellenmesi vb.), altyapı sistemleri ile kentsel donatıların geliştirilmesi gerekmektedir. Limanın ve balıkçı barınaklarının belli kısımlarının yat yavaşlama ve çekek yerleri olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kıyıda günümüzde yat turizmi gelişmemiş olmakla birlikte; önümüzdeki dönemde özellikle Ren-Tuna su yolunun sağladığı olanaklar göz ardı edilmemelidir. Bu öneri tüm kıyı kesimi için geçerlidir.

Yeni yapılacak büyük kapasiteli konaklama tesisleri mevcut kentsel dokunun dışında, yöresel mimariden izler taşıyan yapılar şeklinde, yerleşmelerin dışında yapılmalıdır. Mevcut konaklama, yeme-içme tesislerinin kalitesi ve servis sunumları geliştirilmelidir. Turizm sektöründe çalışan personel eğitilmelidir.

Rize kent merkezi ve diğer ilçe merkezlerinde yaya mekanları ve alışveriş merkezleri oluşturulmalıdır.

Kıyı koridorunda yer alan bütün ilçe merkezlerinde kentsel düzenlemelerle fonksiyonlar arasındaki ilişkiler düzenlenmelidir. Çarpık yapılaşmalar engellenmeli tarihi kentsel dokular sağlıklılaştırılarak turizmde, kaynak olarak kullanılmalıdır. Merkezlerde ve önemli noktalarda tanıtım ofisleri kurulmalı, yönlendirme ve bilgilendirme panoları yerleştirilmelidir.

4.1.2.4.11. Rize Güney Koridoru 1

Ardeşen ilçesinden, güneye Kaçkar Dağları Milli Parkına uzanan 45 km uzunluğundaki, Fırtına Deresi Vadisi boyunca ilerleyen bir akstır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Ardeşen ve Çamlıhemşin ilçe merkezleri, aks üzerinde yer alan önemli yerleşmelerdir.

Turizm Karakteristikleri: Doğal değerlerin baskın olduğu, doğal değerlerle bütünleşik kültürel varlıkların yer aldığı alternatif turizm ürünleri koridorun turizm karakteristiğidir. Yerli – yabancı turizm aktivitelerinin yoğun olduğu, tüm Doğu Karadeniz'in en çok tanınan bölgeleri bu aks üzerinde yer almaktadır. Endemik bitki ve hayvan türlerinin bulunduğu; olağanüstü doğal yapısı, arkeolojik değerleri, yerel yaşam biçimleri ve ılıcaları ile koridorun zengin bir potansiyeli bulunmaktadır.

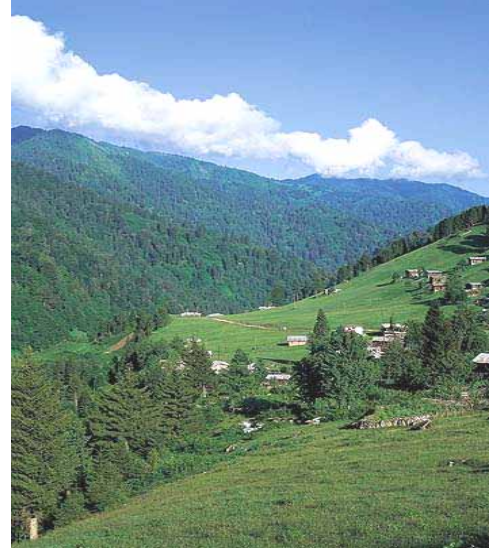
Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Aks Türkiye'deki sayılı alternatif turizm merkezlerinden biridir. Doğa ve doğal yaşamı tanıma, doğa sporları, bitki inceleme, kültürel varlıkları ziyaret, kaplıca turizmi, yayla turizmi, yerel yaşam biçimi, geleneksel yapı ve yerleşim alanları, yöresel mutfak, Rize Güney 1 koridorunun ana turizm ürünleridir. Bu doğal ve kültürel değerlerin yanında geleneksel festival ve şenlikler de bir başka çekici unsurdur (Çamlıhemşin Ayder Kültür Turizm Şenlikleri-Haziran ayı, Rize (Çamlıhemşin) Dağcılık ve Turizm Şenliği-Temmuz'un 2. haftası, Ardeşen Kaçkar – Altıparmak Yayla Şenliği-Ağustos'un 2. haftası).

Turizm Kaynakları ve Konumu: Aks boyunca ilerleyen Fırtına Deresi Vadisi başlı başına büyük bir turizm potansiyeli oluşturmaktadır. Zengin bitki örtüsü, tarihi, kemerli taş köprüleri, ormanlık alan içine yayılmış çay bahçeleri ile olağan üstü peyzaj değerleri taşımaktadır. Koridorun Güney ucunda yer alan Ayder Yaylası Turizm Merkezi, ülke genelinde iyi tanınan bir turizm merkezidir. Ayder Yaylası, aynı zaman da Kaçkar Dağları Milli Parkı'nın içinde yer almaktadır. Yaylada bulunan kaplıca, artı bir turizm potansiyelidir. Ayder, özgün yayla evleri, bitki örtüsü, yakın çevresinde bulunan su kaynakları ve şelaleleri ile görsel açıdan çok etkileyicidir. Doğa sporları (yürüyüş, kampçılık, bitki inceleme vb.) açısından oldukça uygun olan yayla, yakın çevresinde önemli tarihi eserler barındırmaktadır. Konaklama ve günübirlik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik tesisler gelişmiştir.

Ayder Yaylası

Kaynak: Rize İli Turizm Broşürü, Rize Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Ayder Yaylası

Ayder'i de içine alan Kaçkar Dağları Milli Parkı zengin bitki örtüsü, özgün topoğrafik yapısı ve jeolojik oluşumları ile yurt dışından da talebin yoğun olduğu bir alandır. Doğa sporları ve dağcılık için geniş imkanları olan Milli Park, Türkiye'deki sayılı buzul alanlarından. Buna bağlı oluşan buzul gölleri ve vadileri eşsizdir. Yerli ve yabancı profesyonel dağcılar, Ayder üstünden gidilen kuzey rotasını izleyerek, zirve tırmanışları yapmaktadır.

Kaçkar Dağları

Kaynak: Rize İli Turizm Broşürü, Rize Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Kavron yaylaları Milli park içindeki tur güzergahlarında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Yukarı Kavron Yaylası, Kaçkar'a tırmanan dağcılar için tırmanma parkurunda yer almakta ve kamp alanı olarak kullanılmaktadır. Eşsiz doğal güzellikler sunan ve zengin kültürel varlıkları bulunan aks ve yakın çevresinde gününbirlik ziyaret edilebilecek değerler şunlardır; Zil Kale, Kale-i Bala, Gelintülü ve Bulut şelaleleri , Pokut, Sal, Hazındağ, Elevit, Polavit, Trevit yaylaları, Öküzyatağı, Deniz ve Derebaşı Buzul gölleri, Fırtına ve Hala dereleri üzerinde yer alan tarihi taş köprüler.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Çamlıhemşin, Milli Park içindeki hassas noktalar, ziyaretlerin ve konaklama talebinin merkezi olmalıdır. Gerekli donatı alanları ve altyapı hizmetleri tamamlanmalıdır. Yeme-içme ve konaklama tesisleri yöreye ve doğal yapıya uygun olmalıdır. Pansiyonculuk geliştirilmeli, yöre halkı eğitilerek turizm konusunda bilinçlendirilmelidir.

Ayder Turizm Merkezi'nde bir alan yönetim planı hazırlanarak, imar planı bu doğrultuda yeniden düzenlenmelidir. Tüm uygulamalar plan kararları doğrultusunda yapılmalı, geleneksel yapı biçimi korunmalıdır. Eksik sosyal donatı alanları ve altyapı hizmetleri tamamlanmalıdır. Yayla evlerinin pansiyon olarak düzenlenmesi teşvik edilmelidir. Yürüyüş yolları düzenlenmeli gerekli yerlere işaretlemeler yapılmalıdır.

Kaçkar Dağları Milli Parkı'nın Uzun Devreli Gelişme Planı çalışmaları bir an önce tamamlanmalı ve farklı bölgelemeler yapılmalıdır. Bu plan doğrultusunda gerekli yerlerin alan yönetim planları hazırlanmalı, Elevation, Aşağı ve Yukarı Kavron ve benzer yaylalarda bu plan doğrultusunda kararlar alınmalıdır. Yüksek kesimlerde, motor trafiği engellenmeli; yürüyüş parkurları ve işaretlemeler yapılmalıdır. Yürüyüş ve tırmanma parkurlarında kamp alanları düzenlenmelidir.

4.1.2.4.12. Rize Güney Koridoru 2

Trabzon il sınırından güneye inen, ili boydan boya geçerek; Erzurum ili sınırına kadar uzanan kuzey güney doğrultulu, 85 km uzunluğunda bir akstır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: İspir (Erzurum) yolu boyunca il sınırına kadar giden aks üzerinde yer alan ilçe merkezleri; İyidere, Kalkandere ve İkizdere'dir.

Turizm Karakteristikleri: Bozulmamış doğal değerleri, yerel yaşam biçimi, yayla turizmi vb. unsurların bulunduğu alternatif turizm potansiyeli taşıyan bir akstır. İl içindeki diğer turizm akslarına göre nispeten daha az tanınan aks, bozulmamış doğal yapısı ve kültürel özellikleri ile dikkat çekmektedir.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Koridorun ana turizm ürünleri yaylalarda yer alan doğal ve kültürel değerlerdir. Görece olarak daha az kullanılan aks, doğa ve kültür turizmi için önemli potansiyeller taşımaktadır. Doğa sporları için de imkanlar taşıyan aks; geleneksel festival ve şenlikleri ile de ilgi çekicidir (İkizdere Güneyce Varda Yaylası Şenlikleri-Ağustos'un 3. haftası, İkizdere Çağrankaya Yayla Festivali-Ağustos'un 4. haftası vb.).

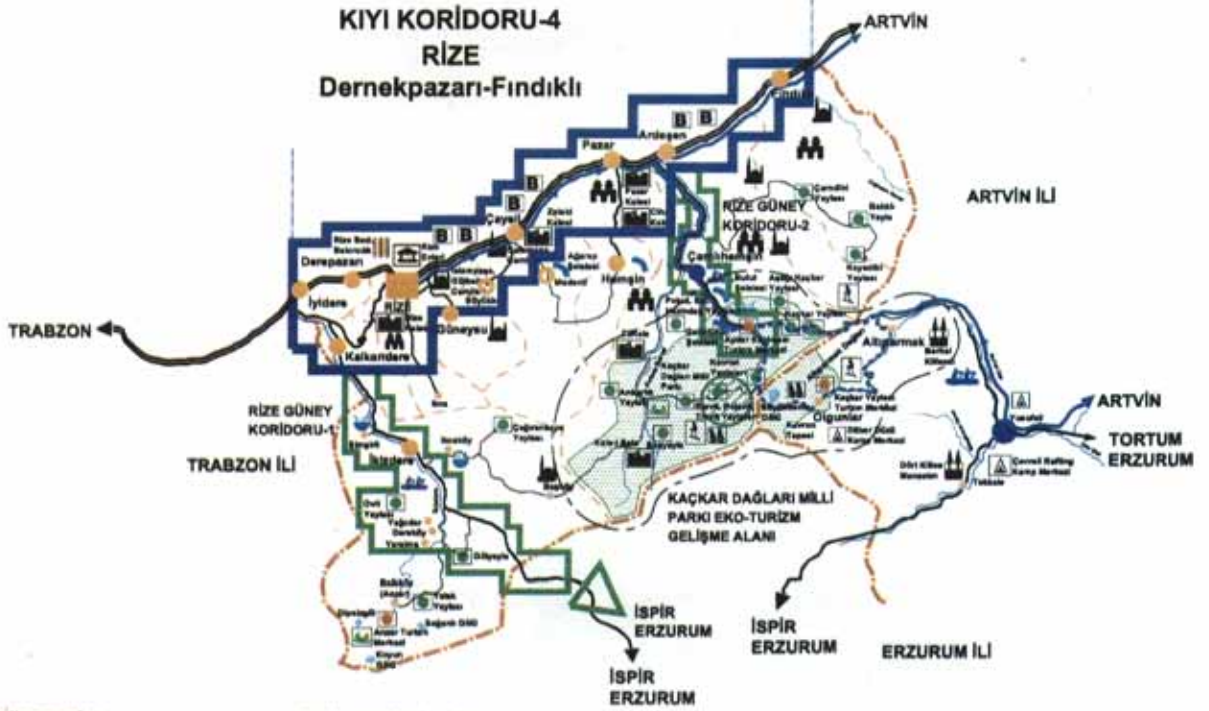
Turizm Kaynakları ve Konumu: Sahilden güneye döndükten sonra İspir'e uzanan yol eşsiz doğal güzelliklerle kaplıdır. İyidere-İkizdere akarsuyuna paralel uzanan yol, görsel açıdan çok zengindir. Aks üzerinde yer alan Ovit yayla grubu, keşfedilmemiş doğal güzellikleri, yayla kültürü, özgün mimariye sahip yayla evleri ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Kolay ulaşılabilir olan yayla grubunda bir de konaklama tesisi bulunmaktadır. Bölgenin, alternatif güney bağlantısı olabilecek İspir yolunun düzenlenmesi halinde aks, gelişme eğilimi içerisine girecektir. Karayolu boyunca ilerleyen İyidere-İkizdere akarsuyu rafting ve balıkçılık açısından uygundur. Kaçkar Dağları Milli Parkı'ndan batıya doğru gelen yayla ve köy yolları aks'a açılmaktadır. Bu alternatif, tur güzergahlarının gelişmesine uygundur. Gününbirlik doğal ve kültürel değerler şunlardır: İkizdere Diktaş köyü ayazlı mevkii köprüsü, İkizdere Çamlık ve orman içi dinlenme tesisi, Çiçekli Yaylası, Çağrankaya Yaylası, Varda Yaylası ve İçmesi, Cimil Yaylası'dır.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Sahilden, İspir'e uzanan karayolu bağlantısının yeniden düzenlenerek, kalitesinin artırılması halinde iç bölge bağlantılarının güçleneceği ve bir iç dinamik yaratacağı gerçektir.

Aks üzerinde bulunan yerleşim merkezlerinde konaklama, yeme-içme ve tanıtma ofislerinin geliştirilmesi ve kentsel düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Altyapı sisteminin ve gerekli donatı alanlarının yeniden düzenlenmesi ve eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.

Ovit Yayla grubu bir yönetim planı anlayışı ile ele alınmalıdır. Bu doğrultuda, çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planları hazırlanmalıdır. Eksik altyapı ve sosyal donatılar tamamlanmalıdır. Özellikle Dereköy ve Bayır gibi kırsal yerleşmelerin butik otel ve pansiyon olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Yürüyüş yolları düzenlenmeli ve işaretlemeler yapılmalıdır (Harita A -4).

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK KALKINMA ÇALIŞMASI
HARİTA A-4: RİZE - TURİZM GELİŞME KORİDORLARI

GÖSTERİM

- Sınırlar**
- İl Sınırı
  - İlçe Sınırı
- Yerleşim Merkezleri**
- İl Merkezleri
  - İlçe Merkezleri
  - Beldeler
  - Köyler
- Alt Yapı ve Ulaşım Sistemi**
- Karayolu
  - Liman
  - Balıkçı Barınağı

- Gelişme Koridorları**
- Kıyı Kesimi Gelişme Koridorları
  - İç Kesim Gelişme Koridorları
(Ana ulaşım aksına bir saatlik sürüş mesafesi içinde kalan noktaları kapsamaktadır.)
  - Yürüyüş ve Tabiatı Tanıma Tur Güzergahı
  - Eko-Turizm Gelişme Alanları
  - Eko-Turizm Alanları Yakını Konaklama İstasyonları
  - Öneri Koridor ve İl Ölçeği Tur Güzergahı
  - Öneri Yürüyüş Güzergahı

- Tarihi ve Kültürel Değerler**
- Cami
  - Kale
  - Köprü
  - Kilise
  - Manastır
  - Özgün Sivil Mimari Örnekleri
  - Festivaller
  - Kaya Mezarları
  - Antik Yerleşmeler
  - Eİ Sanatları (bakır, altın, ağaç işleri)

- Sportif Faaliyetler**
- Kamping
  - Orta Balıkçılığı
  - Rafting
  - Trekking
  - Kuş Gözlemciliği
  - Yamaç Paraşütü
  - Kış Sporları
  - Çim Kayağı

- Doğal Değerler**
- Milli Parklar ve Tabiat Koruma Alanları
  - Doğal Güzellikler
  - Orman Alanları
  - Göller
  - İrmak ve Dereler
  - Turizm Merkezi
  - Yaylalar
  - Plajlar

Yukarıda gösterilen tur güzergahının tamamlanması için 4 gün gerekmektedir.

Belde Proje Danışmanlık ve Ticaret Ltd. Şti.

Seminer Organizasyon Danışmanlık ve Turizm A.Ş. İş Birliği ile

Mevcut Teatis ve Yatak Sayıları				Öneri Yatak Sayıları	
RİZE	SARAKLIK BİLDİSİ	BELEDİYE BİLDİSİ	TOPLAM	RİZE	YATAK SAYISI
				KIYI KESİM	3054
				İÇ KESİM	764
				GÜNEY KESİM	0
				TOPLAM	3818
TOPLAM	8	82	90		
TOPLAM	712	3148	3860		

4.1.2.4.13. Kıyı Koridoru 5

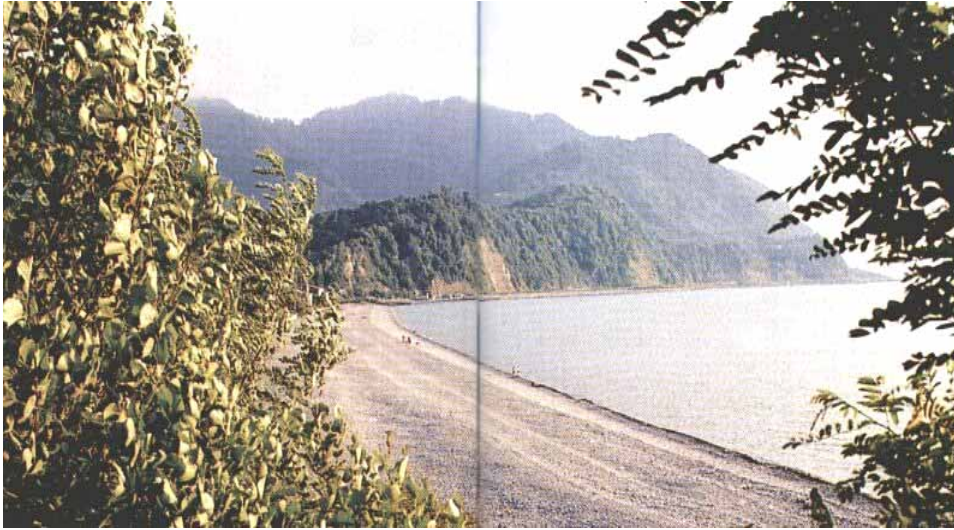
Artvin ili kıyı kesimi, Rize il sınırı ve Gürcistan ülke sınırı arasında kalan 35 km uzunluğundaki doğrusal banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Arhavi, Hopa ilçe merkezleri aks üzerinde yer almaktadır.

Turizm Karakteristikleri: Kitle ve kıyı turizmi olanakları (plajlar, balıkçı barınakları, kentsel turizm), sınır ticareti, kültür turizmi (kentsel dokular, anıt özelliğindeki tek tarihi yapılar), bitki ve yaban hayatı inceleme turizmi, koridorun baskın özellikleridir. Türkiye'nin Gürcistan'a açılan yolu olması ve sınır kapısına olan yakınlığı; kıyı kesiminin dinamik bir yapıda olmasına neden olmaktadır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Sahiller-kumsallar, yat turizmi, Artvin merkez ve iç bölgelere açılım ve bağlantı noktalarının yer alması, ulaşılabilirliğe bağlı toplanma ve dağılım merkezi, sınır kapısının, transit trafiğin mola noktaları olması, göreceli olarak kaliteli konaklama tesisleri, kültür turizmi öğeleri, festivaller (Hopa Deniz Festivali-27 Ağustos-2 Eylül, Arhavi Kültür ve Sanat Festivali-Temmuz ayının 2. haftasonu) turizme konu olabilecek başlıca özelliklerdir.

Turizm Kaynakları ve Konumu: Artvin ili kıyı kesimi, ormanlık alanların denizle buluştuğu coğrafyası ile öne çıkmaktadır. Hopa limanı Doğu Karadeniz Bölgesi'nin önemli bir limanıdır. Uluslararası ticari gemilerin yanaştığı liman, bölge ekonomisi için çok önemlidir. Koridorun en büyük turizm potansiyelini Hopa kıyıları oluşturmaktadır. Yeşil ve denizin bir araya geldiği uzun ve geniş kumsalları ile Hopa – Kemalpaşa plajları görülmeye değerdir.

Kemalpaşa Plajı

Kaynak: Artvin İli Turizm Broşürü, Artvin Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Çamburnu Tabiatı koruma alanı, doğal değerleri ile etkileyicidir. Sarıçam'ın kıyıya kadar indiği nadir alanlardandır. Yaban hayatı yönünden de zengin olan Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı, Karadeniz üzerinden gelen göçmen kuşların da Doğu Karadeniz'e ulaştıkları ilk bölgedir. Gününbirlik ziyaret edilebilecek değerler şunlardır: Ortacalar Çift Kemer Köprüler, Ortacalar Camii, Ciha Kalesi, Sultan Murat Tepesi, Su Gören Camii vb. dir.

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir? Artvin kıyı kesiminin turizm potansiyelinin geliştirilmesi için, mevcut değerlerin koruma-kullanma dengesi içerisinde değerlendirilmesi

gerekmektedir. Kıyı kesiminde yer alan yerleşmelerde kentsel düzenlemeler yapılmalı altyapı ve sosyal donatı alanları tamamlanmalıdır.

Hopa – Kemal Paşa sahillerinde kentsel donatı standartlarının yükseltilmesi ve limanın belli kesimlerinin yat yama ve çekek yeri olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Yeni yapılacak büyük konaklama tesisleri yerleşme yakınlarında, düşük yoğunluklu ve kırsal dokuyu yansıtan biçimde inşa edilmelidir. Kemal Paşa plajı gerekli donatılara kavuşturulmalıdır (soyunma kabinleri, WC, otopark, günübirlik tesisler). Gerekli noktalara işaretlemeler yapılmalıdır.

Gürcistan devleti ile yapılabilecek bir antlaşma ile Batum Havaalanının kullanılabilmesi, kıyı kesimi ve Artvin yakın çevresinin ulaşılabilirliğini önemli ölçüde arttıracaktır. Kuşkusuz bu iç dinamiklerin ve bölgesel hareketliliğin artmasına neden olacaktır.

4.1.2.4.14. Artvin Güney Koridoru 1

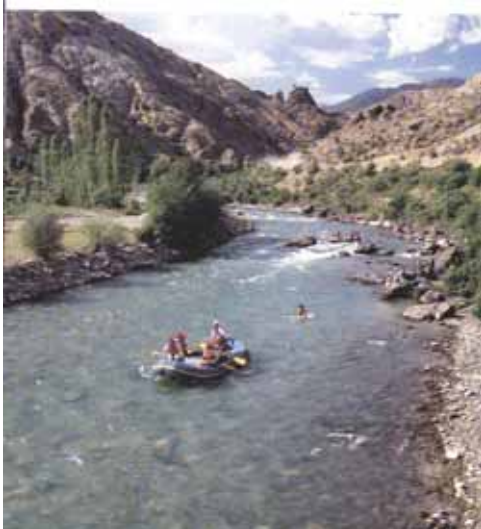
Hopa ilçe merkezinden iç kesimlere uzanan ve Artvin kent merkezinden geçen karayolu boyunca ilerleyip, Erzurum il sınırına kadar uzanan 180 km uzunluğunda bir banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşmeler: Koridor üzerinde kalan önemli yerleşimler: Hopa, Borçka, Artvin merkez ilçe, Yusufeli ilçe merkezleri aks üzerinde yer almaktadır.

Turizm Karakteristikleri: Bozulmamış eko sistemlerin, eşsiz doğal oluşumların ve kültürel-folklorik değerlerin öne çıktığı alternatif turizm potansiyelleri, koridorun karakteristiğini oluşturmaktadır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler: Milli parklar, özgün doğal yapı, akarsu ve dağ sporları imkanları, doğa tanıtma, vahşi yaşamı izleme, folklorik değerler ve tarihsel eserlerin öne çıktığı bir turizm aksıdır. Aks üzerinde, yerel özellikleri bulunan festivaller de görülmeye değerdir (Artvin Kafkasör Kültür Sanat ve Turizm Festivali-Haziran ayının 4. hafta sonu, Borçka Macahel Kafkas Arıcılığı ve Eko Turizm Şenliği, Yusufeli 30 Ağustos Kaçkar Dağı Dostluk ve Sevgi Yürüyüşü-27 Ağustos-Eylül, Yusufeli Geleneksel Karakucak Güreşleri-Ekim ayının 4. hafta sonu).

Turizm Kaynakları ve Konumu:

Çoruh Nehri

Kaynak: Türkiye'nin Turizm Değerleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tanıtma Genel Müdürlüğü, 2003

Koridor üzerinde yer alan potansiyellerin başında, aks boyunca ilerleyen, Çoruh Nehri gelmektedir. Dünyanın sayılı rafting parkurlarına sahip olan nehir bu amaçlı pek çok turisti bölgeye çekmektedir. Artvin kent merkezi doğal değerler yönünden son derece zengindir. Ülkenin en iyi korunmuş eko sistemlerine açılım noktası; buraya yapılacak günübirlik ziyaretlerin konaklama noktasıdır. Yakın çevresinde Hatila Milli Parkı ve Kafkasör Turizm Merkezi yer almaktadır. Kafkasör Yaylası Turizm Merkezi doğal yapısı nedeni ile çok çekicidir. Yayılda yer alan bungalovlarda konaklama imkanı bulunmaktadır. Yayılda düzenlenen festivaller ülke genelinde tanınmaktadır.

Koridor üzerinde hassas noktalar da yer almaktadır. Bunların başında Hatila Vadisi Milli Parkı gelmektedir. Zengin bitki örtüsü, yaban hayatı, özgün topoğrafik ve jeolojik yapısı ile dikkat çekmektedir. Park'ta 500'den fazla endemik bitki türü bulunmaktadır. Artvin il merkezine 10 km mesafede bulunan park içinde günübirlik ve kamp amaçlı düzenlenmiş alanlar yer almaktadır.

Hatila Vadisi Milli Parkı

Kaynak: www.artvin.gov.tr; Artvin İli Turizm Broşürü, Artvin Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Artvin İl Merkezi

Bir başka potansiyel kaynak ise, Yusufeli ilçe merkezi ve yakın çevresidir. Erzurum havaalanından faydalanabilmesi ulaşılabilirliğini arttırmaktadır. Turizm altyapısı kısmen gelişmiş durumdadır.

Kaçkarlar – Buzul Gölleri

Kaynak: Artvin İli Turizm Broşürü, Artvin Valiliği İl Özel İdaresi Müdürlüğü

Kaçkar'ların güney rotası Yusufeli merkezlidir. Çoruh ve Barhal ırmakları ilçe merkezinden geçmekte ve dinlence amaçlı kullanılmaktadır. Yakın çevresinde pek çok kültürel yapı yer almaktadır. Kaçkar Turizm Merkezi-Yaylalar köyü bir başka potansiyel alandır. Kaçkar Dağına güneyden yapılan tırmanışların ve tur programlarının ara konaklama merkezi durumundadır. Doğal değerler yönünden zengin olan Turizm Merkezi'nde pansiyonculuk gelişmiş ve altyapısı kısmen tamamlanmış durumdadır.

Aks üzerinden günübirlik ziyaret imkanı bulunan doęal ve kültürel deęerler Őunlardır: Borćka'da Berta köprüsü, İbriga Őapeli Karagöl Tabiatı Koruma Alanı, Camili yerleŐimi, Gorgit Tabiatı koruma alanı; Artvin merkez ilćede Artvin Kalesi, Dolishane Kilisesi, Porta Manastırı; Ardanuć ilćesinde Cehennem Kanyonu, İskenderpaŐa Camii; Yusufeli'nde, Dört Kilise Manastırı, Barhal Kilisesi vb. dir.

Karagöl Milli Parkı

Kaynak: Artvin İli Turizm BroŐur, Artvin Valiliği İli zel İdaresi Müdürlüğü

Koridor'un GeliŐmesi İćin Neler Yapılabilir? Artvin'in Hatila ve Karagöl-Sahara Milli Parklarına yapılacak ziyaretlerin konaklama noktası olarak düzenlenmesi gerekmektedir. ćoruh Nehri zerine yapılan baraj gölleri, su sporları, turizm ve dinlence amaćlı olarak kullanılmalıdır. Altyapı sistem ve tesisleri ile kentsel donatılar geliŐtirilmelidir. Kente alıŐveriŐ bölgeleri ve yaya mekanları düzenlenmelidir. Kafkasör Yaylası'nda tanıtım panoları ve yönlendirme panoları konulmalıdır.

Yusufeli'nin yeni yerleşim merkezi bir an önce belirlenmeli, yeni merkezin kentsel planlama ilkelerine göre düzenlenmesi yapılmalıdır. Altıparmak, Olgunlar ve Yaylalar köylerindeki kırsal konutlar pansiyon olarak kullanılmalıdır. Bu köylerin altyapı sistemleri tamamlanmalı, mevcut konaklama tesisleri iyileştirilmelidir.

Aks üzerinde veya günübirlik ziyaret imkanı bulunan; Kaćkar Dağları, Hatila ve Karagöl-Sahara Milli Parklarının Uzun Devreli GeliŐim Planları'nın ivedilikle onaylanması gerekmektedir. Bu doğrultuda gerekli yerlerin alan yönetim planları hazırlanmalı; uygulamalar bu plana göre yapılmalıdır. Ekolojik olarak hassas bölgelerde motor trafiği engellenmeli, yürüyüŐ parkurları düzenlenmelidir. Yayla evlerinin pansiyon amaćlı kullanımı teŐvik edilmeli, kamp alanları düzenlenmelidir. Alanlara yönelik bilimsel ćalıŐmaların yürütülmesi ve bunların dökümante edilmesi, park giriŐlerinin düzenlenerek, kontrol altına alınması ve tanıtım ofislerinin kurulması gerekmektedir. (Harita A -5)

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK KALKINMA ÇALIŞMASI
HARİTA A-5: ARTVİN - TURİZM GELİŞME KORIDORLARI

GÖSTERİM

Sınırlar - Ölke Sınırı - İl Sınırı - İlçe Sınırı Yerleşim Merkezleri - İl Merkezleri - İlçe Merkezleri - Beldeler - Köyler Alıt Yapı ve Ulaşım Sistemi - Karayolu - Liman - Balıkçı Barınağı	Gelişme Koridorları - Kıyı Kesim Gelişme Koridorları - İç Kesim Gelişme Koridorları (Ana ulaşım aksına bir saatlik sürüş mesafesi içinde kalan noktaları kapsamaktadır.) - Yürüyüş ve Tabiat Tanıma Tur Güzergahı - Eko-Turizm Gelişme Alanları - Eko-Turizm Alanları Yakını Konaklama İstasyonları - Öneri Koridor ve İl Ölçeği Tur Güzergahı - Öneri Yürüyüş Güzergahı	Tarihi ve Kültürel Değerler - Camii - Kale - Köprü - Kilise - Manastır - Özgün Sivil Mimari Örnekleri - Festivaller - Kaya Mezarları - Antik Yerleşmeler - El Sanatları (Bakırcılık, Halıcılık, Ağaç İşleri)	Sportif Faaliyetler - Kamping - Orta Balıkçılığı - Rafting - Trekking - Kuş Gözlemciliği - Yamaç Paraşütü - Kış Sporları - Çim Kayağı	Doğal Değerler - Milli Parklar ve Tabiat Koruma Alanları - Doğal Güzellikler - Orman Alanları - Göller - İrmak ve Dereler - Turizm Merkezi - Yaylalar - Plajlar

Yukarıda gösterilen tur güzergahının tamamlanması için 4 gün gerekmektedir.

Belde Proje Danışmanlık ve Ticaret Ltd. Şti.

Semer Organizasyon Danışmanlık ve Turizm A.Ş. İş Birliği ile

Mevcut Tesis ve Yatak Sayıları

ARTVİN	BAKANLIK BELGELİ	BELEDİYE BELGELİ	TOPLAM
TESİS SAYISI	7	80	87
YATAK SAYISI	773	2217	2290

Öneri Yatak Sayıları

ARTVİN	YATAK SAYISI
KIYI KESİM	1762
İÇ KESİM	0
GÜNEY KESİM	1762
TOPLAM	3524

4.1.2.4.15. Akıların Pazarlanması İçin Yapılması Gerekenler

Raporun ilgili b6l6m6nde 6nerilen, yerel seyahat acentelerinin g6çlendirilmesi hususu, t6m turizm koridorları için 6nerilmektedir. B6lgedeki yerel turizm acenteleri arasında bir 6rg6tlenmeye gidilmesi, konaklama tesisleri ile turizm acenteleri arasında koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Akıların tanıtımı, her t6rl6 tanıtım olanağından yararlanılarak; 6rneğin kitap, broő6r, CD hazırlanması ve dağıtımı, fuarlara katılım, e-turizm v.b. olanaklar kullanılarak gerçekleştirmelidir.

Yurt içi ve dışı, doğa ve k6lt6r turizmi 6zerine turlar d6zenleyen b6y6k kuruluş ve acentelerle iliőkiye geçilmesi gerekmektedir. Ayrıca doğa sporları ile ilgilenen amat6r grup, dernek ya da oluşumlarla işbirliğine giderek koridorun alternatif turizm ve doğa sporları ile ilgili imkanları tanıtılmalıdır. Yurt içi ve yurt dışında, b6y6k tur organizat6rleriyle koordineli tanıtım birimleri kurulmalıdır.

4.1.2.4.16. Turizm Koridorlarında Yapılması Gereken Kurumsal D6zenlemeler ve Motivasyon Programları

Koridorlarda turizmin gelişmesi, etkin 6rg6tlenmelere bağlıdır. Koridorlar, farklı değerleri içermektedir. Coğrafi ve k6lt6rel 6zelliklere de bağlı olarak ortaya çıkan turizm envanteri, doğal olarak y6netsel sınırlara g6re daėılmamıőlardır. Bu nedenle, gelişme koridorları birden fazla il ve ilçe sınırları içinde kalmaktadır. 6rneğin; kıyıda devlet karayolu 6zerinde kalan koridor, beş ilden geçmektedir. Trabzon-G6m6őhane koridoru da iki ili kat etmektedir.

Koridorlarda 6ng6r6len faaliyetlerin gerçekleşmesi için, farklı y6netsel birimlerin işbirliği yapmaları zorunludur. Bu işbirliği, hem turizm sekt6r6nde eőg6d6m6 sağlamak, pazarlamayı ve tanıtımı kolaylaőtırmak, hizmet verimliliğini artırmak hem de altyapı sunumlarında ortaklaşa ve ucuz maliyetli 6z6mler için zorunludur.

Bu t6r birlikteliği sağlamak için, aynı coğrafyayı ve k6lt6rel değerleri paylaőan y6netsel birimlerin (il ve ilçelerin) "Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizmi Geliştirme Yerel Y6netimler Birliği"ni veya benzer bir başka oluőumu kurmaları 6nerilmektedir.

Bu birliğin kurulması için yasal zemin mevcuttur. Belediye yasası bu t6r birliklerin oluşmasına, il ve ilçeleri ile belediyelerin bu birliğin 6yeleri olmalarına olanak tanımaktadır. Nitekim, T6rkiye'de benzer 6rnekler de bulunmaktadır⁷. Bu yeni 6rg6t, turizmin ve altyapının gelişmesi, tanıtım ve pazarlama alanlarında ve sekt6r6n oto-kontrol6nde etkin hizmet verebilecektir.

4.1.2.4.17. Turizm Koridorları Sakinleri İçin evre ve Turizm Eğitim Programları

T6rkiye'de ve B6lgede, kamu ve 6zel kesimin işbirliği içinde sekt6rel gelişme programlarını geliőtirmesi ve uygulaması yaygın değildir. Bu nedenle, oluőturulacak birliğin 6yelerinin belirli bir eğitim programından yararlanması gerekmektedir.

Bunu sağlayabilmek için farklı olanaklar bulunmaktadır. Bunların başında; T6rkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstit6s6 gelmektedir. Anılan kuruluşun, bu t6r 6rg6tlemeler ve insan g6c6 eğitimi konusunda deneyimi bulunmaktadır ve turizm konusunda, ayrıca sekt6r 6rg6tlerinden, 6rneğin Turizm Yatırımcıları Deneğinden (TYD) veya T6rkiye Seyahat Acenteleri Birliği'nden (T6RSAB) ya da K6lt6r ve Turizm Bakanlığı'ndan teknik destek de alınabilir.

⁷ 6rneğin; T6rkiye'de bazı belediyeler "T6rkiye Belediyeler Birliği"ni, iller de "Vilayetler Birliği"ni kurmuşlardır. B6lgesel 6lekte ise Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği, B6lgeye de 6rnek olabilecek bir t6zel kiőiliktir.

Benzer bir eğitim programını, Üniversitelerin ilgili fakülteleri de verebilecektir. Örneğin, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinin bu konuda deneyimi fazladır. Anılan Fakülte, aynı Üniversiteye bağlı turizm konusunda eğitim veren yüksek okullardan da katkı alabilecektir.

Bu konuda bir diğer olanak, daha önce benzer örgütlenmeleri gerçekleştiren; Güney Antalya Turizm ve Altyapı Belediyeler Birliği (GATAB), Türkiye Belediyeler Birliği'nin veya Vilayetler Birliği'nin deneyimlerinden yararlanmaktır.

Anılan, örgütlenmenin sağlanmasından sonra, eğitim programları bu yeni örgüt tarafından belirlenmelidir.

4.1.2.5. Yeni Turizm Türleri Yaratmak (Strateji: 5)

Ana turizm koridorlarının dışında kalan veya bu koridorlar üzerinde olan, ancak Bölge turizm envanterine yeni katılacak bazı turizm türleri bulunmaktadır. Bunlar, Bölgenin doğal özelliklerinden ötürü büyük potansiyel taşımaktadır. Bunlar;

Yeni Turizm Türlerinin Temel ve Ortak Özellikleri

Doğayı ve farklı kültürleri tanımayı ve bu değerlerle iç içe yaşamayı arzu edenlerin tercih ettiği bu turizm türünün bazı temel özellikleri bulunmaktadır.

- I. Ziyaretçi, ziyaret edeceği yöre hakkında daha önceden bilgi sahibidir. Yörenin özelliklerini bilmektedir.
- II. Ziyareti süresince, bu özellikleri tanımak isteyecektir. Değerlerin, özgün niteliklerini kaybetmesi, potansiyelin yitirilmesi, ziyaretçi memnuniyetinin azalması ve sonuçta pazarın kaybedilmesi anlamını taşımaktadır.
- III. Ziyaretçinin konaklama ve yeme-içme tesislerinde aradıkları da yerel özelliklerdir. Bunlar, ufak, temiz ve hijyenik, yerel özellikleri sunan yerlerdir.

4.1.2.5.1. Özel Ürün Sunan Turizm Türleri – Yeşil Turizm

Bölgede yer alan kırsal yerleşmeler, yeşil ya da kırsal turizmin tüm alt türlerine olanak sağlayacak nitelikler taşımaktadır. Bölge coğrafyası ve yerleşmelerin nitelikleri, hem doğal güzelliklerin hem de tarımsal faaliyetlerin çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu çeşitlilikten kırsal turizm amacı ile yararlanılabilecektir. Bölgenin iç kesimlerde, özellikle kırsal yerleşme birimlerinde ve yaylalarda; geleneksel yayla yaşamını ön plana çıkaran hareketlilik gelişebilecektir. Kıyıda, çay ve fındık plantasyonlarının bulunduğu kırsal yerleşmeler çiftlik turizmi (agro-turizm) için uygun ortamlar sağlamaktadır. Balıkçı barınaklarının bulunduğu kesimler ise, denizciliğe özel ilgi duyanlar için çekici olacaktır.

4.1.2.5.1.1. Program 1- Geleneksel Yayla Yaşamı

Bölgenin iç kesimlerinde yer alan yaylalar; yeşil turizm olarak nitelendirilecek, doğa ile iç içe yaşanabilen, başta hayvancılık ve arıcılık olmak üzere, tarımsal faaliyetlere de katılma olanağı veren, foto-safariden ve bitki tanımaya kadar geniş bir yelpaze içinde farklı etkinliklerin yapılabileceği alanlar olarak belirmektedir. Geleneksel yayla evlerinin, günümüzde daha az kullanılması veya boş bulunması, turizmin gelişmesi durumunda, bu stoktan yararlanılması olanağını sağlayabilecektir. Geleneksel yayla konutlarının turizme kazandırılması, çevre üzerindeki yapılaşma eğilimini azaltacağı gibi, yatırımların ilk tesis maliyetini de düşürecektir.

4.1.2.5.1.2. Program 2 - Çiftlik Turizmi

Benzer biçimde, kıyıda veya kıyıya yakın kesimlerde yoğunlaşan çay ve fındık plantasyonları bir başka tür etkinliğe ev sahipliği yapabilecektir. Ordudan Trabzon'a kadar uzanan kesimde fındık bahçeleri ile donatılmış köyler, Trabzon-Artvin kıyı kesiminde ise çay bahçeleri içindeki alt-kırsal birimler ve mahalleler, çiftlik turizmi olarak nitelendirilebilecek hareketlilik için uygundur.

4.1.2.5.1.3. Program 3- Bölgeye Has Özelliklerin Değerlendirilmesi - Balıkçılık

Karadeniz kıyısı, ülkenin en fazla deniz yapısına (liman, iskele, balıkçı barınağı, çekek yeri ve benzer) sahip kesimlerinden biridir. Yöre halkı denizle bütünleşmiş yaşam tarzına sahiptir. Balıkçılık ve denizcilik Bölgenin geleneksel uğraş alanıdır. Bölge balıkçılığı özellikle hamsi ile özdeşleşmiştir. Balıkçılığa ilgi duyanlar için, Bölgede cazip şartlar bulunmaktadır.

Av mevsimi dışında da yapılabilecek etkinlikler bulunmaktadır. Tekne kiralanması ve olta balıkçılığının yanı sıra, teknelerin yakın çevreye gezi amaçlı olarak kullanılması da yöreye hareket getirecektir.

Amaç: Bu etkinliklerle özel merakı olan kişilere yönelik özel ürünlerin sunulması amaçlanmaktadır. Alternatif turizmin gelişmesi ile, özellikle kırsal kesim insanı ek gelir kaynaklarına kavuşacaktır.

Kırsal Kesim Turizminin Gelişebileceği Alanlar:

Program 1 kapsamında ele alınan geleneksel köy ve yayla yaşamını konu olan hareketlilik, Bölgenin tüm illerinin kırsal birimlerinde ve özellikle bunların yaylalarında gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte; ilk aşamada Rize ve Artvin illeri kırsal yerleşme birimlerinde ve yaylalarında bu tür etkinliklerin başlatılması önerilmektedir. Rize ilinde Çamlı Hemşin yakınlarında; Güroluk, Yukarı Şimşirli ve Şenyuva köyleri ve bunların yaylaları anılan hareketlilik için uygundur. Ayrıca; İkizdere ilçesinde; Çamlık, Dereköy, Yeralan ve Sivrikaya'da geleneksel kırsal mimari ve yaşam uygun özellikler taşımaktadır. Artvin ilinde ise; merkez ilçeye bağlı; Salkımlı, Ahlat, Şehitlik, Şavşat yakınlarında Yavuzköy ile Meydancık ve Camili yakınlarındaki yerleşme ve yaylalar bu tür etkinliklerin yapılması için pilot alanlar olarak seçilebilecektir.

Program 2 olarak adlandırılan çiftlik turizmi için de, Bölgenin pek çok kesimi uygun özellikler taşımaktadır. Program 1'de olduğu gibi, ilk uygulamalar için seçici olunması gerekmektedir. Bunla birlikte, turizm sektörüne daha önce girmiş bulunan, Ordu ili Ünye ve Perşembe ilçelerine yakın kırsal yerleşmeler ile Giresun kent merkezine yakın kırsal birimler de çiftlik turizmi özendirilmelidir. Çay plantasyonlarının baskın olduğu, Bölgenin doğu kesiminde ise; ilk aşamada Trabzon ilinde; Akçaabat, Beşikdüzü ve kent merkezine bağlı kırsal yerleşmeler, Rize ilinde; merkez ilçe, Ardeşen ve Fındıklı ilçe merkezlerine bağlı kırsal yerleşmeler, Artvin ilinde; Arhavi ve Kemalpaşa kırsal kesiminde çiftlik turizmi özendirilmelidir. Gümüşhane ilinde; Sarıçiçek köyü başta olmak üzere, Gümüşhane merkez ilçe ve Zigana kayak merkezine yakın köyler ile Tortum ve Örumcek Ormanına yakın kırsal yerleşmelerde çiftlik turizmi gelişme potansiyeline sahiptir.

Program 3 kıyı kesiminde gerçekleştirilecektir. Özellikle hamsi başta olmak üzere balıkçılığın yapıldığı balıkçı barınaklarının bulunduğu yerleşmelerde bu etkinlikler yapılabilecektir. Bunlar; Ordu ilinde; Ünye, Fatsa, Bolaman, Yalıköy, Mersinköy, Kışlaönü, Efirli, Gülyalı'dır. Giresun ilinde; Bulancak, Tirebolu ile Trabzon ilinde; Beşikdüzü, Vakfıkebir, Çarşıbaşı, İncir (Yoros), Darıca, Akçaabat, Faros, Yorma, Araklı, Balıklı, Yeniay, Of, Rize ilinde; Gündoğdu, Bozukkale, Çayeli Taşhane, Pazar, Ardeşen, Kanlıdere ve Artvin ilinde; Arhavi ve Kemalpaşa'dır.

“Yeşil ya da Kırsal Turizm” Bölge için yeni bir türdür. Yöre sakinlerinin bu tür turizm hareketliliğini benimsemesi gerekmektedir. Bu, zaman alacak olan motivasyon programlarının uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, bu tür turizme açılacak kırsal yerleşmelerin, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ile turizm ve çevre konusunda çalışmalar yapan, sivil toplum örgütlerince belirlenmesi, yararlı olacaktır.

Yapılması Gerekenler :

Bu yeni tür turizmin gelişmesi için yapılması gerekenlerin başında; kırsal yerleşme birimi sakinlerine turizmin ve çevrenin önemini anlatılması gelmektedir. Yöre sakinlerinin, geleneksel konukseverliklerini yerli ve yabancı ziyaretçilere göstermeleri sağlanmalıdır.

Bir diğer husus, bu konuda öncü turizmcilerin seçilmesi ve desteklenmesidir. Yöre halkından lider nitelikli kişilerin, konuyu benimsemesi ve başarılı olması halinde, bu hararetilik, diğer sakinlerce de benimsenecektir.

Kadınların eğitimi, bu bağlamda özel bir önem taşımaktadır. Yeşil turizmde önemli olan, ziyaretçinin, yerel ve geleneksel yaşam ile iç içe olması ve bu yaşamın bir parçası haline gelmesidir. Konaklama, muhtemelen bu amaçla düzenlenmiş bir bölümde gerçekleşecektir. Bu koşullarda, kadınların turizmi benimsemesi yaşamsal önem taşımaktadır.

Kırsal konutların ve yayla evlerinin iyileştirilmesi ve özellikle başta WC olmak üzere, sıhhi donatıların tesis edilmesi gerekmektedir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus, bu tür etkinliklerin gelişeceği kesimlerde veya yakınlarında güvenlik başta olmak üzere, önemli toplumsal donatıların sağlanmasıdır. Örneğin, PTT ve sağlık hizmetlerini verecek donatılar tesis edilmeli ve bu donatıların adres ve telefonları tüm ziyaretçilere bildirilmelidir.

4.1.2.5.2. Eko-turizm

Amaç: Bölgenin duyarlı doğal ve kültürel kaynaklarını koruyarak, bunların ziyaretçilerin tanınmasına olanak sağlamaktır. Bu tür turizmle genellikle dezavantajlı grubu oluşturan düşük gelirli ek gelir sağlanması da amaçlanmaktadır.

Program: Eko-turizm, doğal değerler kadar toplumsal motifleri de olan, doğal değerleri görmek ve iç içe yaşamak isteyenlerin, bunları bozmadan, yöre sakinleri ile birlikte günlük yaşama katıldıkları bir hareketliliklerdir. Öneri program bu bağlamda ele alınmıştır. Eko-turizm kapsamında; doğa tanıma, botanik, foto-safari, yürüyüş, kampçılık, dağcılık, rafting etkinlikleri ve diğerleri gerçekleştirilebilir.

Olabilecek Yerler:

Bölgede Trabzon, Artvin ve Rize illerinde milli park ve tabiatı koruma statüsüne sahip alanlar bulunmaktadır. Başta Artvin ve Rize olmak üzere, Bölgenin tüm illerinde eko-turizme olanak sağlayacak kesimler bulunmaktadır.

Artvin ilinde yer alan Hatila Vadisi Milli Parkı, zengin ve özgün doğal değerleri ile yüksek bir eko turizm potansiyeli taşımaktadır. Akdeniz iklimi karakterini yansıtan özgün bitki örtüsü (500'den fazla endemik bitki türü bulunmaktadır) ve vahşi yaşam ortamı görülmeye değerdir. Hatila Vadisi Artvin kentine 10 km mesafede yer almaktadır. Hatilla Vadisi Milli Parkı'nda, doğa yürüyüşü, kampçılık, bitki inceleme, vahşi yaşam inceleme, olta balıkçılığı, foto safari yapılabilir.

Sahara - Karagöl Milli Parkı (Artvin) doğal değerler yönünden son derece zengindir ve çeşitli yayla gruplarını barındırmaktadır. Zengin doğal peyzajı, yaşlı göknar ve ladin ormanları ve irili ufaklı gölleri ile görsel açıdan çok etkileyicidir. Sahara - Karagöl, ekoturizm potansiyeli yüksek bir kesim olarak belirmektedir. Karagöl-Sahara Milli Parkı içinde doğa yürüyüşü, kampçılık, bisiklet turları, flora ve fauna inceleme ve doğal oluşumlu gölleri tanımak gibi etkinlikler gerçekleştirilecektir.

Gorgit Tabiatı Koruma Alanı (Artvin) yaşlı, kızılbaş, ladin, göknar, kayın ve gürgen ağaçlarından oluşan ormanlık alanları ile dikkat çekmektedir. Vahşi yaşam hayatının da zengin olduğu alan; yırtıcı, göçmen kuşların göç yolu üzerinde yer almaktadır.

Camili-Efeler Tabiatı Koruma Alanı (Artvin), tüm Avrupa'da insan eli değmemiş az sayıdaki orman eko sistemlerinden birine sahiptir. Yaşlı ormanlara ve doğal yaşam alanlarına sahiptir. Yırtıcı kuşların göç yolları üzerinde yer almaktadır. Bölgenin askeri alan statüsünde olması nedeni ile, gerekli izinler alınarak ve yasal düzenlemeler de yapıldıktan sonra, ekoturizm potansiyeli değerlendirilebilecektir.

Gorgit ve Camili Efeler Tabiatı Koruma Alanlarında (Artvin), bilimsel çalışmalar amacıyla yaşlı ormanları ziyaret, kuş ve kelebek gözlemciliği, geleneksel yaşam biçimini izleme, yerel tatları deneme, foto safari, doğa tanıma yürüyüşleri yapılabilecektir.

Kaçkar Dağları Milli Parkı, Artvin ve Rize il sınırları içindedir. Ormanların yanı sıra, özgün topoğrafik ve jeolojik yapısı ile dikkat çekicidir. Türkiye'nin sayılı buzullarına ev sahipliği yapmaktadır. Bunlara bağlı oluşan buzul gölleri ve vadileri eşsizdir. Kaçkar Dağları Milli Parkı içinde, anıtsal özelliği bulunan kültürel eserleri ziyaret, doğa tanıma yürüyüşleri, flora ve fauna inceleme, kampçılık, yayla kültürünü tanıma, yamaç paraşütü, rafting, Fırtına ve Hala Dereleri üzerinde olta balıkçılığı, dağcılık - zirve tırmanışları, buzullar ve buzul göllerini ziyaret etmek gibi pek çok aktiviteler de gerçekleştirilebilecektir. Günümüzde de Kaçkar Dağı Milli Parkı, gerek doğa yürüyüşleri ve gerek zirve tırmanışları gözetildiğinde, ülkede ekoturizmin en fazla geliştiği kesimler arasındadır. Çoğunlukla yabancı ziyaretçiler tarafından gerçekleştirilen etkinliklere, yakın çevrede yapılan Çoruh Irmağı rafting olanakları da eklendiğinde, Kaçkar Dağı Milli Parkı bir ekoturizm odağı olmaktadır.

Trabzon il sınırları içinde yer alan Altındere, doğal değerleri ile ekoturizm açısından önem taşımakta, yanı sıra başta Sumela Manastırı olmak üzere, kültürel varlıklara da sahiptir. Altındere'nin üstünlüğü, yakınlarında diğer önemli potansiyel alanların, örneğin Zigana Kayak Merkezi ve yayla gruplarının da bulunması ve ulaşım kolaylığıdır.

Yapılması Gerekenler :

Eko-turizmin gelişmesi için, bu kesimlerde, yakın kırsal yerleşme birimi sakinlerinin turizmin ve çevrenin önemini kavraması gerekmektedir. Bu anlayış, çevresel duyarlılığı yüksek kesimlerin, örneğin milli parkların ya da tabiatı koruma alanlarının yakın çevresinde bulunan ve konaklama olanakları önerilen ilçe merkezleri sakinlerinde de hakim olmalıdır.

Bu bağlamda; Hatilla Milli Parkında motorlu taşıt trafiğinin sınırlandırılması, yürüyüş parkurlarının ve kamping alanlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Belli noktalarda, sadece günübirlik kullanıma yönelik tesisler kurulmalı, konaklama talebi Artvin il merkezinde karşılanmalıdır.

Sahara - Karagöl Milli Parkına yapılacak ziyaretlerin konaklama gereksinimi yakın çevrede ve özellikle Şavşat'ta karşılanmalıdır. Park sınırları dışında ve yapılacak yönetim planı çerçevesinde, milli park sınırları içinde kalan kırsal yerleşmelerde geleneksel kırsal konutlardan pansiyon olarak yararlanılmalı, yeni yapılanmaya gidilmemelidir.

Kaçkar Dağı Milli Parkı sınırları içinde, başta Ayder olmak üzere, turizm tesislerinin yoğunlaştığı alan ile pek çok kırsal yerleşme ve yayla grubu bulunmaktadır. Yapılacak yönetim planlarında ve fiziki planlamalarda bu durum gözetilmelidir. Konaklama talepleri Rize ilinde Çamlı Hemşin'in kırsal birimlerinde karşılanmalıdır. Parkın, Artvin ili içinde kalan kesiminde ise; Altıparmak, Yaylalar ve Olgunlar köylerinde mevcut konut stokunun iyileştirilerek, pansiyonlara dönüştürülmesi önerilmektedir. Yayla gruplarında da, benzer biçimde, sadece mevcut yayla evlerinin kullanımı gündeme gelmelidir.

Altındere Milli Parkında da yukarıdaki temel ilkelere göre düzenlemelere gidilmelidir. Günümüzde de var olan, konaklamaların park sınırları dışında yapılması eğilimi desteklenmeli ve sürdürülmelidir.

Camili-Efeler ve Gorgit Tabiatı Koruma Alanlarına yapılacak ziyaretlerin konaklamaları yakın çevrede ve özellikle Borçka ilçe merkezinde yapılmalıdır. Bu nedenle, Borçka'nın önemle kentsel düzenlemelere sahne olması gerekmektedir.

Bütün milli parklarda ve tabiatı koruma alanlarında taşıt trafiği kısıtlanmalıdır. Yürüyüş ve uygun kesimlerde bisiklet parkurları ile bu alanların gezilmesinde organik enerji kullanımı ön plana çıkarılmalıdır. Parkurlar üzerinde işaretlemeler ve kamp alanları düzenlemeleri gerekmektedir.

Rehberlik hizmetleri, başta milli parklarda ve tabiatı koruma alanları olmak üzere, ekoturizmin gelişebileceği tüm alanlarda verilmelidir. Özellikle milli parklar ve tabiatı koruma alanlarının neden bu statüyü kazandıkları, yaşlı ormanlar, flora ve fauna, jeolojik oluşumlar hususlarında doğru ve doyurucu bilginin verilmesi gerekmektedir. Yerel rehberlerin eğitimi ise bir zorunluluktur. Tur parkurlarının tanıtımı ve bunun için uygun haritaların hazırlanması, yapılması gereken bir diğer husustur (Harita: B).

Eko-turizmin gelişebileceği tüm orman alanlarında ve yayla gruplarında; yönlendirme ve bilgilendirme panoları konulmalı ve tabiatı tanıma ve yürüyüş parkurları düzenlenmelidir.

Donatıların uygun ölçeklerde ve niteliklerde tesis edilmesi gerekmektedir. Park içinde, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün onayladığı planlar ve görüşleri doğrultusunda, günübirlik donatılar gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda; sivil toplum kuruluşlarının da görüş ve katkısı sağlanmalıdır.

4.1.2.5.3. Sosyal ve Etnoğrafya Turizmi

Amaç: Kentsel ve kırsal kesimlerde yerel kültürü tanımak, yaşam biçimini algılamak, kültürler arası etkileşimi ve yakınlaşmayı ve hoş görüyü artırmak bu tür turizmin temel amacıdır. Bu tür turizm ile ülkenin daha iyi tanıtımı da amaçlanmaktadır.

Program: Geleneksel kültürün ve yaşam biçiminin korunduğu ve sürdürüldüğü kesimlerde bu program uygulanabilecektir. Bu alanlar da, geleneksel kentsel ya da kırsal dokunun ve mimari tarzın korunmuş olması da gerekmektedir. Geleneksel faaliyetlerin, örneğin el zanaatlarının yapıyor ya da bunların satış ve teşhirinin yapıyor olması bu tür turizme gelişme olanağı verecektir.

Olabilecek Yerler: Bölgede, özellikle kentsel kesimde geleneksel yerleşme dokusu büyük ölçüde tahrip olmuş durumdadır. Mimari özgünlüğü olan tek yapıların sayısı da azalmıştır. Bu nedenle, sosyal ve etnoğrafya turizminin gelişme olanakları önemli ölçüde azalmıştır. Bununla birlikte; hala korunabilen birkaç kesim bulunmaktadır. Bunların başlıcaları; Trabzon kentinde Orta Mahalle, Giresun kentinde Zeytinlik Mahallesi, Giresun ilinde Tirebolu, ordu ilinde Perşembe ve Ünye'nin belirli kesimleridir.

Neler Yapılabilir?

Sosyal ve etnoğrafya turizminin gelişebilmesi için; hem geleneksel yaşamın, örf ve adetlerin, geleneksel üretimin sürüyor olması, hem de geleneksel doku ve mimari tarzın korunuyor olması gerekmektedir. Türkiye'de bu tür turizmin geliştiği yerlerdeki uygulamalardan örnek alınmalı⁸, aynı zamanda kötü örneklerden de ders çıkarılmalıdır⁹.

Yapılması gerekenlerin başında; geleneksel kültürü koruyan sivil oluşumların desteklenmesi gelmektedir. Örneğin, kültürel konularla ilgili sivil toplum kuruluşları, semt ölçeğindeki koruma ve güzelleştirme derneklerinin, esnaf örgütlerinin, Türk sanat ve Türk halk müziği dernekleri ile halk oyunları ekiplerinin kurulması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Yörenin mimari kimliğinin korunması bir diğer zorunluluktur.

Kent ya da semt halkının, bu tür etkinlikleri ve genel de turizm sektörünü benimsemiş olması bir diğer gelişme ön koşuludur. Bunu sağlamak için; ilgili birimlerin sosyal motivasyon programları uygulaması gerekebilecektir.

4.1.2.5.4. Yeni Turizm Alanlarında Yapılması Gereken Kurumsal Düzenlemeler ve Motivasyon Programları

Yeni turizm türlerinin gelişmesi, toplumsal kabule bağlıdır. Bu kabul kendini kurumsallaşma olarak da göstermelidir. Bu bağlamda; merkezi hükümete, yerel yönetimlere ve sivil oluşumlara görevler düşmektedir.

Merkezi hükümet, bu tür etkinlikleri özendirici önlemler almalıdır. Bu önlemler, uygun proje desteği, aynı yardımlar, yaygın insan gücü geliştirme programları ve etkin tanıtım biçiminde gerçekleştirilebilir. İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, yapacakları yerel yoklamalarla saptayacakları "öncü turizmcileri" desteklemelidir. Bu tür ilk girişimcilere; bilgi sağlama, tanıtım dokümanlarında yer verme ve moral destek gibi konularda yardımcı olunabilir.

⁸ Karabük ilinde Safranbolu, Bolu ilinde Göynük ve Ankara ilinde Beypazarı Sosyal ve Etnoğrafya Turizminde başarı kazanmışlardır. Bu yerleşmelerde hem geleneksel yaşam, el işleri ve mutfak gibi özgün değerler ziyaretçilere sunulmakta ve hem de korunmuş mimari miras sergilenmektedir.

⁹ İstanbul'un pek çok tarihi kesimi özgün değerlerini yitirerek turizme açılmıştır. Örneğin; Ortaköy ve Kumkapı artık özgün özelliklerini kayıp etmişlerdir. Benzer bir durum, mimari miras korunmakla birlikte; kültürel değerler yitirildiğinden Antalya Kaleiçi'nde yaşanmaktadır.

İl Özel İdareleri de dahil yerel yönetimlerin, belediye ve muhtarlıkların katkıları başarıda belirleyici olacaktır. Bazı yerel fonların bu amaçla kullanımı, fiziki düzenlemelerde, altyapı ve sosyal donatı sunumlarında, öncelik tanıma gibi katkılar gerekmektedir.

Yöredeki sivil toplum kuruluşları bu yeni turizmin en büyük destekleyicileri olmalıdır. Yeni ve alternatif turizm, ancak girişimcilere toplumsal desteğin verilmesi ile sağlanabilecektir. Bu moral desteğin yanı sıra; sivil oluşumlar, çevre ve turizm eğitimi, hijyen ve lisan kursları gibi konularda da girişimcilere yardımcı olunmalıdır. Bu programlar da kadınlara özel bir önem verilmelidir.

Yeni sektörlerin gelişmesi ile girişimciler kendi örgütlerini oluşturarak, tanıtım ve pazarlama dahil sektördeki konumlarını pekiştireceklerdir.

Akademik çevrelerin; yeni turizm faaliyetlerine katkıları, düzenleyecekleri meslek-içi eğitim programları ve kurslarla olacağı gibi diğer konuları da kapsayacaktır.

Nihayet, özel sektör yeni gelişecek turizm türlerine, özellikle finansman ve yatırım yaparak katkı koyacaktır. Özellikle Bölge dışında yaşayan işadamlarının sektöre ilgi duymaları gerekmektedir. Nitekim, bu tür turizmin geliştiği yörelerde ilk yatırım ve katkılar özel sektörden gelmiştir¹⁰.

4.1.2.5.5. Yerel Halk, Çevre ve Turizm Eğitim Programları

Doğaya ve Kültürel değerlere yönelik turizm hareketliliğinde hizmet sunumu özel nitelikler gerektirmektedir. Bunların başında; yöre halkının sahip olduğu değerlerin farkında olması ve geleneksel yaşam biçimini bozmadan, hizmet sunumlarını kabul edilebilir bir kalite ve sağlık koşulunda sunmasıdır. Bu gereksinimler, yöre halkının turizm ve çevre konusunda bilinçlenme ve eğitim programlarını gerekli kılmaktadır. Bunlar, sektörle ilgili tüm kesimler tarafından gerçekleştirilmelidir.

İkinci önemli husus, yukarıda açıklanan, bu yeni turizm türlerinin; yerel, bölgesel ve ulusal medyada yer bulması ve desteklenmesidir. Sektörün gereksindiği, moral destek ve pazar ancak böyle sağlanabilecektir.

5. Eylem Planı

Turizm sektörünün gelişmesine yönelik olarak geliştirilen, politika ve stratejilerin eylemlere dönüşmesi için, bunları gerçekleştirecek aktörler ile bunların görev ve yetki alanlarının tanımlanması gerekmektedir. Stratejilerin; hangi sektör ortakları tarafından, hangi ağırlıkta, nasıl üstlenileceğinin bilinmesi ve önlemlerin buna göre alınması zorunludur. Ortakların farklı yasal statüde olması, sektörün gelişmesi için toplam kapasite artırımını gerekli kılmaktadır. Buna ek olarak, sektörün gereksindiği kaliteli insan gücünün yetiştirilmesi gerekmektedir.

5.1. Bölgenin Temel Özellikleri, Politikalar, Stratejiler ve Sektör Ortakları

Doğu Karadeniz Bölgesinde turizmi geliştirme politikalarından biri, Bölgenin kalkınması için turizm sektörünün itici bir ekonomik güç olduğunun kabul edilmesi ve sektörel gelişme için alınması gerekli tüm önlemlerin ayrıntıda tanımlanmasıdır. Bu bağlamda; çalışmada sektörün arz, talep, kurumsal kapasite artırımını ve insan kaynaklarını geliştirme boyutları ele alınmıştır.

¹⁰ Beypazarı ilçesindeki ilk gelişme ve restorasyonları bir özel sektör grubu başlatmıştır.

İkinci önemli politika; turizm sektörünün, Bölge insanının gelirini artırıcı bir faaliyet olarak görülmesidir. Bu bağlamda; sektörün bu özelliğinin yerel inisiyatiflerce anlaşılması, sektörün Bölge halkı tarafından olabildiğince benimsenmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler, önemli bir turizm potansiyeli oluşturmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin görece olarak, ekonomik geri kalmışlığı, turizmin bir ekonomik itici güç olarak kullanılabilmesine işaret etmektedir. Bu ilk politikanın doğruluğunu desteklemektedir.

Turizm sektörünün, ancak sivil oluşumların katkısı ile gelişebileceği görüşü; tüm ülkelerde benimsenmiştir. Gelişmenin, kamu kesiminin yapacaklarına bağlanmadan, özellikle büyük ölçekli kamu yatırımları beklemeden, sivil inisiyatifle başlaması ve sürdürülmesi gerekmektedir. Artan talebe koşut olarak, arzın programlanması ve gelişmenin aşamalı olarak sağlanması gerekmektedir.

Bölgenin olağanüstü çevresel duyarlılığa sahip kesimleri bulunmaktadır. Bu değerlerin korunması, Bölge halkının bunlara sahip çıkmasına bağlıdır. Doğal değerlerin özelliklerini muhafaza etmesi durumunda ancak, bölge refahını artıracak biçimde, turizm sektörü tarafından kullanılabilmesi bilinci yerleşmelidir. İkinci politika bu görüşler doğrultusunda önerilmiştir.

Bu bağlamda; gelişme öngörülere, bir dizi strateji doğrultusunda üretilmiştir. Her şeyden önce; sektörün gelişmesi, tanıtıma ve sonucunda pazar payını artırmasına bağlıdır. Turizm ürünleri ise, önemli ölçüde ziyaretçi tercih ve taleplerine göre çeşitlenecektir.

Tanıtım, pazarlama ve ürün çeşitlenmesi için önemli görülen stratejiler, "Doğu Karadeniz İmajının Yaratılması ve Yaygınlaştırılması", "Ziyaretçi Memnuniyetinin Arttırılması", "Tur Operatörleri ile İlişkilerin Geliştirilmesi", "Turizme Konu Olacak Değerlerin Yoğunlaştığı Koridorlarının Oluşturulması" ve "Yeni Turizm Türlerinin Geliştirilmesi" başlıkları altında toplanmıştır.

- Turizmde başarı ve pazar payı artışı imaj ile gelmektedir. Bölgenin doğal değerleri, kültürel varlıkları ve özellikle folklorik özellikleri, "Doğu Karadeniz İmajı" yaratımına uygundur. İmajın kazanılması için; etkin bir tanıtım kampanyasına gereksinim duyulmaktadır. Bölgenin sahip olduğu milli parklar ve tabiatı koruma alanları, yaşlı ormanlar, kıyı kesimi-plajlar başta olmak üzere; flora ve faunanın tüm özellikleri bu kampanyada kullanılmalıdır. Yörenin kültürel değerleri, kentsel dokular, farklı dönemlerden kalan tarihi Sitler ve tek yapılar; imaj yaratımında kullanılmalıdır. Bölge, Türkiye çapında, özgün folklorik değerleri ile tanınmaktadır. Yöreye özgü kültür, müzik-dans, yemek, giyim-kuşam imaj yaratımına uygundur. Sektör ortaklarından özellikle, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde bu Doğu Karadeniz Bölgesi'ne ait motifleri işlemeleri beklenmektedir.
- Ziyaretçi memnuniyetini ve sonucunda da pazarı artırmak önemli bir strateji olarak benimsenmiştir. Ziyaretçinin Bölge hakkında kolay ve doğru bilgi alabilmesi, tesislerin fiziki kalitesinin yanı sıra hizmet sunum kalitesinin de artması, ulaşım ve altyapı sistemlerinin gelişmiş olması, trafik düzeni başta olmak üzere, kentsel hizmetlerin iyi sunulması, kültürel ve sportif donatıların gelişmesi ve etkinliklerin belirli düzeylere yükselmesi; ziyaretçi memnuniyetini artıracaktır.
- Tur operatörleri, sektörün önemli ortaklarından. Turizm, organizasyon düzeyi yüksek ve karmaşık sektördür, iş bölümlü uzmanlaşmayı gerektirmektedir. Sektörün pazarlama faaliyetleri ve ziyaretçilerin farklı pazarlara yönlendirilmesi büyük ölçüde tur operatörleri tarafından yapılmaktadır. Bölgenin tanıtımı, pazar payının artırılması ve yeni pazarların bulunması için, tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile yakın işbirliğine gidilmelidir.

Günümüzde Doğu Karadeniz Bölgesi, örgütlü biçimde pazarlanamamaktadır. Bölgeye, arkadaş tavsiyesi ile gelenler çoğunluktadır. Önümüzdeki dönemde; iç ve dış turizm pazar payının büyümesi, tur operatörlerinin Bölgeye ilgi duymasına da bağlıdır. Bölgesel ve yerel operatörlerin güçlenmeleri ve pazarlama faaliyetlerinde etkinliklerini artırmaları gerekmektedir. Uluslararası ve ulusal tur operatörlerinin, Bölgeyi programlarına almaları sağlanmalı ve bu kuruluşların, bölgesel operatörlerle iş ortaklıkları kurmaları özendirilmelidir. Bu bağlamda, çevre illerin ve komşu ülkelerin turizm potansiyelinden yararlanılması, yakın bölge ve ülkeleri kapsayan ortak tur programlarının düzenlenmesi, Bölgenin uluslararası pazar payını artıracaktır. Söz konusu gelişmelerin sağlanması için; tur operatörlerini Bölgeye davet ederek ortak programlar üzerinde çalışmak, turizm fuarlarına katılmak, Bölge imajını yaygınlaştırmak ve e-turizm olanaklarından faydalanmak gibi tüm önlemlerin alınması gerekmektedir.

- Turizm Gelişme Koridorlarının belirlenmesi ve desteklenmesi bir diğer stratejik önlem olacaktır. Bölgenin doğal ve kültürel değerlerine daha kolay erişmek, ulaşım ve altyapı sistemleri ile donatıları daha kolay tesis etmek ve işletmek için gelişme koridorlarında yatırımlara öncelik verilmelidir. Doğal ve kültürel değerlerin coğrafi dağılımı ve ulaşım sistemi bu koridorların tanımını kolaylaştırmaktadır. Bölgenin kıyı kesimine, bölünmüş yola dönüştürülen D 010 no.lu devlet karayolu ile ulaşılmaktadır. Bu güzergah Bölgenin ana turizm gelişme koridorlarından biridir. Koridorların daha iyi tanımlanması için, Kıyı Koridoru, İl sınırları içinde kalan kesimler itibarıyla, 5 alt-koridora bölünmüştür. Diğer Turizm Gelişme Koridorları Kuzey-Güney yönündedir. Bölgede toplam 14 koridorun tanımı yapılmıştır. İller itibarıyla; Ordu'da 3, Giresun'da 2, Trabzon'da 4, Rize'de 3, Artvin'de 2 koridor bulunmaktadır. Gümüşhane ise Trabzon'dan başlayan Güney Turizm Koridoru içinde kalmaktadır. Koridorların İller bazında tanımlamaları, önümüzdeki dönemde İBB – Düzey 3 olarak adlandırılan il bazındaki istatistiki birimlerde, başarı ölçümlerini kolaylaştıracaktır. İlke olarak, bu koridorlar üzerinde öneri tur güzergahları belirlenmiştir. Bölgede yer alan illerde, koridorların gezilmesi ve değerlerin tanınması için en az 4 gün gerekmektedir. Böylece, her bir il için geceleme süresinin 4 gün ve üzerine çıkılması hedeflenmektedir. Bu değerler ve tur güzergahları www.dokap.net adlı sitede Türkçe ve İngilizce kamuoyuna duyurulacaktır.
- Yeni turizm türlerinin geliştirilmesi stratejisi ile özellikle çevresel duyarlılığı yüksek, kitle turizmine konu olmayacak biçimde ve denetim altında kalmak kaydıyla, kısmen gelişmeye açılacak kesimler belirtilmiştir. Yeni türler, çoğu kez güç erişilebilen, koridorların dışında kalan ve noktasal özellikler taşıyan alanlarda gelişebilecektir. Örneğin; yeşil turizm ya da kırsal turizm olarak da adlandırılabilir, turizm ile tarım sektörünü buluşturan; yayla turizmi ve çiftlik turizmi, Bölgenin belirli kesimleri potansiyel vaat etmektedir. Bir diğer olanak, kıyı kesiminde, balıkçı limanları ve köylerinde oluşabilecek deniz ve balıkçılıkla ilgili hareketliliklerdir. Benzer biçimde; özellikle milli parkların ve tabiatı koruma alanlarının bulunduğu kesimlerde, diğer doğal güzelliklerin yoğunlaştığı alanlarda ve uç sporların yapılabileceği dağlık kesimlerde, eko-turizmin geliştirilmesi öngörülmüştür. Bu kesimlerde, konaklamaların koruma statüsüne sahip yerlerin dışında yapılması uygun görülmektedir. Konaklama talebinin, yakın yerleşme birimlerinde ve geleneksel yapıların iyileştirilmesi ile eldeki stok kullanılarak karşılanması gerekmektedir. Bir diğer yeni turizm türü, sosyal ya da etnografya turizmi olarak adlandırılabilir. Kültürler arası etkileşimi sağlayan, yerel kültürlerin tanınmasına olanak veren bu yeni tür, kentsel veya kırsal kesimde, Bölgeye özel kültürel değerlerin ve geleneksel yerleşme dokularının korunabildiği kesimlerde gelişebilecektir. Yeni turizm türleri, özellikle kırsal kesimde yaşayan düşük gelirli gruplar için, yeni gelir ve istihdam kaynağı olabilecektir. Bu hareketlilikle, ev ve el sanatlarının gelişeceği, tarımsal ürünlerin yerinde pazarlanacağı düşünülmektedir.

Sektörün yatay ilişkilerinin yoğunluğu, gelişme için çok sayıda ortağın ve diğer sektörün katkısını gerektirmektedir. Kamu kesiminden yöre halkına kadar pek çok ortağın, kendi ilgi

ve görev alanına giren yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunların, her bir önlem ve gerçekleşmesinden sorumlu birim itibarıyla ayrıştırılması gerekmektedir.

5.2. Ortaklar ve Yükümlülükleri

Sektörün gelişmesine katkıda bulunanlar, kamu kesimi, özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve bölge halkı olarak farklılaştırılabilir. Her bir kesimin baskın rolleri aşağıdaki gibidir.

5.2.1. Kamu Kesimi

Türkiye idari sistemine göre kamu kesimi idari yapısı, merkezi yönetim ve yerel yönetimler olarak iki ana grupta değerlendirilebilir. Merkezi yönetimin ayrıca, bölgelerde ve illerde taşra teşkilatları bulunmaktadır. Yerel yönetimler ise, belediyeler, köy tüzel kişilikleri ve il özel idarelerinden oluşmaktadır.

5.2.1.1. Merkezi Yönetim Kuruluşları

Sektörle ilgili kuruluşların başında; Devlet Planlama Teşkilatı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı gelmektedir.

5.2.1.1.1. Devlet Planlama Teşkilatı

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Başbakanlığa bağlı merkezi bir planlama örgütüdür. Hazırladığı Beş Yıllık Kalkınma Planları ile ülkenin ekonomik, sosyal ve mekansal kalkınması için; politika ve stratejiler üretmekte, kalkınma hızını tespit etmekte ve uygulama ilke ve hedefleri koymaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanan ve yasal nitelik kazanan beş yıllık kalkınma planlarına bağlı olarak hazırladığı, yıllık yatırım programları ile öngörülen planlama hedefleri doğrultusunda, kamu kesimi için kaynak tahsis etmekte ve yatırımları yönlendirmektedir. Özel kesim için ise, yine plan hedeflerine ulaşmak için tavsiye niteliğinde öngörülerde bulunmaktadır.

Planlarda yer alan kalkınma, politika, ilke, hedef ve öngörüler; DPT ve sektörden sorumlu yetkili kamu kuruluşlarınca, ortaklaşa ve bütünlük içinde saptanmaktadır. Örneğin, turizm sektörüne ilişkin politika, ilke, hedef ve öngörüler; DPT ve Kültür ve Turizm Bakanlığı başta olmak üzere kamu kesiminin ortak görüşüdür ve bağlayıcı yasal doküman niteliğindedir.

Bu çalışma ile öngörülenleri yukarıdaki bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Çalışmanın kabul görmesi durumunda; kamu yatırım programları çalışmanın öngörülerini içerecektir. Yıllık yatırım programları hazırlama yetki ve yükümlülüğüne sahip, DPT'nin, bu nedenle, çalışmanın gerçek hayata geçirilmesinde stratejik önemi bulunmaktadır.

5.2.1.1.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür ve Turizm Bakanlığı; sektörden sorumlu en üst düzey birimdir. Turizm gelişme politikalarını öneren ve beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde oluşturan, sektörel yönlendirmelerde bulunan ve gelişmeleri denetleyen kuruluştur. Bu bağlamda; Kültür ve Turizm Bakanlığının turizm sektörüne ilişkin yetki ve görevleri arasında; sektörün kaynak tahsislerini oluşturmak, turizm alan ve merkezlerini ilan etmek, planlamasını yapmak ve onaylamak, arazi tahsislerinde bulunmak, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini yönlendirmek, fiziki envanteri yönetmek, turizm türlerini ve tesisleri sınıflamak, belgelemek ve denetlemek, turizm eğitimi yapmak ve insan kaynaklarını geliştirmek ön plana çıkmaktadır. Kültürel faaliyetler, turizm hareketliliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığının; kültürel konulardaki faaliyet ve yükümlülükleri de, sektör için önem taşımaktadır. Ayrıca, arkeolojik, tarihi ve kentsel dokular ile doğal Sit bölgelerinin ilan edilmesi, korunması; tek

tarihi yapıların tescili, korunması ve kullanımı konularında da Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilidir. Bakanlığın bu yetkisi imar planı onay sürecine kadar uzanmaktadır.

5.2.1.1.3. Diğer Merkezi Yönetim Kuruluşları

Sektörün karmaşık yapısı, sektörün önümüzdeki dönemde atılım yapması için farklı merkezi hükümet birimlerinin de katkısını gerektirmektedir. Örneğin; Bölgenin bitki örtüsü, orman alanlarının fazlalığı, ilan edilmiş koruma statüleri nedeni ile Çevre ve Orman Bakanlığı sektörel gelişmede söz sahibi olacaktır. Orman alanlarındaki farklı koruma statüne sahip kesimlerin ve yeni ilan edilen Uzungöl, Trabzon Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin koruma planlarının yapım yetkileri Çevre ve Orman Bakanlığı'na aittir.

Sektörün bölgesel ulaşım ve altyapı gereksinimleri, büyük ölçüde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı ve Tarım ve Köy İşleri Bakanlıklarına bağlı kuruluşların yatırımları ile karşılanmaktadır. Anılan kuruluşların bu yükümlülükleri önümüzdeki dönemde de sürecektir.

Sektörün, kurumsallaşma boyutu ile ilgili kuruluşlardan birisi İçişleri Bakanlığı'dır. Bu çalışma kapsamında önerilen, yerel yönetimler birliklerinin onay mercii anılan bakanlıktır.

Sektörün, eğitim, insan kaynağı geliştirme, sağlık vb. sosyal gereksinmelerinin önemli bir kısmı ilgili Bakanlıklar tarafından karşılanmaktadır. Farklı konularda ilgili birim adedi artırılabilir.

Merkezi kuruluşlar, genel yönetim, izleme, denetleme, yönlendirme, planlama ve onaylama işlerinin dışında; Bölgede hizmet sunumlarını, taşra teşkilatları ile gerçekleştirmektedirler.

5.2.1.2. Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler; sektörün en önemli hizmet sunucuları arasındadır. Kentsel nitelik taşıyan yerleşmelerde belediyeler, kırsal kesimlerde köy tüzel kişilikleri; ulaşım, altyapı ve sosyo-kültürel hizmetleri sunmaktadır. İl Özel İdareleri de; bir diğer yerel yönetim biçimi olarak kentsel ve kırsal kesimde turizm sektörüne hizmet sunmaktadır.

5.2.1.2.1. Belediyeler ve Köy Tüzel Kişilikleri

Belediyeler, 1580 sayılı yasaya göre oluşmuş yerel yönetimlerdir. Görev alanları çok çeşitlidir. Turizm sektörü ile ilgili gereksinme ve hemen tüm hizmetler; altyapı sunumundan tesisleşmeye, tanıtımdan hizmet sunum kalitesi denetimine kadar olan uygulamalar, belediyelerin görev ve yetki alanına girmektedir. Bunlar aşağıda gruplandırılmıştır.

- i. Kentsel altyapı geliştirme ve yönetimi (kent-içi yollar, ağsal altyapı, katı atık vb.),
- ii. Kent içi ve yakın çevre ulaşımının sağlanması ve denetimi (kamu ulaşım sistemleri işletilmesi vb),
- iii. Kentsel donatı geliştirme ve yönetimi, (sosyal donatılar, kültür merkezleri, sergi salonları, belediye müzeleri ve benzeri),
- iv. Turizm tesisleri belgelemesi ve denetimi (belediye belgeli tesislerin kayıtları ve denetimi),
- v. Turizm tesisleri yapımı ve işletilmesi (konaklama, yeme-içme tesisi, plaj ve benzeri tesislerin yapımı ve işletilmesi),
- vi. Halk sağlığına ilişkin önlemler (hijyen koşulların denetimi),
- vii. Gıda güvenliği denetimi,
- viii. Kentsel düzenlemeler (açık ve yeşil alanlar, spor alanları, yaya bölgeleri düzenlemesi vb),

- ix. Planlama ve plan onaylama (belediye sınırları içinde mekansal gelişme planlarının yapımı ve onayı),
- x. Yapı denetimi (plan, proje inceleme, denetleme, yapı ve kullanım izinleri vb),
- xi. Kentsel esenliği sağlama (trafik düzeninin ve toplum güvenliğinin sağlanması, afetlere karşı önlem alınması vb),
- xii. Fiyat denetimi ve düzenlemesi,
- xiii. Kısmen tanıtım faaliyetleri (basılı ve görsel yayım ile fuar, festival, şenlik, özel gün düzenlemesi ve kutlanması vb).

Bu bağlamda; turizm sektörünün gelişmesi ile belediye hizmetleri, son derece yakın ilişki içindedir. Önümüzdeki dönemde de, sektörün başarısı, bir anlamda yerel yönetimlerin başarısına bağlı olacaktır.

Köy tüzel kişiliklerinin, görev alanları belediyeler kadar karmaşık ve geniş değildir. Bununla birlikte; 442 sayılı Köy Kanunu kırsal yerleşmelerin, yol, su temini ve atık su bertarafı gibi altyapı ve hijyen koşulları için önlemler getirmiştir. Yanı sıra; kırsal kesimdeki yapılaşmalar için, 3194 sayılı İmar Yasasına göre işlem yapılmaktadır.

5.2.1.2.2. İl Özel İdareleri

İl Özel İdareleri; turizm sektörüne yatırım yapan, verdiği hizmetlerle sektörü destekleyen ve bu nedenle sektörle iç içe olan bir diğer mahalli idare türüdür. Bu idareler, 3360 sayılı yasaya göre, il düzeyinde kentsel ve kırsal gereksinimleri karşılamak üzere; yol, köprü yapımı da dahil, bayındırlık hizmetlerini sağlamaktır. İş hayatını geliştirmek üzere; tarım, sanayi, ticaret ve diğer sektörlerde yatırımlar yapmak; turizmi geliştirmek, bu amaçla yatırımlar yapmak; eğitim hizmetlerine katkıda bulunmak, kültürel etkinlikleri geliştirmek, kentsel ve kırsal yaşam kalitesini yükseltmek, bu amaçlarla yatırımları yapmak ve hizmet üretmekle yükümlüdür.

Geçmiş dönemlerde, il özel idareleri, özellikle kentsel yerleşmelerde önemli bir turizm yatırımcısı olarak belirmiştir. Bu yükümlülükleri kısmen işletmeciliği de kapsamıştır. Bununla birlikte; son yıllarda bu alandan çekilmeye başlamış olan İl Özel İdareleri, özellikle işletmeciliği özel sektöre devretmektedir.

5.2.1. Özel Sektör

Özel kesim, turizm sektörünün yatırım ve işletme yükümlülüğünü üstlenmiş, en örgün ve en dinamik ortağıdır. Özel kesimin yükümlülükleri sektörün;

- i. Yatırım,
- ii. İşletme,
- iii. Tanıtım,
- iv. Pazarlama,
- v. Kısmen eğitim ve insan kaynaklarını geliştirme boyutlarını kapsamaktadır.

Günümüzde Bölgede konaklama, yeme-içme, eğlence-dinlenme ve benzeri sektör yapılaşmasının hemen tümü, özel kesim tarafından gerçekleştirilmiştir. Tesislerin işletmesi de özel kesim tarafından yapılmaktadır.

Turizm sektörü ile yakın ilişkide bulunan diğer faaliyetler de özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir.

5.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Sektörün en önemli ortakları arasında bulunan Sivil Toplum Kuruluşlarının, yönlendirme ve denetim işlevleri yadsınamaz bir önem taşımaktadır. Sektör ortakları, dernek, vakıf ve benzer biçimlerde örgütlenmektedir.

Sivil toplum kuruluşları somut ilgi alanları arasında; Bölgenin tanıtımı, pazar payını artırımı, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve eğitim programları, turizm ve çevre bilincinin artırılması ve toplam kalite denetimi bulunmaktadır.

Turizm sektörü dışında olmakla birlikte; sektörü ilgilendiren konularda örneğin; çevre koruma, kentsel yaşamı geliştirme, aidiyet duygusunun artırılmasında sivil toplum kuruluşları katkıda bulunmaktadır.

5.2.3. Bölge Halkı

Bölge halkı; Doğu Karadeniz Bölgesi imajı yaratılmasından, bunu sağlayacak, yörenin kendine özgü değerlerinin yaşatılmasına, korunmasına ve ziyaretçi memnuniyetinin sağlanmasına kadar pek çok konuda sektöre katkıda bulunan en büyük ortaktır. Geleneksel Bölge konukseverliğinin yansıtılması, sektörün benimsenmesi, bu doğrultuda yatırıma gidilmesi, kamuoyu denetimi; Bölge halkının sektöre desteğini oluşturmaktadır.

5.3. Kurumsal Gelişmeler ve Kapasite Artırımı

Sektörün içsel karmaşıklığı ve pek çok sektörle ilişkisi, yüksek düzeyde örgütlenme ve kurumsallaşma gereksinimini artırmaktadır. Sektör ortaklarının, farklı mekansal düzeylerde, farklı konuları içerecek biçimde ve farklı yasal statülerde, örgütlenmeleri gerekmektedir.

Her şeyden önce; turizme konu olacak kaynaklar mekanda, yönetsel sınırlara bağlı kalmaksızın, birden fazla yönetsel sınır içinde dağılmıştır ve bunların bir bütünlük içinde sunulması gerekmektedir. Bu durum farklı idari birimlerin hem altyapı ve donatı sunumu ve hem de turizm sektörünün gelişmesi için işbirliği yapmalarını gerektirmektedir.

İkinci önemli husus, sektörün ancak, kamu ve özel kesim işbirliği ile gelişebilmesi ve bunu sağlamak için de örgütlenmenin gerekliliğidir.

5.3.1. Dernekler ve Kooperatifler

Farklı modeller içinde, dernekleşme ve kooperatifleşme en kolay örgütlenme biçimleri olarak belirmektedir. Bu modelin, özellikle, turizmin geliştiği yerleşme birimleri bazında yerel ortaklar tarafından kurulması önerilmektedir. Nitekim, günümüzde benzer oluşumlar, az da olsa Bölgede mevcuttur. Ayrıca, örneğin taşımacılık kooperatiflerinde olduğu gibi, Bölge halkının bu tür birliktelikleri kurma alışkanlığı da bulunmaktadır.

Dernekler, ortakların çıkarlarını korumak, üçüncü şahıslar nezdinde ortakları temsil etmek ve sektörel oto-denetim için uygun örgütlenmelerdir. Kooperatiflerin ise; özellikle sektörün gereksindiği mal ve hizmet alımlarında, başta ev pansiyonculuğu olmak üzere sektörün pazar arayışlarında hizmet verebileceği düşünülmektedir.

5.3.2. Doğu Karadeniz Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliğinin Kurulması

Önümüzdeki dönemde sektörün atacağı önemli adımların başında, Bölge ölçeğinde turizm hizmetlerinin sunulması konusunda yükümlülükler üstlenecek Doğu Karadeniz Turizm Geliştirme Yerel Yönetimler Birliğinin veya bir başka adla teşkil edilecek benzer oluşumun

kurulması olacaktır. Yürürlükte bulunan yasal çerçeveye göre, Bölge ölçeğinde farklı statüdeki ortakların işbirliğine olanak tanıyan tek model yerel yönetim birlikleridir.

Söz konusu Birlik, 1580 sayılı Belediye kanununun 133. Maddesi uyarınca kurulabilecektir. Bu yasa maddesi, belediyeler, köy tüzel kişiliklerinin ve il özel idarelerinin, yerel hizmetleri vermek üzere; yerel yönetim birlikleri kurabileceklerine dairdir. Bu durumda üye yerel yönetimler turizm sektörüne ilişkin yetkilerinin tamamını veya bir kısmını Birliğe devir edecektir.

Yasaya göre; birden fazla ili kapsayan yerel yönetim birliklerinin kurulması için, kurucu üye olan yerel yönetimlerin yetkili karar organları; belediyelerde Belediye Meclisleri, Köylerde Köy İhtiyar Heyetleri ve il özel idarelerinde İl Genel Meclisleri Yerel Yönetim Birliği kurulmasına karar almaları gerekmektedir. Bu kararlar, İl Valilikleri tarafından İçişleri Bakanlığına sunulduktan sonra ve İçişleri Bakanlığının uygun görüşü ile Bakanlar Kuruluna sevk edilmesi gerekmektedir. Birlik kuruluşu, Bakanlar Kurulunun onayı ve bu kararın Resmi Gazetede yayımlanması ile tamamlanmaktadır.

Birliğin karar organı tüm yerel yönetimlerin temsil edildiği Birlik Meclisidir. Birlik yürütme organları ise, Birlik Encümeni ve Birlik Başkanıdır. Yasal düzenlemelere göre; Birlik Başkanı, Bölge illerinin Valileri arasından seçilecektir.

Bu tür uygulamalarda, aşağıdaki üye yerel yönetimler Birlik Meclisinde temsil edilmektedir.

- i. İl Özel İdaresi temsilcileri,
- ii. Üye Belediyelerin temsilcileri,
- iii. Üye Köy Tüzel Kişiliklerinin temsilcileri

Mecliste ayrıca; gözlemci sıfatı ile ilgili diğer kuruluşların temsilcileri de bulunmaktadır. Örneğin; İl Kültür ve Turizm Müdürleri, İl Çevre ve Orman Müdürleri ve diğer kamu kuruluşu temsilcileri Meclis toplantılarına gözlemci olarak katılabilmektedir. Benzer biçimde; özel sektör ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri de gözlemci olabilmektedir.

Yerel Yönetimler Birliği, yerel yönetimleri bir araya getiren önemli bir Bölgesel platform olacaktır. İl Özel idarelerinin adına, il Valilerinin de Birlik Meclisine üye olmaları, merkezi hükümetin taşradaki birimlerinin temsilini sağlayacaktır. Bu durum, Yerel Yönetimler Birliğinin önemini daha da arttırmaktadır.

Birlikler, üye yerel yönetimlerin sahip olduğu tüm yetkilere sahip kamu tüzel kişilikleridir. Birlik Tüzüğünde hangi konularda görev yapacağı belirlenmektedir. Bu bağlamda; Birlikten Bölgenin tümü için önem taşıyan; örneğin,

- i. Ürün geliştirme, etütleri yaptırılması,
- ii. Tanıtım ve Bölge imajının yaratılması, diğer ortaklara ilke olarak imaj yaratımı için tavsiyelerde bulunulması,
- iii. Pazarlama ve tur operatörleri ile ilişkilerin geliştirilmesi,
- iv. Turizm Geliştirme Planları ile gerekli görülen yerlerde Alan Yönetim Planı yaptırılması,
- v. Turizm yatırımları konusunda karar alınması ve programlanması, ayrıntıların gerçekleşmesi için üyelere bildirilmesi,
- vi. Sektörel gelişme kararlarının özel sektöre tavsiye niteliğinde iletilmesi,
- vii. Gelişmelerin izlenmesi ve yönlendirilmesi ve benzeri konularda yükümlülük üstlenmesi beklenmektedir.

Birliğin üstlenebileceği ayrıntılı görev tanımı Raporun 5.5. bölümünde yapılmıştır.

Bu örgütlenme modelinde, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları gözlemci olarak görev alabilmektedir. Ancak, kamu yönetimine ve mahalli idarelere ilişkin yeni yasal çerçeve ile katılımın artırılacağı ve yasal boyutunun sağlanacağı sanılmaktadır. Birlik ile özel sektör arasında daha kuvvetli bir ilişki, ortaklaşa ticari firmaların kurulması ile gerçekleştirilebilir.

5.3.2.1. Turizm Gelişme Koridorları Boyunca Oluşacak Altyapı ve Turizm Yerel Yönetim Birlikleri

Benzer örgütsel gelişmeler, Turizm Gelişme Koridorlarında yer alan yerel yönetimler arasında ve ağırlıklı olarak altyapı ve turizm konusunda faaliyet göstermek amacıyla da kurulabilecektir.

Belediye Kanununun ilgili maddesine göre, yerel yönetimler birden fazla Birliğe üye olabilmektedir. Bu tür Birlikler de; Bölge Birliği gibi aynı yasal çerçevede ve aynı organlara sahip olarak kurulabilecektir.

Çalışma kapsamında 14 adet Turizm Gelişme Koridoru önerilmiştir. Bunlar, belirli coğrafi bütünlüğü olan kesimlerdir. Çok sayıda farklı statüdeki yerel yönetim, koridorlar üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle; aynı yol güzergahını, çoğu kez aynı su kaynaklarını kullanmakta ve aynı kaynağa atık su ve katı atık boşaltımı yapmaktadırlar.

Bu tür aynı-alt coğrafya da bulunan yerel yönetimlerin altyapıya ortak çözümler getiren ve turizmi birlikte geliştirmeyi amaçlayan Altyapı ve Turizm Yerel Yönetimler Birlikleri kurlmaları önerilmektedir.

5.3.3. Kamu ve Özel Sektör İşbirliği

Sektörün gelişmesi için kamu ve özel sektörün işbirliği yapması gerekmektedir. Özellikle, altyapı işletilmesi, girdi niteliğinde mal ve hizmet temini ile hizmet sunumu konularında bu işbirliği ortak ticari firmalar kurularak sağlanabilecektir. Bu bağlamda, özellikle yerel yönetim birlikleri ile özel sektörün ticari firmalar kurlmaları önerilmektedir. Türkiye'de benzerleri de olan, bu tür girişimlerin Bölge turizmine özellikle yatırım açısından canlılık kazandıracığı açıktır.

5.4. Eğitim ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme Programları Gereksinimleri

Sektörün karmaşıklığı, yüksek örgütlenme düzeyi ve kırılabilirliği, beceri düzeyi yüksek işgücünü gerektirmektedir. Bu durumda, örgün ve yaygın eğitimle yüksek nitelikli insan kaynaklarını geliştirmek zorunludur.

5.4.1. Örgün Eğitim

Örgün eğitim, yüksek ve orta eğitim kuruluşlarında verilmektedir. Yüksek eğitim kuruluşları;

- i. Farklı üniversitelerin bünyesinde yer alan; Turizm ve Ticaret Eğitim Fakülteleri, Turizm İşletme Fakülteleri gibi turizm sektörü ile doğrudan ilgili olanları veya Uluslararası İlişkiler Bölümü gibi dolaylı ilgili olanlar, sektörün eğitimi için hizmet etmektedir.
- ii. Farklı üniversitelerin iki yıllık Turizm Meslek Yüksek Okulları da sektörle ilgili eğitim vermektedir.

Orta Öğretim düzeyinde eğitim veren kuruluşlar ise;

- i. Anadolu Turizm Liseleri,
- ii. Aşçılık Meslek Liseleri v.b. diğerlerinden oluşmaktadır.

Bölgede, Karadeniz Teknik Üniversitesine bağlı Trabzon Turizm Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır. Bunlara, önümüzdeki yıllarda; Karadeniz Teknik Üniversitesine veya Bölge yakınında bulunan Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesine ve Kars Kafkas Üniversitesine bağlı olarak, yeni meslek yüksek okulları ve/veya fakülteler eklenebilecektir.

5.4.2. Yaygın Eğitim

Sektör için yaşamsal önem taşıyan yaygın eğitimidir. Meslek-içi eğitim, meslek edindirme ve beceri artırma kursları gibi yaygın eğitim olanaklarından, sektörün yoğun olarak yararlanması gerekmektedir.

Anılan programları farklı statüdeki kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının düzenlemesi önerilmektedir.

Kamu kesiminin yaygın eğitim olanakları fazladır. Önümüzdeki dönemde sektörün gelişmesi için bu olanakların tümünün etkinlikle kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda;

- i. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü ve Turizm Eğitim Merkezleri (TUREM) faaliyetlerinin Bölge illerine yaygınlaştırılması,
- ii. Yerel yönetimlerin turizm konusunda beceri kazandırma kursları düzenlemesi, Bu bağlamda; turizme destek verecek diğer konuların da, örneğin; nakış, yerel motif ve süslemeler, ev tekstilinin programa alınması,
- iii. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın düzenlediği Çevre Bilincini Geliştirme programlarının turizm eğitimini de kapsamaması, özellikle yeşil ve eko-turizm boyutunun işlenmesi,
- iv. Benzer biçimde; Halk Eğitimi Merkezlerinin kurs ve beceri kazandırma programlarında; turizm ve el sanatları geliştirme konularına özel önem verilmesi,
- v. Tarım ve Köyişleri Bakanlığının, tarımsal gelişme için; gıda teknolojileri; süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, yerel tekstil programları düzenlemesi, örneğin; Rize Bezi ve Trabzon Bezi; şal ve benzeri ürünleri geliştirme ve pazarlama konularının ele alınması önerilmektedir.

Yaygın eğitimin, kurulması önerilen Doğu Karadeniz Turizm Yerel Yönetimler Birliği tarafından da verilmesi yararlı olacaktır. Yeni turizm türlerinin gelişeceği alanlarda "öncü turizmci geliştirme programları"nın düzenlenmesi, Birliğin en önemli uğraşlarından biri olmalıdır. Söz konusu geliştirme programları ancak, kuvvetli tüzel kişiliklerce gerçekleştirilebilmektedir. Bu nedenle Birlik, kadınların gelişme programlarını gerçekleştirebilecek en önemli kuruluş olacaktır.

Birliğin üstleneceği bir diğer yükümlülük; özellikle kadınlara dönük beceri kazandırması ve gelişme programlarının düzenlenmesidir. Bu bağlamda; Birlik tarafından kurulacak "Toplum ve Kadın Geliştirme Merkezleri" ile toplumun dezavantajlı gruplarından olan kadınların, toplumsal gelişimine, ekonomik güçlerinin artırılmasına ve turizm sektörüne daha fazla katılımına, katkıda bulunacaktır¹¹. Bu programlarda;

- i. Ev ekonomisi,
- ii. Turizm ve toplumsal ilişkiler,
- iii. Hijyen,
- iv. Halk sağlığı ve çocuk bakımı,
- v. Ev ve el sanatları,
- vi. Bilgisayar kullanımı ile diğer benzer konular işlenebilecektir.

¹¹ Örneğin; GAP Bölgesel Kalkınma Projesi çerçevesinde benzer bir proje (ÇATOM), GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülmekte ve uluslararası kuruluşlarca da desteklenmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının da sektörün tanıtımı ve insan kaynaklarının geliştirilmesi ile ilgili programlar düzenlemesi gerekmektedir. Bu bağlamda; özellikle ülke genelinde faaliyet gösteren TURSAB veya benzeri örgütlerin sektörel eğitim faaliyetlerinde bulunmaları beklenmektedir. Bu programlar, Bölgesel ve yerel örgütlerce de desteklenmeli ve bu kuruluşlarca da eğitim kursları düzenlenmelidir. Öte yandan, farklı sivil toplum kuruluşlarının, örneğin; yerel güzelleştirme ve dayanışma derneklerinin, musiki cemiyetleri, halk müziği ve halk dansları topluluklarının düzenleyeceği eğitim programları ve etkinliklerle;

- i. Bölgenin tanıtımı ve imaj yaratımı,
- ii. Bölge folklorunun canlı tutulması,
- iii. Yerel müzik ve müzik aletleri, örneğin kemençe ve tulum yapımının öğretilmesi ve benzer konularda başarılı sonuçlar alınabilecektir.

Özel sektörün, farklı turizm türleri ve tanıtım, pazarlama gibi alt-faaliyetler itibarıyla, firma içi mesleki gelişme ve eğitim programları düzenlemesi bir diğer zorunluluktur.

Özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının her türlü yaygın eğitim programına parasal katkı sağlaması başta olmak üzere, her türlü desteği vermesi başarı için ön koşuldur.

5.5. Stratejiler ve Önemli Ortaklar İtibarıyla Eylem Planı

Farklı statüdeki ortakların, bu çalışma kapsamında öngörülenlerin, hayata geçirilmesi için üstlenmeleri gereken faaliyetler, yeni önerilen kurumsal düzenlemeler de gözetilerek aşağıda gösterilmiştir.

5.5.1. Devlet Planlama Teşkilatı

Planın uygulama şansı bulması için, Çalışma kapsamında öngörülen politika ve stratejilerin, bunlara bağlı olarak yatırımların; kalkınma planlarına ve yıllık yatırım programlarına dahil edilmesi gerekmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı, başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere diğer ilgili kuruluşların katkısı ile, bunu sağlamakla yükümlü ve yetkili kamu kuruluşudur.

5.5.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Doğu Karadeniz Bölgesinde turizm sektörünün gelişmesi için öngörülen politika ve stratejilerin uygulamaya geçmesini sağlayacak, Plan uygulamasını yönetecek, yönlendirecek ve denetleyecek merkezi yönetim kuruluşu Kültür ve Turizm Bakanlığıdır. Bu bağlamda; önerilerin yatırım programlarına dönüştürülmesi, uygulamanın başarısı için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, planın temel öngörülerini doğrultusunda özel kesime tavsiyelerde bulunulması ve bu kesimin yönlendirilmesi beklenmektedir. Uygulamaya yönelik olarak Kültür ve Turizm Bakanlığının yetki ve sorumluluğu altında bulunan başlıca eylem alanları;

- i. Planda öngörülen turizm türlerinin desteklenmesi, özellikle kırsal ve yeşil turizm, ekoturizm gibi yeni turizm türlerinin 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında teşvik edilmesi,
- ii. Bölgesel ve yerel seyahat acentelerinin desteklenmesi, bunların ulusal ve uluslararası seyahat acenteleri ile işbirliği yapmasının özendirilmesi, gerekirse 1618 sayılı Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu'nda değişiklik yapılması,
- iii. Bölgenin tanıtımının yapılması, bu bağlamda; Doğu Karadeniz imajının yaratılmasına katkıda bulunulması, ulusal ve uluslararası fuarlarda Bölgenin tanıtımının yapılması,

- iv. Bölgenin turizm gelişme koridorları üzerinde kalan kesimlerinin ve koridor dışında kalmakla birlikte önem taşıyan ve turizm merkezi ilan edilmiş kesimlerinin imar planlarının hazırlanması ve onaylanması,
- v. Turizm gelişme koridorlarının yönetim planlarının hazırlanması veya hazırlıklara katkıda bulunulması, bu plan kapsamında, sadece fiziki planlamayla sınırlı kalmayarak, alanın; altyapı, finansman, organizasyon, insan kaynakları boyutlarının da ele alınması,
- vi. Bakanlığa bağlı, Turizm Tanıtma Bürolarının yaygınlaştırılması, özellikle Bölgenin yabancı girişi yapılan; Trabzon Havaalanı ve Sarp Sınır Kapısı gibi önemli gümrük kapılarında tanıtım büro veya masalarının kurulması,
- vii. Tarihi tek yapıların sektöre kazandırılması için özendirici önlemlerin alınmasıdır.

5.5.3. Diğer Merkezi Yönetim Kuruluşları

Bölge turizminin gelişmesi için diğer merkezi yönetim kuruluşları, Raporun, 5.2.1.1.3 bölümünde sözü edilen; Bölgesel ulaşım, enerji temini ve temel altyapı temini gibi yükümlülükleri yerine getirmeye devam edeceklerdir. Balıkçı barınaklarının, yat yanaşma yeri olarak da düzenlenmesi, limanlarda yolcu terminallerinin yapılması veya mevcutların iyileştirilmesi Ulaştırma Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmelidir. Bunların sağlanması ile hem yeni turizm türleri ve hem de Bölge için potansiyel vadeden kruvaziye turizm gelişecektir. Batum Havaalanından yararlanılması hususu, Dışişleri ve Ulaştırma Bakanlıkları başta olmak üzere, ilgili kuruluşların gündemine alınması önerilmektedir.

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın önümüzdeki dönemde, farklı koruma statüsündeki alanlarda sürdürdüğü planlama faaliyetlerinin; Uzun Devreli Gelişme Planları ile Yönetim Planlarının sonuçlanması beklenmektedir. Bu bağlamda; Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilen Uzungöl (Trabzon) planlamasının ele alınması ve sonuçlandırılması ivedilik taşımaktadır.

Ayrıca, İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün kentsel altyapı konusundaki yatırımlarının artarak devam edeceği düşünülmektedir.

5.5.4. Yerel Yönetimler

Önümüzdeki dönemde de yerel yönetimler; sektörün gelişmesine büyük katkılarda bulunacaklardır. Bunlar; kentsel ve kırsal kesimlerde; ulaşım, altyapı ve donatı temini ve yönetimi konusunda olacaktır. Ayrıca, kamu yönetimine ve mahalli idarelere ilişkin yeni yasal düzenlemelerin yürürlüğe girmesi ile yetki ve sorumlulukları daha da artacaktır.

5.5.4.1. Belediyeler ve Köy Tüzel Kişilikleri

Kentsel yerleşmelerde; belediyeler günümüzdeki yükümlüklerini sürdürecekler, mahalli idarelere ilişkin yeni yasal düzenlemeler doğrultusunda görevleri daha da artacaktır.

Belediyelerin, sektörün gelişmesine katkıları;

- i. Tanıtım hizmetlerinde bulunulması, yerleşmelerin e-tanıtımının yapılması, yerel danışma ofisleri kurulması,
- ii. Yerel etkinliklerde Doğu Karadeniz Bölgesi imajının işlenmesi,
- iii. Yöreyle özgü festivallerin düzenlenmesi ve tanıtımının sağlanması,
- iv. Belde adına fuarlara katılım sağlanması,
- v. Ulaşım ve altyapı temin edilmesi ve yönetimi,
- vi. Çevre koşullarının iyileştirilmesi, hijyenik ortamın sağlanması,
- vii. Toplum sağlığına ilişkin tüm önlemlerin alınması,
- viii. Gıda güvenliğinin ve denetiminin sağlanması,
- ix. Kentsel donatıların temin edilmesi ve yönetilmesi, kentsel alanların düzenlenmesi, yaya ve ticaret bölgelerinin oluşturulması,

- x. Turizm tesislerinin; konaklama, yeme-içme ve dinlenme tesislerinin hizmet sunum kalitesinin denetlenmesi,
- xi. Turizm ve Altyapı Geliştirme Yerel Yönetim Birlikleri kurulmasına katkı sağlanması,
- xii. Sağlıklı kentsel gelişme ve turizm amaçlı yapılanmalar için uygun ölçekli planlama faaliyetlerinde bulunulması ve kentleşmenin denetlenmesi,
- xiii. Ulaşım, altyapı ve donatı sunumlarında yeni türlerin gelişeceği alanlara öncelik tanınması şeklinde olacaktır.

Köy Tüzel kişileri; Bölge kırsal yerleşmelerinin, özellikle yeşil ve eko-turizm konusunda büyük potansiyelleri nedeniyle, daha da önem kazanacaklardır. Köy muhtarlıklarının mali yapısı ve insan kaynaklarındaki yetersizlikler gözetildiğinde; yasal yükümlülüklerini yerine getirmeleri konusunda; başta İl Özel İdareleri olmak üzere, diğer tüm kesimlerden yardım almaları gerekmektedir. Bu bağlamda; önerilen Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizm Geliştirme Yerel Yönetimler Birliğinin katkıları yaşamsal önem taşıyacaktır.

Kırsal yerleşmelerin;

- i. Ulaşım ve uygun altyapı sistemine kavuşturulması,
- ii. Turizm gelişme potansiyeli yüksek kesimlerde, haberleşme, güvenlik, sağlık hizmetlerine ilişkin gerekli ve uygun donatının sağlanması,
- iii. Çevre düzenlemesinin yapılması, gerekli yürüyüş parkurlarının işaretlenmesi,
- iv. Kırsal barınma birimlerinin iyileştirilmesi, hijyenik ortamın geliştirilmesi,
- v. Gerekli görülen kesimlerde gelişme planları yapılması,
- vi. Plan yapılan kesimlerin yapı denetiminin sağlanması

başta olmak üzere, gerekli yatırımların yapılması ve önlemlerin alınmasında ilgili tüm konularda, Köy Tüzel Kişiliklerine katkısı gerekmektedir.

5.5.4.2. İl Özel İdareleri

Önümüzdeki dönemde, il özel idarelerinin yeni yasal düzenlemeler çevresinde, sektörün gelişmesine daha fazla katkıda bulunacağı tahmin edilmektedir. Bu katkının, başta kırsal kesim yolları olmak üzere, altyapıyı geliştirmek, eğitim hizmetlerine katkıda bulunmak ve kırsal yaşam kalitesini artırmak olacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda;

- i. Yeni turizm türlerinin gelişeceği kesimlerde kırsal yolların geliştirilmesi,
- ii. Kırsal altyapı birimlerine altyapı temin edilmesine katkıda bulunulması
- iii. Yeni turizm türlerinin gelişeceği kesimlerde özel kesimle ortaklaşa tesisleşmeye gidilmesi, bu yönde yasal düzenlemelerin yapılması,
- iv. Turizm ve çevre konularında düzenlenecek bilinçlendirme ve eğitim programlarına katkıda bulunulması.

İl özel idarelerinin temel yükümlülükleri olacaktır.

5.5.5. Doğu Karadeniz Turizm Geliştirme Yerel Yönetimler Birliği ve Diğer Altyapı ve Turizm Geliştirme Yerel Yönetimler Birlikleri

Birliklerin, Bölgede turizm sektörünün gelişmesine en önemli katkıyı sağlayacak birim olması beklenmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki yükümlükleri üstlenmesi önerilmektedir.

- i. Bölgesel ve yerel turizm gelişme programlarının geliştirilmesi, yönetilmesi, izlenmesi ve yönlendirilmesi,

- ii. Ortak altyapı sunulması ve yönetilmesi konusunda ortak çözümlerin bulunması (ulaşım, ortak ağsal altyapı temini, atık su arıtımı ve katı atık yönetimi),
- iii. Bölge tanıtımına ve Bölge imajı oluşturulmasına katkıda bulunulması,
- iv. Bölge içi tur güzergahlarının belirlenmesi,
- v. Pazarlama ve tur operatörleri ile ilişkiler kurulması, tur operatörlerinin Bölgeye davet edilerek tanıtımına ve pazarlamasına katkıda bulunulması,
- vi. Gelişme Koridorlarında ve tur güzergahlarında ortak donatıların tesis edilmesi ve yönetiminin sağlanması,
- vii. Turizm Gelişme Planları yaptırılması,
- viii. Alan Yönetim Planları yaptırılması,
- ix. Özel sektörle turizm konusunda hizmet sunacak ortak ticari firmalar kurulması ve varolanlara ortak olunması, gerekirse bu yönde yasal düzenlemeler yapılması.

5.5.6. Özel Sektör

Özel sektör, sektörün gelişmesini sağlayacak en önemli ve girişimci ortaktır. Bu bağlamda; sektörün tüm alt türlerinde,

- i. Yatırım,
- ii. İşletme,
- iii. Tanıtım,
- iv. Pazarlama,
- v. Eğitim ve insan kaynaklarını geliştirme faaliyetleri büyük ölçüde özel sektör tarafından gerçekleştirilecektir.

Önümüzdeki dönemde özel sektör, katkılarını, altyapı tesisi ve işletmesi faaliyetlerinde de göstermelidir. Sunulan hizmetlerin, maliyetlerine katılarak, yatırımlarının gerçekleştirilmesine katkı sağlamaları ve özellikle saha-içi yatırımlarının hemen tamamının özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Özel sektörün, kamu kesimi ile işbirliğine girmesi, belli konularda ortaklıklar tesis etmesi sektörün gelişmesi için ön koşuldur. Özellikle, önerilen, Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizm Birliği ile yatırım ve işletme ortaklıkları kurması önerilmektedir.

5.5.7. Sivil Toplum Örgütleri

Sivil Toplum Kuruluşlarının, önümüzdeki dönemde Bölge turizminin gelişmesinin en önemli ortaklarından biri olması beklenmektedir. Gerek turizm sektörü ortaklarının ve gerekse başta çevre sorunlarına ilgi duyanlar olmak üzere, diğer kesimlerin oluşturacakları sivil inisiyatifler, her şeyden önce toplumsal izleme ve denetim işlevlerini yerine getireceklerdir. Yeni yasal düzenlemelerle, bir yönetim modeli çerçevesinde bu kuruluşların faaliyetleri daha da etkinleşecektir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının; Bölgenin tanıtımı, pazar payının artırımı, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve eğitim programlarının düzenlenmesi, turizm ve çevre bilincinin artırılması ve toplam kalite denetimi gibi daha somutlaştırılacak faaliyetlerde bulunması beklenmektedir. Sivil Toplum Kuruluşlarının etkinliklerinin önümüzdeki dönemde daha da artması beklenmektedir.

5.5.8. Bölge Halkı

Sektörün Bölge halkı tarafından benimsenmesi gelişmenin ön koşuludur. Yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının, turizm ve çevre koruma konusundaki girişimlerinin desteklenmesi, kentsel ve kırsal yaşamı kolaylaştıracak düzenlemelere katkıda bulunulması,

aidiyet duygusu ile yeni girişimlerin desteklenmesi, ziyaretçi memnuniyetini artıracak davranışlar Bölge halkından beklenmektedir.

Bölgenin sahip olduğu kültürel değerlerin, folklorik özelliklerin korunması, bunların Bölge imajı yaratılması için kullanılması da Bölge kamuoyunun yükümlülüğüdür.

5.5.9. Hedeflere Erişme Matrisi

Yukarıda tanımlanan farklı statüdeki ortakların görev ve yükümlülükleri ile bu çalışma kapsamında öngörülen stratejiler gözetildiğinde; Tablo formatında sunulan “Hedeflere Erişme Matrisi” ortaya çıkmaktadır.

6. İvedilikle Yapılması Gerekenler

Raporun pek çok yerinde değinildiği gibi, turizm sektörünün diğer pek çok sektörle ilişkisi bulunmaktadır. Ayrıca; sektör, kendi içinde karmaşık bir yapıya sahiptir. Ortaklar arasında dayanışma ve eşgüdüm gereksinimi büyüktür.

Bu durum, sektörün yüksek örgütlülük düzeyine ulaşmasını gerekli kılmaktadır. Sektör ortaklarını yan yana getirecek yeni örgütlenmelere gidilmesi zorunluluk göstermektedir.

Öte yandan; nitelikli hizmet sunumu için yüksek düzeyde beceri ve ustalık bilgisi gerekmektedir. Sektörün öngörülen atılımları yapabilmesi için, bu iki konuya öncelik verilmesi zorunlu görülmektedir.

6.1. Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliğinin Kurulması İçin Hazırlıklara Başlanması

Bütün Bölge illerini kapsayan Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliği veya bir başka adla kurulacak benzer oluşum için hazırlıklara ivedilikle başlanması önerilmektedir. Ayrıca, önerilen Turizm Koridorlarında yer alan yerel yönetimlerin, kendi alt-coğrafyalarında Birlikler kurulabilme olanakları üzerinde de durulmalıdır. Bu durumda, önerilen Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliği ile diğer birliklerin yetki ve görev alanları ayrıştırılmalıdır.

Yerel yönetimlerin, bir hedef doğrultusunda işbirliğine gitmeleri ve olanaklarını ortaklaşa kullanmaları gereği mahalli idareleri yeniden düzenleyen yasa tasarılarında da yer almaktadır.

Bu bağlamda; yukarıdaki konularda yasal ve sosyal olabirlikleri saptamak farklı konularda işbirliği olanaklarını araştırmak ve sonuç olarak Birlik kuruluşu için zemin oluşturmak üzere çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalarda; yerel yöneticilerin bilgilendirilmesi ve konuya ilgi duymalarının sağlanması, Birliğe üye olacak yerel yönetim birimlerinin tespiti, sivil toplum kuruluşlarının yeni oluşumlara katkı ve katılma düzeyi ve benzer konular ele alınmalıdır.

6.2. Öncü Turizmci Yetiştirme, Kadınlara Yönelik Eğitim ve Destekleme Programları

Bu kalkınma çalışması kapsamında önerilen yeni turizm türlerinin önemli bir kısmı, turizm akşlarında ve kırsal kesimde gelişecektir. Bu durumda, henüz turizm hareketliliği ile tanışmamış kesimlerde yaşayanların motivasyonu ön plana çıkmaktadır. Öte yandan, sektörün gelişimine kadınların yadsınamaz katkıları bulunmaktadır. Bölge imajının yaratılması, geleneksel değerlerin sektöre aktarılması, hizmet sunum kalitesinin artırılması için kadınların eğitime özel bir önem verilmelidir. Eğitilmiş kadın işgücü ile kadınların gelir ve refahı artacak, toplum içindeki statüleri yükselecektir.

Bu nedenlerle, turizmin gelişebileceği kesimlerde, özellikle kırsal birimlerde; gönüllülerden seçilecek kişilere eğitim verilerek, öncü turizmciler yetiştirilmelidir. Benzer programlar, yine turizm potansiyeli yüksek kesimlerden başlamak üzere; kadınların eğitimi için düzenlenmelidir. Bu programlarda; katılımcıların beceri düzeyi yükseltilmeli, meslek kazandırma kursları ile ekonomik faaliyetlere katılmaları desteklenmelidir. Anılan programlar, özellikle sektörün sivil inisiyatifleri tarafından düzenlenmelidir. Kurulması önerilen Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliğinin önemli görevlerinden birisi de anılan programları gerçekleştirmek olmalıdır.

Eylem Plan – Hedeflere Erişme Matrisi

Stratejiler	Turizm Sektörünün Gelişimine Katkıda Bulunacak Ortaklar					
	Kamu Kesimi			Özel Sektör (4)	Sivil Toplum Kuruluşları (5)	Bölge Halkı (6)
	Merkezi Yönetim (1)	Yerel Yönetimler (2)	Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliği (3)			
Doğu Karadeniz İmajını Oluşturmak (Strateji: 1)	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkesel ve bölgesel tanıtım programlarında, Doğu Karadeniz imajını işlemek, • Bölgeye ilişkin bilimsel araştırmalar yapmak ve yayınlamak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel etkinliklerde Doğu Karadeniz Bölgesi imajını işlemek, • Festivallerin düzenlenmesini ve tanıtımını sağlamak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel etkinliklerde Doğu Karadeniz Bölgesi imajını işlemek, • e-turizm olanaklarını kullanmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Doğu Karadeniz Bölgesi imajını tüm tanıtım, pazarlama ve hizmet sunumu eylemlerinde ön plana çıkarmak ve kullanmak, • e-turizm olanaklarını kullanmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Festivallerin düzenlenmesine ve tanıtımına destek vermek, • Tanıtım için kendi ilgi alanında e-iletişim ve oluşum olanaklarını kullanmak, • Yurt dışındaki benzer sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bölgenin geleneksel değerlerini korumak, hoş görü ve konuk severliği sergilemek, • İmaj yaratımını sağlayacak dokümanları sunmak.
Ziyaretçi Memnuniyetini Artırmak (Strateji: 2)	<ul style="list-style-type: none"> • Bölgesel tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmak, • Tesis ve hizmet sunum kalitesini denetlemek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmak, • Ulaşım ve altyapıyı temin etmek ve iyi işletmek, • Donatı temin etmek ve iyi işletmek, • Tesis ve hizmet sunum kalitesini denetlemek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bölgesel tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmak, • Altyapı temini ve işletmek • Donatı temin etmek ve işletmek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmak, • Altyapı temini ve iyi işletilmesine katılmak • Uygun donatı temini ve iyi işletilmesine katılmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel tesis ve hizmet sunumu kalitesini denetlemek ve yol göstermek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bölgenin geleneksel değerlerini korumak, hoş görü ve konuk severliği sergilemek, • Ziyaretçi memnuniyetine aidiyet duygusu ile katkıda bulunmak.
Tur Operatörleri İşbirliği ve Sektör Ortakları Arasındaki Dayanışmayı Artırmak (Strateji: 3)	<ul style="list-style-type: none"> • Yabancı girişimciler için gerekli ortamı sağlamak, yasal düzenlemeleri yapmak, özendirici önlemler almak, • Fuarlara katılmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fuarlara katılmak, • Yerleşmelerin e-tanıtımını yapmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yabancı operatörlerin faaliyetlerini desteklemek, • Fuarlara katılmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yabancı operatörlerle iş ortaklıkları kurmak, • Fuarlara katılmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yurt dışındaki benzer sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tur operatörlerinin programlarına aidiyet duygusu ile katkıda bulunmak.

(1) Merkezi hükümet kuruluşları ve taşra teşkilatlarıdır.

(2) Gelişme önerilen kesimlerde bulunan belediyeler ve köy muhtarlıkları ile il özel idareleridir.

(3) Bölge yerel yönetimlerinin (Belediyeler ve İl Özel İdareleri) kuracağı altyapı ve turizmi geliştirme birliği (kleri) dir.

(4) Turizm sektörü ile ilgili Türk Ticaret Yasasına göre kurulmuş tüzel ve özel kişiler ile serbest meslek sahipleridir.

(5) Dernek, vakıf , meslek örgütü ve benzeri, gönüllülük esasına göre kurulan ve kar amacı gütmeyen oluşumlardır.

(6) Bölge Halkı.

Eylem Plan – Hedeflere Erişme Matrisi

Stratejiler	Turizm Sektörünün Gelişimine Katkıda Bulunacak Ortaklar					
	Kamu Kesimi			Özel Sektör (4)	Sivil Toplum Kuruluşları (5)	Bölge Halkı (6)
	Merkezi Yönetim (1)	Yerel Yönetimler (2)	Doğu Karadeniz Altyapı ve Turizmi Geliştirme Yerel Yönetimler Birliği (3)			
Turizm Gelişme Koridorları Yaratmak (Strateji: 4)	<ul style="list-style-type: none"> Bölgesel ölçekli ulaşım ve altyapı sistemlerini kurmak, Uygun ölçekli planlamalar yapmak ve onaylamak (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı), Turizm ve Altyapı Geliştirme Yerel Yönetim Birliklerini kurmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Uygun altyapı temin etmek işletmek, Uygun donatı temin etmek ve işletmek, Ürün çeşitlendirme faaliyetlerine katkıda bulunmak Turizm ve Altyapı Geliştirme Yerel Yönetim Birliklerini kurmak veya üyesi olmak, Uygun ölçekli planlamalarda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Uygun altyapı temin etmek işletmek, Uygun donatı temin etmek ve işletmek, Ürün çeşitlendirme faaliyetlerine katkıda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Gerekli ölçekte olabirliliği yüksek yatırımlar yapmak, Kamu kesimi ile gerekirse altyapı ve turizm işletmeciliği konusunda şirketler kurmak, Tesisleşme ve hizmet sunumu yatırımları yapmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Koridor üzerinde kalan yerleşmelerin sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak Çevre ve Turizm konularında, kadınlara ağırlık vererek, eğitim ve meslek-içi geliştirme programları düzenlemek. 	<ul style="list-style-type: none"> Dernekleşme ve sivil inisiyatif oluşturma eylemlerine destek vermek Eğitim programlarına katılmak.
Yeni Turizm Türleri Yaratmak (Strateji: 5)	<ul style="list-style-type: none"> Alt-bölgesel ölçekli uygun ulaşım ve altyapı tesislerini kurmak, Uygun ölçekli planlamalar yapmak ve onaylamak, (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı), Alan Yönetim Planlarını hazırlamak (Çevre ve Orman Bakanlığı). 	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ölçekli uygun ulaşım ve altyapı tesislerini kurmak ve işletmek, Ulaşım ve altyapı sunumunda yeni türlerin gelişeceği alanlara öncelik tanımak, Uygun ölçekli planlamalarda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ölçekli uygun ulaşım ve altyapı tesislerini kurmak ve işletmek, Ulaşım ve altyapı sunumunda yeni türlerin gelişeceği alanlara öncelik tanımak, Uygun ölçekli planlamalarda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Yerel ölçekli uygun ulaşım ve altyapı yatırımlarına ve işletilmesine katılmak, Yerel özellikleri yansıtan ve yeni turizm türlerinin gereksinimlerine uygun yatırımları yapmak; ev pansiyonculuğunu geliştirmek, diğer tesisleri yapmak ve işletmek. 	<ul style="list-style-type: none"> Kamuoyu motivasyon programları düzenlemek, Çevre ve Turizm konularında, kadınlara ağırlık vererek, eğitim ve meslek-içi geliştirme programları düzenlemek, Alan Yönetim Planlarına katkıda bulunmak. 	<ul style="list-style-type: none"> Dernekleşme ve sivil inisiyatif oluşturma eylemlerine destek vermek, Eğitim programlarına katılmak.

(1) Merkezi hükümet kuruluşları ve taşra teşkilatlarıdır.

(2) Gelişme önerilen kesimlerde bulunan belediyeler ve köy muhtarlıkları ile il özel idareleridir.

(3) Bölge yerel yönetimlerinin (Belediyeler ve İl Özel İdareleri) kuracağı altyapı ve turizmi geliştirme birliği (leri) dir.

(4) Turizm sektörü ile ilgili Türk Ticaret Yasasına göre kurulmuş tüzel ve özel kişiler ile serbest meslek sahipleridir.

(5) Dernek, vakıf , meslek örgütü ve benzeri, gönüllülük esasına göre kurulan ve kar amacı gütmeyen oluşumlardır.

(6) Bölge Halkı.